



# **D**iakonian tutkimus

Journal for the Study of  
**Diaconia**

**DTS** | Diakonian  
tutkimuksen seura

## SISÄLLYS

<b>Abstracts</b> .....	3
------------------------	---

### Pääkirjoitus

<b>Heikki Hiilamo</b> Miten diakoniatyö reagoi taantumaan?.....	5
---	---

### Artikkelit

<b>Jouko Kiiski</b> Diakoniatyöntekijöiden työssään kokema kuormitus.....	7
<b>Esko Ryökäs ja Anssi Voitila</b> Nöyrät diakonit – Diakonin tehtävänimikkeen ja nöyryyden luonteenpiirteen kytkökset varhaisen kirkon aikana .....	33

### Kirjoitukset

PUHEENVUOROJA DIAKONIAN VIRASTA .....	49
<b>Raija Pyykkö</b> Ammatillinen diakoniatyö myllerryksessä – jälleen kerran.....	49
<b>Riitta Hiedanpää</b> Sosiaalis-karitatiivisen diakonian uhkana uusi diakonivirka .....	56
<b>Hanna-Kaisa Hartala</b> Kantaako virka diakonia vai diakoni virkaa? Pohdintaa kirkon ulkopuolella työskentelevän diakonin ja kirkon suhteesta.....	63
MUUT KIRJOITUKSET	
<b>Riikka Haahnela</b> Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä .....	66
<b>Anne Birgitta Pessi ja Miia Paakkanen</b> Hyvää elämää etsimässä – Kohti välittämistä ja myötätuntoa.....	72

### Kirjallisuus

Graham Riches & Tiina Silvasti (toim.): First world hunger revisited. Food charity or right to food? (Anna Sofia Salonen).....	89
Gestörte Lektüre: Disability als hermeneutische Leitkategorie biblischer Exegese. (Esko Ryökäs) .....	93

## Diakonian tutkimus 1/2015 kirjoittajat

Riikka Haahtela  
YTT  
Johtava sosiaalityöntekijä  
Hattulan kunta  
riikka.haahtela@hattula.fi

Hanna-Kaisa Hartala  
TM, sosionomi(-diakoni) AMK  
hanna-kaisa.hartala@helsinki.fi

Riitta Hiedanpää  
Diakonissa, terveydenhoitaja  
Toiminnanjohtaja  
Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry  
riitta.hiedanpaa@dtl.fi

Heikki Hiilamo  
Sosiaalipolitiikan professori  
Helsingin yliopisto  
heikki.hiilamo@helsinki.fi

Jouko Kiiski  
Käytännöllisen teologian yliopistonlehtori,  
dosentti, TT, FT  
Teologian osasto, Itä-Suomen yliopisto  
jouko.kiiski@uef.fi

Miia Paakkanen  
tutkija, kouluttaja  
Helsingin Yliopisto  
miia.paakkanen@helsinki.fi

Anne Birgitta Pessi  
Professori (kirkkososiologia)  
Helsingin Yliopisto  
anne.b.pesti@helsinki.fi

Raija Pyykkö  
Tt, diakonissa  
Järjestöpäällikkö  
Professoriliitto  
raija.pyytko@professoriliitto.fi

Esko Ryökäs  
Yliopistonlehtori, dosentti, TT, YTL  
Teologian osasto, Itä-Suomen yliopisto  
esko.ryokas@uef.fi

Anna Sofia Salonen  
TM, kirkkososiologian tohtorikoulutettava  
Helsingin yliopisto  
anna.s.salonen@helsinki.fi

Anssi Voitila  
Yliopistonlehtori, dosentti, TT  
Teologian osasto, Itä-Suomen yliopisto  
anssi.voitila@uef.fi

*Jouko Kiiski*

### **Diaconal workers' experience of being burdened by their work**

Well-being at work has been at the centre of focus in Finland recently, as people are expected to prolongue their working lives and postpone retirement. The main threat for well-being at work is excessive work load. Diaconal workers experience being burdened by their work load. In short, this is caused by coping with the amount of work, the challenges encountered in client care, problems within the work community, and feelings of frustration regarding work. The field of Finnish diaconal work and ministry is broad and multifaceted. This means that diaconal workers deal with a large variety of tasks. The problems of the clients tend to be rather difficult, which again adds to the burden of the workers. In addition, parishes as work communities are faced with various problems that also add to the work burden. Among diacony workers, the greatest source of frustration is the low salary level. As a whole, the present study shows that diacony workers experience a great deal of work-related stress. It is proposed that due to this, parishes should pay more attention to the well-being at work of their diacony staff.

*Esko Ryökäs & Anssi Voitila*

### **Humble deacons – Humility as a distinctive characteristic of deacons in the early church**

Even a generation ago, everyone was still taking for granted that humility was a distinctive characteristic of deacons. According to John N. Collins' semantic investigation, however, this connection between humility and deacons was not established until Gerhard Kittel's Theological Dictionary of the New Testament. Collins argues that in early sources the notion of humility did not form part of the semantic field of the Greek designations for deacons and their activities. This article examines usage across the first seven centuries for the purpose of evaluating his thesis.

The investigation reveals virtually no evidence of any church official portraying himself as “humble”. Although some officials adopt the attribute “humble”, this is conventional or diplomatic usage and is not descriptive of a submissive attitude. Rather, the sources focus on the deacon simply as an individual or on his or her position as assistant to the bishop. The deacon was not expected to be any more humble than other Christians.

## Miten diakoniatyö reagoi taantumahan?

Syksyllä 2008 talouskriisi iski koko maailmaan, ja Suomi ajautui poikkeuksellisen pitkään taloudelliseen taantumahan. Talous ei ole kasvanut yhdeksän vuoden aikana: kansantuottemme oli tammikuussa 2006 korkeammalla tasolla kuin tammikuussa 2015.

1990-luvun alun lama – suuri lama – oli edellinen vakava kriisi suomalaisessa yhteiskunnassa. Nykyiseen taantumahan verrattuna se oli äkillisempi ja rajumpi, mutta lyhytkestoisempi kriisi. Talouskasvu romahti vuonna 1991 ja jäi negatiiviseksi kahtena seuravana vuonna, mutta käynnistyi tämän jälkeen nopeasti. Työttömyysprosentti nousi äkisti muutamasta prosenttiyksiköstä 20 prosenttiin.

Suuri lama merkitsi dramaattista käännekohtaa diakoniatyössä. Lama koetteli aluksi työttömiksi jääneitä ja työttömyysuhan alaisia. Vanhusten luona tehtyjen kotikäyntien sijaan diakoniatyöntekijät alkoivat työskennellä virastossa ja ottivat vastaan työkäisiä ihmisiä. Vuonna 1996 jo lähes puolet asiakkaista oli työkäisiä. Taloudelliset kysymykset olivat diakoniatyön asiakaskontaktien tärkein syy. Samalla työn välineet muuttuivat: taloudellisesta avustamisesta tuli diakonian perustyömuoto.

Kirkon apu 1990-luvun laman uhreille oli menestystarina muutoin erilaisten kiistojen ja jäsenkadon repimässä kirkossa. Vuonna 1990 vain kolmasosa suomalaisista kertoi luottavansa kirkkoon, mutta vuonna 2005 osuus oli jo lähes kaksi kolmasosaa. Merkittävä tekijä luottamuksen kasvussa saattoi olla se, että kirkko oli vedonnut päättäjiin laman uhrien puolesta ja ottanut vastuuta heidän taloudellisesta auttamisestaan.

Diakoniatyön resurssit eivät lisääntyneet, mutta toisaalta eivät pienentyneetkään suuren laman aikana. Resurssien lisäämisen sijaan diakoniatyö vastasi hädänalaisten ihmisten tarpeisiin sisäisen uudistumisen avulla. Muutokset näkyivät arjen tasolla eli siinä, miten työntekijät suuntasivat työtään. Muutos ei kuitenkaan ollut yhtenäinen (Hiilamo 2010). Diakoniatyö reagoi joissakin hiippakunnissa erittäin vahvasti laman aiheuttamaan uuteen hätään, mutta jätti toisissa hiippakunnissa reagoimatta. Lamasuuntautunut diakoniatyö oli voimakkainta Lapuan hiippakunnassa sekä Tampereen ja Kuopion hiippakuntien kaupun-

kiseurakunnissa. Tampereen kaupunkiseurakunnissa vastaanottoasiakkuus ja työikäisten asiakkuus lisääntyivät yli kaksi kertaa nopeammin kuin asiakkuus keskimäärin. Lapuan hiippakunnan maaseurakunnissa vastaanottoasiakkuus lisääntyi yli neljä kertaa nopeammin kuin asiakkuus keskimäärin ja työikäisten asiakkuus lähes 2,6 kertaa nopeammin kuin asiakkuus keskimäärin.

Miten 2000-luvun talouskriisi on näkynyt diakoniatyössä? Valtakunnalliset diakoniatilastojen perusteella diakoniassa ei ole ainakaan vielä havaittavissa vastaavaa uudistumista kuin 1990-luvun laman aikana. Tilastojen mukaan diakoniatyössä on pikemminkin koettu samanlainen hiljainen alamäki kuin Suomen taloudessa. Asiakasmäärät ovat koko maassa laskeneet vuodesta 2007 vuoteen 2013. Uusien tilastojen mukaan asiakasmäärät laskivat myös vuonna 2014. Vuosina 2007–2013 avoimien ovien toiminta on vähentynyt, samoin muut diakoniatyön tilaisuudet eli talkoot, myyjäiset, tempaukset, juhlat sekä työttömien kanssa järjestetty toiminta. Diakoniatyöntekijöiden käynnit kodeissa, kouluissa, laitoksissa ja muualla ovat myös harventuneet.

Tilastoista on kuitenkin nähtävissä samanlaisia muutostrendejä kuin 1990-luvun lamassa. Taantuman aikana asiakkaiden kohtaaminen vastaanotoilla on yleistynyt (2007 45 %, 2013 53 %) ja työikäisten osuus asiakkaista on edelleen kasvanut (2007 54 %, 2013 60 %). Nämä muutokset ovat kuitenkin pieniä verrattuna suuren laman aikaisiin diakoniatyön muutoksiin.

On kuitenkin huomattava, että suuri muutos diakoniatyössä tapahtui 1990-luvun laman jälkeen tilastojen perusteella vasta sen jälkeen, kun talous oli jo kääntynyt kasvuun. Asiakaskontaktien määrä kasvoi voimakkaasti vuosina 1993-1998. Työikäisten osuus asiakkaista lisääntyi vuoteen 2000 asti. On mahdollista, että diakoniatyön kentällä itää muutos, joka näkyy vasta sen jälkeen, kun Suomen talous vihdoin palaa kasvu-uralle. Diakoniakentän muutosten tutkimukselle on tarvetta ja haastetta enemmän kuin pitkään aikaan.

## KIRJALLISUUS

Hiilamo, Heikki (2010). Laman uhrien auttaminen diakoniatyössä 1990-luvulla. Diakonian tutkimus 1:7–26, 2010.

# Diakoniatyöntekijöiden työssään kokema kuormitus

## TIIVISTELMÄ

Työhyvinvointiin on tällä vuosituhannella kiinnitetty Suomessa paljon huomiota, koska yhteiskunta odottaa ihmisten tekevän aikaisempaa pidempiä työuria. Työhyvinvointia uhkaa ennen kaikkea työn liian suuri kuormitus. Myös diakoniatyöntekijät kuormittuvat työssään, jota aiheuttavat tiivistetysti esitettynä työn paljous, haastava asiakastyö, työyhteisöongelmat ja työhön turhautuminen. Suomalainen diakoniatyö on laaja-alaista ja monipuolista, jolloin myös erilaisia työtehtäviä kerääntyy diakonian viranhaltijoille paljon. Diakonian asiakkaiden ongelmat ovat usein vaikeita, mikä myös omalta osaltaan kuormittaa työntekijöitä. Seurakunnissa työyhteisöinä on myös erilaisia ongelmia, jotka aiheuttavat työssä kuormitusta. Diakoniatyössä työntekijöitä turhauttaa eniten virkojen matala palkkataso. Kokonaisuutena tutkimus osoittaa diakoniatyöntekijöiden kokevan työssään paljon stressiä. Tämän vuoksi seurakunnissa tulisi aikaisempaa enemmän kiinnittää huomiota diakoniatyöntekijöiden työhyvinvointiin.

## Johdanto

Suomessa on tavoitteena työurien pidentäminen. Mahdollisuus työurien pidentämiseen riippuu siitä, miten hyvin suomalaiset voivat työssään. Työntekijöiden kaikenpuolisella hyvinvoinnilla on vaikutusta myös työn tuloksellisuuteen, joten taloudellistenkin intressien vuoksi työnantajien on järkevää kiinnittää



huomiota palveluksessaan olevien henkilöiden työhyvinvointiin. (Arnkil & al. 2008, 6–7; Ravantti 2012, 64–66; Työhyvinvointi 2012; Keveyttä työhön 2013.)

Työhyvinvointiin on kiinnitetty tällä vuosituhannella runsaasti huomiota. Työhyvinvointia on tarkasteltu esimerkiksi eri organisaatioiden työolobarometreilla. Vuodesta 2001 alkaen on julkaistu joka toinen vuosi Kirkon työolobarometria, jossa on selvitetty kirkon työntekijöiden työoloja. Tässä yhteydessä diakoniatyöntekijöitä ei ole kuitenkaan eritelty omaksi ryhmäkseen. (Kirkon työolobarometri 2012, 60.)

Diakoniatyö on määritelty kirkkolaissa yhdeksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien keskeiseksi työalueeksi (KL 1993, 4. luku, 1 §). Kirkollisten toimitusten ohella kirkon tekemä diakoniatyö on suomalaisilla keskeinen kirkkoon kuulumisen peruste (Haastettu kirkko 2012, 77–80). Vuoden 2013 diakoniabarometri antaa viitteitä siitä, että diakoniatyöntekijät kokevat työssään paljon kuormitusta (Kiiski 2013). Edellä mainittujen seikkojen vuoksi on tärkeää tutkia diakonian viranhaltijoiden työssään kokemaa stressiä, joka vaikuttaa ratkaisevasti työhyvinvointiin. Tämän artikkelin tehtävänä onkin tarkastella diakoniatyöntekijöiden työssään kokemaa kuormitusta ja siihen vaikuttavia taustatekijöitä.

## Teoreettiset näkökulmat ja aikaisempi tutkimus

Arkisena käsitteenä ymmärrämme hyvin työhyvinvoinnin sisällön. Tästä käsitteestä ei ole olemassa kuitenkaan vakiintunutta määritelmää, vaan työhyvinvointia on määritelty monin eri tavoin kontekstista ja tilanteesta riippuen Euroopan Unionin Progress-rahoitusohjelman puitteissa Työterveyslaitos koordinoi vuonna 2008 työhyvinvointiin liittyvää hanketta. Tässä yhteydessä kehitettiin useita työhyvinvoinnin määritelmiä, joista seuraava on käyttökelpoinen myös diakoniatyötä tarkasteltaessa: ”Työhyvinvointi kuvaa työntekijän kokemusta työn turvallisuudesta ja terveellisyydestä, hyvästä johtamisesta, ammattitaidosta, muutosten hallinnasta ja työn organisoinnista, työyhteisön tuesta yksilölle sekä siitä, miten merkityksellisenä ja palkitsevana henkilö työtä pitää.” (Työterveyslaitos 2009, 17–19.)

Yksilön työhyvinvointia uhkaa työhön liittyvä stressi, joka kuormittaa työntekijää. Työstressi tarkoittaa yksilön kokemaa ristiriitaa työn vaatimusten ja omien voimavarojensa välillä (Räisänen & Karila 2007, 743). Työelämän stressitekijöitä

voi ilmetä seuraavilla alueilla: fyysiset työolot, työtehtävän vaatimukset, roolipäselvyydet ja -ristiriidat, työoveri-, asiakas- ja esimiehuuhtet, työaikaan liittyvät ongelmat, traumaattiset tapahtumat ja organisaatiomuutokset. Työstressin lyhytaikaisia reaktioita ovat erilaiset fyysiset reaktiot, mielialan muutokset, kognitiiviset reaktiot, lisääntynyt ponnistelu, suoritusten heikkeneminen sekä alttius virheille ja työtaturmille. Pitkäkestoisia työstressin reaktioita ovat sairaudet ja heikentynyt hyvinvointi. Työssä koettu stressi heijastuu myös yksityiselämään esimerkiksi siten, että työstä palautuu hitaasti ja kielteiset mielialat siirtyvät myös yksityiselämään. (Kinnunen & Feldt 2005, 14–16.)

Työelämään liittyvää stressiä kuvaamaan on kehitetty erilaisia vuorovaiikutusmalleja, joissa esitetään stressitekijöitä ja -reaktioita. Kuitenkaan näissä malleissa ei yleensä käsitellä stressin kokemusta prosessina, mikä on mallien rajoite. Kansainvälisesti tunnetuimpia ovat Karasekin työstressimalli (Karasek & Theorell 1990) ja Siegristin (1996) luoma malli työhön liittyvistä ponnistuksista ja palkkioista. (Kinnunen & Feldt 2005, 18.)

Karasekin mallissa työn haitallinen kuormitus tulee esille työnhallinnan ja työn vaatimusten välisessä suhteessa. Työnhallinta mahdollistuu siten, että työntekijä voi vaikuttaa työoloihinsa ja työn sisältöön. Samoin osallistumismahdollisuus omaa työtä koskevaan päätöksentekoon lisää työnhallintaa. Työn vaatimukset voivat olla kuormittavia, jos työtehtäviä on liian paljon käytettävään aikaan nähden. Myös työn rooliristiriidat lisäävät kuormittavuutta. Haitallista työstressiä esiintyy, jos työn vaatimukset ovat liian suuret ja työntekijä ei voi vaikuttaa riittävästi tekemäänsä työhön. Karasekin mallissa on kiinnitetty huomiota työn vaatimusten ja työn hallinnan lisäksi sosiaaliseen tukeen. Sosiaalisen tuen vähäisyys ja työssä koettu epäoikeudenmukaisuus lisäävät työntekijän kokemaa stressiä. (Karasek & Theorell 1990, 31–32; Kinnunen & Feldt 2005, 18.)

Siegristin mallin keskeiset käsitteet ovat työhön liittyvät ponnistukset ja työstä saatavat palkkiot. Ihmisten käyttäytymistä ohjaa sosiaalinen vastavuoroisuus. Työelämässä tämä tulee esille siten, että työntekijä odottaa suorituksistaan riittävästi vastinetta. Työhön liittyviin ponnistuksiin kuuluvat ulkoiset ja sisäiset vaatimukset. Työnantaja asettaa tehtävälle työlle ulkoiset vaatimukset, joihin kuuluvat työtehtävät ja velvollisuudet. Sisäiset vaatimukset perustuvat työntekijän omaan motivaatioon ja käsitykseen siitä, miten työssä tulisi toimia. Työstä saataviin palkkioihin sisältyy palkan lisäksi myös työstä saatu arvostus ja mahdollisuus uralla etenemiseen. Jos työntekijä kokee, ettei hän saa työstään riittävästi palkkioita, herättää se helposti kielteisiä tunteita ja vaikuttaa

negatiivisesti työntekijän hyvinvointiin. Tällainen epätasapainotila voi jatkua pitkään, jos työntekijällä ei on muita vaihtoehtoisia työpaikkoja tai jos työntekijä on sitoutunut työhön erityisen voimakkaasti. Siegrist käyttää tässä yhteydessä käsitettä ylisitoutuminen. (Siegrist 1996, 27–41; Kinnunen & Feldt 2005, 29–30.)

Työstressi heikentää ihmisen hyvinvointia, aiheuttaa fyysistä ja psyykkistä oireilua sekä lisää sairastavuutta. Pitkäkestoinen työstressi voi myös johtaa työuupumukseen. Ihminen selviytyy työstressistä käyttämällä voimavarojaan ja selviytymiskeinojaan. Näin toimien hän pystyy ratkaisemaan työhön liittyviä ongelmia. Työuupumuksesta kärsivällä ihmisellä ei ole enää riittävästi voimavaroja ratkaista työhön liittyviä vaikeuksia, jolloin sopeutuminen stressiä tuottaviin työtilanteisiin on vajavaista. (Kinnunen & Hätininen 2005, 38–41.) Työuupumukseen liittyy kolme ulottuvuutta: uupumisasteinen väsymys, kyynistyneisyys ja alentunut ammatillinen itsetunto. Väsymys syntyy ihmisen yrittäessä pitkän aikaa saavuttaa työn edellyttämiä suorituksia pystymättä kuitenkaan siihen. Kyynistyneisyys tulee esille työn mielekkyyden ja merkityksen epäilynä sekä työn tuottaman ilon katoamisena. Alentunut ammatillinen itsetunto ilmenee siinä, ettei ihminen luota omaan ammattitaitoonsa ja kykyynsä tehdä työtään hyvin. (Ahola & al. 2010, 17–18.)

Työuupumuksen ennaltaehkäisemisen kannalta on tärkeää, että ihmiset oppivat hallitsemaan työstressiä. Työstressiä voi hallita organisaation tasolla muokkaamalla kullekin sopivaa työnkuvaa ja edistämällä koulutus- ja kehittämismahdollisuuksia. Työntekijöiden välistä vuorovaikutusta voi myös tehostaa. Työntekijä voi itsekin vahvistaa voimavarojaan ja selviytymiskeinojaan monin tavoin, esimerkiksi opettelemalla kognitiivisia ja kognitiivis-behavioraalisia tekniikoita ja rentoutusmenetelmiä sekä saamalla ohjausta ja neuvontaa. Myös työterveyshuolto tarjoaa monenlaista apua työstressin aiheuttamiin ongelmiin. (Räisänen & Karila 2007, 743–750.)

Suomalaisten työssään kokemaa stressiä on tarkasteltu lukuisissa selvityksissä, kartoituksissa ja barometreissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan suomalaisten terveys ja toimintakyky ovat viime vuosikymmenten aikana kohentuneet merkittävästi, mikä heijastuu positiivisesti ihmisten työkykyyn. Tekninen kehitys on monilla aloilla vähentänyt fyysiseen työkykyyn kohdistuvia vaatimuksia. Myös suomalaisten koulutustaso on viime vuosikymmeninä noussut merkittävästi. Toisaalta työelämässä on tapahtunut myös vaatimusten kovenemista. Runsaasti osaamista edellyttävät ja psyykkisesti

kuormittavat työtehtävät ovat lisääntyneet, mikä mahdollisesti lisää koettuja työkyvyn rajoitteita. (Koskinen & al. 2010, 46–50.)

Professori Harri Melin on työryhmänsä kanssa tarkastellut suomalaisten työssään kokema stressiä vuonna 2005 kerätyn aineiston pohjalta. Vaikkakin stressin mittaaminen on haasteellinen tehtävä, Melinin työryhmän saamien tulosten mukaan näyttää siltä, että työstressi on viime vuosikymmenten aikana yleisesti lisääntynyt. Lähes kolmannes (31 %) suomalaista pitää työtään usein stressiä aiheuttavana. Yksinhuoltajat ja asiantuntijatehtävissä toimivat kokevat stressiä muita useammin. Pienituloiset ja työntekijät, joilla on matala koulutustaso, kokevat muita vähemmän työstressiä. Stressikokemukset ovat täten yhteydessä koulutustasoon. Naiset kärsivät työstressistä miehiä useammin. (Melin & Blom & Kiljunen 2007, 31–32.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksen mukaan 2000-luvun alussa jonkinasteista työuupumusta esiintyi yli neljäsosalla (27,9 %) suomalaista 30–64-vuotiaista työssäkäyvistä. Vakavia oireita oli 2,5 prosentilla ja lieviä 25,3 prosentilla. Ikääntyneillä, 55 vuotta täyttäneillä, työuupumus on yleisempää kuin nuorempiin ikäryhmiin kuuluvilla. (Ahola al. 2010, 17–18). Vuoden 2011 tilastotiedot työuupumuksesta kärsivistä ovat hyvin samankaltaiset kuin 2000-luvun alun tiedot. Vuonna 2011 työssä käyvistä suomalaisista miehistä kaksi prosenttia ja naisista kolme prosenttia kärsi vakavasta työuupumuksesta. Lievää työuupumusta koki miehistä 23 prosenttia ja naisista 24 prosenttia. (Ahola, Tuisku & Rossi 2012.)

Vuoden 2012 kunta-alan työolobarometrin mukaan kuntien palveluksessa olevista työntekijöistä kolme neljäsosaa (76 %) koki työnsä henkisesti raskaaksi (Kunta-alan työolobarometri 2013, 11). Kirkon työolobarometrin mukaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kaikista työntekijöistä 59 prosenttia piti työtään henkisesti raskaana, mutta seurakunnan hengellisessä työssä olevien kohdalla prosenttiluku oli 66 (Kirkon työolobarometri 2012, 10). Vuoden 2013 diakoniabarometrin mukaan diakoniatyöntekijöistä puolet (50,4 %) arvioi työnsä kuormittavan heitä paljon ja yli kolmasosa (34,6 %) ilmoitti työnsä väsyttävän heitä usein (Kiiski 2013, 59). Kirkon akateemisten vuoden 2014 jäsenkyselyn mukaan noin viidennes papeista ja kanttoreista koki työtehtäviä olevan niin paljon, että se johtaa ongelmiin jaksamisen kanssa (Niemelä 2014, 66–67).

## Tutkimustehtävä

Monien selvitysten, kartoitusten ja barometrien mukaan monet suomalaiset kokevat työssään henkistä kuormitusta, joka aiheuttaa työstressiä. Yleensä raporteissa kartoitetaan työstressin kokemista melko pinnallisesti yhdellä tai kahdella kysymyksellä. Näin tein myös itse diakoniabarometria laatiessani. Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella diakoniatyöntekijöiden työssään kokemaa kuormitusta tavanomaista perusteellisemmin. Tutkimuksen pääkysymys on seuraava: ”Mitkä asiat kuormittavat diakoniatyöntekijöitä heidän työssään?” Tutkimuksessa selvitetään myös sitä, miten työntekijöiden sosiodemografiset taustatekijät vaikuttavat työssä koettuun kuormitukseen. Tutkimusotteena on kvantitatiivinen metodi, mutta määrällisiä tuloksia illustroidaan laadullisella tutkimusaineistolla: diakoniatyöntekijöiden kirjoituksilla työhön liittyvästä kuormituksesta. Otteet on valittu sisällönanalyysin avulla.

Saatuja tutkimustuloksia tarkastellaan aikaisemman tutkimuksen sekä Karasekin ja Siegristin työstressimallien valossa. Aikaisempaa tutkimustietoa ja taustateorioita hyväksi käyttäen analyysissa kiinnitetään erityisesti huomiota diakoniatyöntekijöiden suureen työmäärään, kuormittavaan asiakastyöhön, seurakuntien työyhteisöongelmiin sekä epäoikeudenmukaiseksi koettuun palkkaukseen.

## Aineiston keruu ja analyysi

Aineisto tätä tutkimusta varten kerättiin diakoniabarometrikyselyn yhteydessä e-lomakkeella maaliskuussa 2013. Vastauksia kyselyyn saatiin 472 henkilöltä, jotka toimivat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnissa diakonian virassa. Vastajaat edustavat runsasta kolmasosaa seurakuntien diakoniatyöntekijöistä. Kyselyn suorittaminen on selostettu tarkasti vuoden 2013 diakoniabarometrissa (Kiiski 2013, 14). Tätä tutkimusta varten kootussa aineistossa diakoniatyöntekijät arvioivat 42 tekijän kuormittavuutta omassa työssään seuraavalla asteikolla: 5=paljon, 4=melko paljon, 3=jossain määrin, 2=vähän ja 1=ei lainkaan. Tulosten esittämisen yhteydessä luokat paljon ja melko paljon on yleensä yhdistetty. Kvantitatiivisen aineiston lisäksi tutkimuksessa käytetään laadullista aineistoa: vastaajista 58 prosenttia kirjoitti omin sanoin työhönsä liittyvästä kuormituksesta

ja voimavaroistaan. Vapaista vastauksista kertyi 33 sivua laaja Word-tiedosto käytettäessä Times New Roman -fonttia ja riviväliä 1½.

Kvantitatiivista aineistoa analysoitiin SPSS-ohjelmalla. Analyysimenetelmänä käytettiin suoria jakaumia, prosenttilukuja, keskiarvoja ja -hajontoja, faktorianalyysia, summamuuttujia, yksisuuntaista varianssianalyysia täydennettynä Scheffen testillä ja T-testiä. Selittävinä muuttujina käytettiin sukupuolta, ikää, koulutuspohjaa, työskentelyaikaa diakoniatyössä, työskentelyhiippakuntaa ja työskentelykunnan asukasmäärää. Diakoniatyöntekijöitä kuormittavat 42 tekijää analysoitiin faktorianalyysilla, jossa käytettiin pääakseliratkaisua ja varimax-rotatiota. Faktorianalyysin avulla muodostettiin neljä summamuuttujaa, jotka nimettiin seuraavasti: työn paljous, kuormittava asiakastyö, työyhteisöongelmat ja työhön turhautuminen. Kahdeksan muuttujaa ei faktoroitunut ja niitä tarkastellaan siksi erikseen. Summamuuttujat ja niiden ulkopuolelle jääneet muuttujat on esitetty taulukossa 1. Summamuuttujat toimivat aineistossa vain diakoniatyöntekijöitä kuormittavien tekijöiden ryhmittelyperusteena, koska on perusteltua tarkastella yksittäisiä muuttujia erikseen. Tulosluvuissa työntekijöiden kuormitusta käsitellään selkeyden vuoksi aina vain yksittäisten muuttujien tasolla.

Vapaiden vastausten analyysissa käytettiin teema-analyysia, jossa diakoniatyöntekijöiden kirjoituksista etsittiin heitä kuormittavia tekijöitä. Erityisesti huomiota analyysissa kiinnitettiin niihin teemoihin, joita oli kysytty myös kvantitatiivisesti. Tutkittavaa ilmiötä parhaiten kuvaavat kirjoituskatkelmat sijoitettiin tekstiin numeeristen tietojen jälkeen. Käytettyjen sitaattien loppuun kirjattiin vastaajien anonyymitein säilyttämiseksi vain työntekijän koulutus ja työskentelyhiippakunta.

Saatuja tuloksia voidaan pitää luotettavina. Diakoniatyöntekijät olivat täyttäneet e-lomakkeen huolellisesti, ja puuttuvia tietoja oli vähän. Faktorianalyysissa 34 työn stressitekijää tiivistyivät hyvin neljäksi faktoriksi, jotka nimettiin seuraavasti (taulukko 1): työn paljous, kuormittava asiakastyö, työyhteisöongelmat ja työhön turhautuminen. Faktorianalyysin pohjalta muodostettujen summamuuttujien reliabiliteetit olivat hyvät: Chronbachin alfa-kertoimet olivat 0,74 ja 0,87 välisellä alueella. Diakoniabarometrissa on tarkasteltu aineiston edustavuutta ja sen mukaan kerätty aineisto edustaa hyvin kaikkia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöitä (Kiiski 2013, 82).

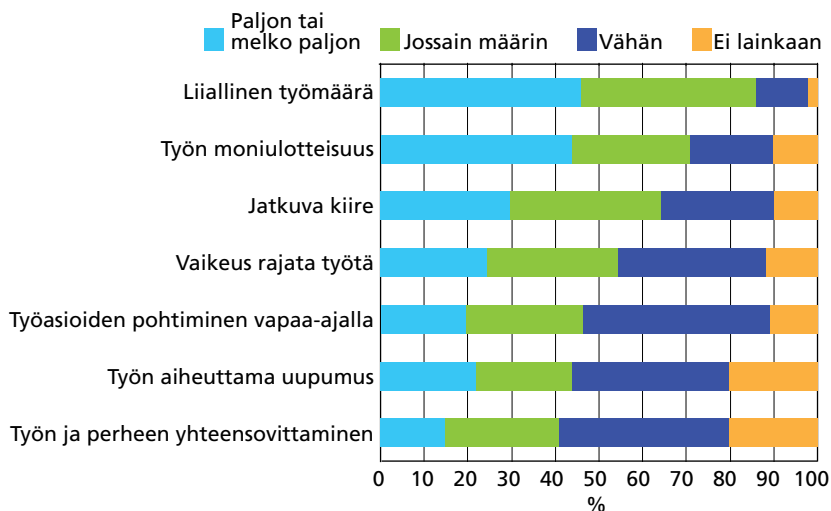
TAULUKKO 1. Diakoniatyöntekijöitä (N=452) kuormittavat tekijät ryhmiteltynä faktorianalyysin avulla muodostettujen summamuuttujien mukaan. (Vastausvaihtoehdot: 5=paljon, 4=melko paljon, 3=jonkin verran, 2= vähän ja 1=ei lainkaan.)

Työn paljous	Kuormittava asiakastyö	Työyhteisö-ongelmat	Työhön turhautuminen	Faktoroitumattomat muuttujat
(Chronbachin alfa 0,87)	(Chronbachin alfa 0,84)	(Chronbachin alfa 0,74)	(Chronbachin alfa 0,82)	
liiallinen työn määrä	tunnekuormitusta lisäävät asiakastapaukset	työyhteisön ongelmat	diakonian viran matala palkkataso	työn yksinäisyys
työn moniulotteisuus	vaikeat asiakastapaukset	työyhteisön tiedonkulun puutteet	luottamushenkilöt eivät tunne diakoniatyötä	tuen puute esimieheltä
jatkuva kiire	asiakkaiden taloudelliset ongelmat	ristiriidat toisten työntekijöiden kanssa	ylenemismahdollisuuk-sien puute	vapaaehtoisten ohjaaminen
vaikeus rajata työtä	työn vaativuus	työssä kohdattu henkinen väkivalta	entiset työhön liittyvät perinteet	hengellisen työn vähyys
työasioiden pohittaminen vapaa-ajalla	asiakkaiden psyykkiset ongelmat	työssä kohdattu fyysinen väkivalta	työhön turhautuminen	määrärahojen puute
työn aiheuttama uupumus	asiakkaiden suuret odotukset		muut työntekijät eivät arvosta diakoniatyötä	työtilojen puutteet
työn ja perheen yhteensovittaminen	oman ammattitaidon rajallisuus		tarve saada lisää tilastollisia suorituksia	kriisipäivystäminen
	ristiriidat asiakkaiden kanssa		vaikeus saada lisäkoulutusta	jumalanpalveluselämän tehtävät
	vaitiolovelvollisuus		mahdottomuus toteuttaa omia ideoita työssä	
	kriisitahtumiin osallistuminen		mielekkyyden puute työssä	
	asiakkaiden erilaiset uskonnolliset näkemykset		työvälineiden puute	

## Työn paljous

Diakoniatyöntekijöiden työn paljoutta kuvaavat tässä tutkimuksessa kuviossa 1 olevat seitsemän tekijää. Osa niistä on suuren työmäärän seurauksia, mutta kuitenkin kiinteässä yhteydessä työn paljouteen. Lähes puolet diakoniatyöntekijöistä arvioi liian suuren työmäärän ja työn moniulotteisuuden kuormittavan heitä paljon tai melko paljon. Hiukan vajaata kolmasosaa vastaajista jatkuva kiire kuormittaa vähintään melko paljon. Jonkin verran diakoniatyöntekijöille aiheutuu kuormitusta myös työn rajaamisen vaikeudesta, työasioiden pohtimisesta vapaa-ajalla sekä työn ja perheen yhteensovittamisesta. Viidennestä vastaajista kuormittaa paljon työn aiheuttama uupumus, mikä on seurausta liian suuresta työn määrästä.

Taustatekijöistä sukupuoli selittää parhaiten työn paljoudesta johtuvaa stressiä. Miesten vastausten keskiarvot ovat kaikkien tarkasteltavien tekijöiden suhteen naisia matalammat, joten työn paljous kuormittaa miehiä vähemmän kuin naisia. Tilastollisesti merkitsevät erot sukupuolen mukaan ovat muuttujien liiallinen työn määrä ( $t=2,90$ ;  $df=456$ ;  $p\leq 0,01$ ), työn moniulotteisuus ( $t=2,68$ ;  $df=448$ ;  $p\leq 0,01$ ) ja jatkuva kiire ( $t=2,62$ ;  $df=455$ ;  $p\leq 0,01$ ) kohdalla. Niissä seura-



KUVIO 1. Diakoniatyöntekijöiden (N=472) kokema kuormitus, joka johtuu työn paljoudesta. Tulokset prosentteina.



kunnissa, joissa on täyttämättömiä diakonian virkoja, työntekijät kuormittuvat keskimääräistä enemmän jatkuvasta kiireestä ( $t=2,23$ ;  $df=463$ ;  $p\leq 0,05$ ). Työn ja perheen yhteensovittaminen kuormittaa eniten 30–49-vuotiaita ( $p=8,16$ ;  $p\leq 0,001$ ). Scheffen testin mukaan 30–49-vuotiaat kokevat tästä stressiä enemmän kuin yli 49-vuotiaat ( $p\leq 0,05$ ). Alle 30-vuotiailla työn ja perheen yhteensovittaminen aiheuttaa kaikista vähiten kuormitusta, mutta alinta ikäryhmää edustavien määrä ( $n=19$ ) aineistossa on niin pieni, ettei ryhmä erotu muista tilastollisessa tarkastelussa.

Kirjallisissa vastauksissa diakoniatyöntekijät kuvaavat työn paljoutta ja siitä aiheutuvaa kuormitusta monipuolisesti, kuten seuraavista esimerkeistä käy ilmi.

Ajoittain töiden kasautuminen ja moninaisuus sekoittavat vanhaa päätäni niin, että asiat eivät pysy järjestyksessä ja fyysinen kroppakin alkaa oireilla kiireeseen ja stressiin. Yritän ottaa päivä kerrallaan ja tieto siitä, että rauhallisempikin kausi on tulossa, auttaa jaksamaan. (Diakoni, Helsingin hiippakunta)

Syksystä jouluihin ja siitä maaliskuulle työ on yhtä juoksemista, liian täyttä ja kuormittavaa. Jo useampana vuonna täydellinen uupumus iskee kesän korvalla, kun työssä on vähän löysempi vaihe. (Diakonissa, Lapuan hiippakunta)

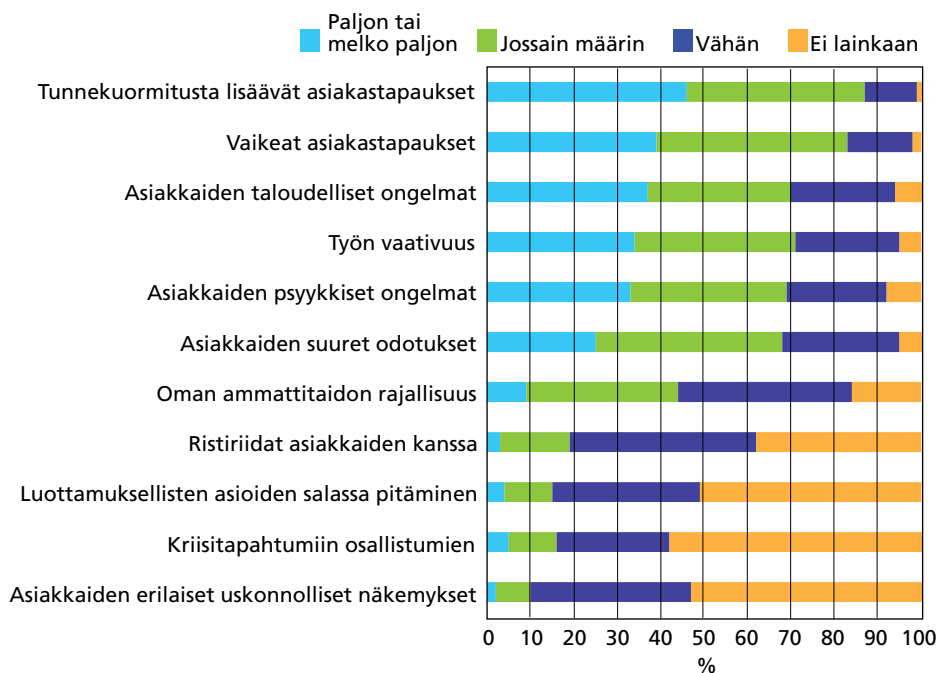
Työtoverin viran lakkauttamisesta johtuen työtaakka kasvoi. (Diakoni, Kuopion hiippakunta)

Avovastauksissa tuli ilmi, että seurakunnassa on liian vähän diakoniatyöntekijöitä. Erityisesti tämä seikka korostuu silloin, jos diakonian virkoja on lakkautettu tai jätetty täyttämättä. Kiire on käsite, jota diakoniatyöntekijät käyttävät runsaasti. Kiire on sen seurausta, että suoritettavia työtehtäviä on liian paljon. Kiivas työtahti aiheuttaa erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä oireita, ja liiallinen työmäärä johtaa pahimmillaan henkilön uupumiseen. Diakoniatyöntekijöiden kirjoituksista voi kuitenkin havaita kiireen olevan kausiluonteista. Työssä on jaksoja, jolloin tekemistä on erittäin paljon. Välillä on kuitenkin kausia, jolloin työtehtäviä on keskimääräistä vähemmän. Joitakin diakoniatyöntekijöitä tämä työmäärän vaihtelu auttaa jaksamaan työssä, koska rauhallisemmat työperiodit antavat aikaa palautua stressistä.

On kuitenkin myös työntekijöitä, jotka sinnittelevät kiireisen työperiodin, mutta ovat väsyneitä ja uupuneita tavanomaista hiljaisempien työjaksojen aikana.

## Kuormittava asiakastyö

Asiakastyö on keskeinen diakoniatyön osa-alue, jossa diakonian viranhaltijat kokevat paljon kuormitusta. Tähän liittyvät kuormitustekijät on esitetty kuviossa 2. Lähes puolta diakoniatyöntekijöitä kuormittavat paljon tai melko paljon tunnekuormitusta lisäävät asiakastapaukset. Kaksi viidestä vastaajasta kokee merkittävästi stressiä vaikeista asiakastapauksista. Runsasta kolmasosaa diakonian viranhaltijoista kuormittaa vähintään melko paljon asiakkaiden taloudelliset ongelmat ja työn vaativuus. Myös asiakkaiden psyykkiset ongelmat ja asiakkaiden suuret odotukset ovat merkittäviä diakoniatyöntekijöitä kuormittavia asioita.



KUVIO 2. Diakoniatyöntekijöiden (N=472) kokema asiakastyöhön liittyvä kuormitus prosentteina.

Käytetyt taustamuuttujat selittävät vain vähän sitä, miten paljon diakonia-työntekijät kuormittuvat asiakastyöstä. Ainoastaan työskentelypaikkakunnan koko on jonkin verran yhteydessä työssä kuormittumiseen. Keskipokoisissa kaupungeissa, joiden asukasluku on 30 000–100 000, diakoniatyöntekijät kokevat jonkin verran keskimääräistä enemmän tunnekuormitusta vaikeista asiakastapa-uksista ( $F=4,09$ ;  $p\leq 0,01$ ) ja stressiä vaikeista asiakastapa-uksista ( $F=3,06$ ;  $p\leq 0,05$ ).

Vapaissa vastauksissa diakoniatyöntekijät kirjoittavat jonkin verran asiakas-työn raskaudesta, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee.

Työ on aika ajoin kuormittavaa. Kiire, kasaantuvat työtehtävät ja asiakkaiden monimutkaiset ongelmat kuormittavat. (Diakonissa, Mikkelin hiippakunta)

Asiakkaat puhuvat raskaista asioista, kuunteleminen raskasta. Dia-koniatyöntekijä ”viimeinen” auttaja, asiakas otettava vastaan, vaikka ei jaksaisikaan. (Diakonissa, Oulun hiippakunta)

Kuormittavaa työssäni on tavata monia asiakkaita, joilla on vaikeita psyykkisiä ongelmia ja joilla ei ole normaalia ihmishuuhdeverkostoa ystävineen, joka tukisi heitä. Kukaan ei oikein jaksais käsitellä heidän ongelmiaan. (Diakonissa, Porvoon hiippakunta)

Työ on raskasta, minulle tulee aina isoimmat ongelmatapaukset poste restantet, päihtyneet, koska hoidan päihdepuolen virkaa. Asiakkaina on paljon myös linnasta vapautuvia tai juuri vapautuneita. Päihde-asiakkaista suurin osa on aineiden käyttäjiä. Lisäksi työalaani kuuluu työpaikkatyö ja viime vuosi oli raskas koska oli isot irtisanomiset ja olin niissä mukana kuuntelemassa ihmisiä. (Diakoni, Oulun hiippakunta)

Diakoniatyön asiakkaat kärsivät monenlaisista ongelmista. Osa asiakkaista kärsii fyysisistä tai psyykkisistä sairauksista. Asiakaskuntaan kuuluu myös päihdeongelmaisia ja vankilatuomion suorittaneita. Ihmisten taloudelliset ongelmat tulevat myös esille diakoniatyössä. Tämän vuoksi diakoniatyöntekijällä tulee olla paljon tietämystä erilaisista ihmisten ongelmista ja siitä, miten vaikeuksien kanssa voi selvitä eteenpäin. Diakoniatyön luonteeseen kuuluu, että työntekijä auttaa ja tukee monenlaisten vaikeuksien keskelle joutuneita ihmisiä (Kiiski

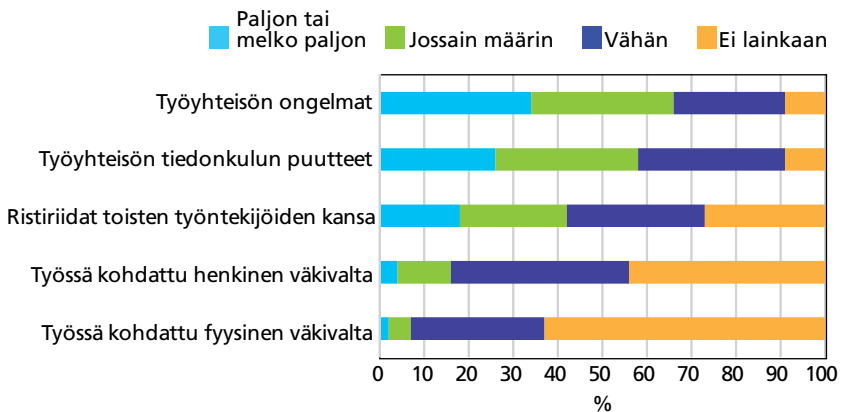
2013, 20–25; Puuska 2012, 111–150; Rättyä 2012, 80–11; Jääskeläinen 2002, 192–232).

Diakoniatyöntekijät kuvaavat asiakkaidensa elämäntilanteiden olevan usein hyvin vaikeita ja raskaita. Asiakkaiden ongelmat ovat monimutkaisia, eikä niihin aina löydy lainkaan hyviä ratkaisuja. Monet asiakkaat ovat etsineet apua monilta tahoilta ilman että ovat tulleet riittävästi autetuiksi. Lopulta he kääntyvät vielä seurakunnan diakoniatyöntekijän puoleen. Tällaiset asiakastilanteet ovat lähtökohtaisesti haastavia.

Edellä kuvatun pohjalta on ymmärrettävää, että diakoniatyön asiakastyö on kuormittavaa. Diakoniatyön sanallisista vastauksista ilmenee, että usein kuormittavaa asiakastyötä tehdään muiden työkiireiden lomassa. Tämä on omiaan lisäämään asiakastyön kuormittavuutta entisestään.

## Työyhteisöongelmat

Suoritetussa kyselyssä tarkasteltiin myös sitä, kuinka paljon työyhteisöön liittyvät asiat kuormittavat työntekijöitä. Yksityiskohtaiset tiedot työyhteisöön liittyvistä stressitekijöistä ovat kuviossa 3. Kolmasosaa diakoniatyöntekijöistä työyhteisön ongelmat kuormittavat paljon tai melko paljon ja toista kolmasosaa jossain määrin. Neljäsosa vastaajista kokee työyhteisön tiedonkulun puutteiden kuormittavan heitä vähintään melko paljon. Viidennes vastaajista kuormittuu



KUVIO 3. Diakoniatyöntekijöiden (N=472) kokema työyhteisöön liittyvä kuormitus prosentteina.

merkittävästi ristiriidoista toisten työntekijöiden kanssa. Työyhteisössä esiintyvä väkivalta kuormittaa myös jonkin verran työntekijöitä. Diakoniabarometrin mukaan diakoniatyöntekijät kokevat väkivaltaa sekä työtovereiden että asiakkaiden taholta, mutta työtovereiden harjoittama väkivalta on kuitenkin asiakkaiden harjoittamaa väkivaltaa yleisempää (Kiiski 2013, 63). Tämän vuoksi diakoniatyöntekijöiden kokema väkivalta on tämän aineiston luokittelussa ryhmitelty työyhteisöongelmien summamuuttujaan.

Taustamuuttajat selittävät melko vähän sitä, miten paljon diakoniatyöntekijät kokevat kuormitusta työyhteisöongelmista. Aineistosta löytyy kuitenkin kaksi mielenkiintoista havaintoa. Ensiksi työskentelyhiippakunta vaikuttaa siihen, miten paljon työyhteisön ongelmat aiheuttavat diakoniatyöntekijöille stressiä ( $F=3,37$ ;  $p\leq 0,001$ ). Ruotsinkielisessä Porvoon hiippakunnassa työyhteisön ongelmat aiheuttavat diakoniatyöntekijöille selvästi vähemmän stressiä kuin muissa hiippakunnissa työskenteleville. Kaikista eniten työyhteisön ongelmat kuormittavat Helsingin ja Tampereen hiippakunnissa työskenteleviä diakoniatyöntekijöitä. Scheffen testin mukaan näiden kahden hiippakunnan työntekijät eroavat tässä suhteessa tilastollisessa tarkastelussa Porvoon hiippakunnan työntekijöistä ( $p\leq 0,05$ ). Toiseksi koulutustausta vaikuttaa siihen, miten paljon diakoniatyöntekijät kuormittuvat työyhteisön ongelmista ( $p=4,50$ ;  $p\leq 0,01$ ). Keskiarvot eri työntekijäryhmillä tässä muuttujassa ovat seuraavat: diakonit 3,14, diakonissat 3,05, teologian maisterit 2,86 ja ilman pätevöittävää koulutusta työskentelevät 2,11. Diakonien ja ilman riittävää koulutusta työskentelevien ero on Scheffen testin mukaan tilastollisesti merkitsevä ( $p\leq 0,001$ ).

Diakoniatyöntekijät tuovat esille vapaissa vastauksissaan erilaisia työyhteisöön liittyviä ongelmia, kuten seuraavista esimerkeistä ilmenee.

Hyvä johtajuus puuttuu usein seurakuntatyössä. Henkilöristiriitoja yritetään selvittää, mutta tuloksena on usein entistä suurempi soppa. (Diakonissa, Helsingin hiippakunta)

Esimies on herkästi loukkaantuva. Työhön liittyviä asioita ei voi turvallisesti ottaa esille, ellei ole samaa mieltä hänen kanssaan. (Diakoni, Turun arkkihiippakunta)

Kuormittavinta työssäni on koko työyhteisön eriytyminen ja työnhajontainen taitamattomuus, josta on seurannut se, että kukin tekee

työtään omissa oloissaan ilman yhteisiä suunnitelmia. Kukaan ei tiedä kokonaisuutta. (Diakonissa, Tampereen hiippakunta)

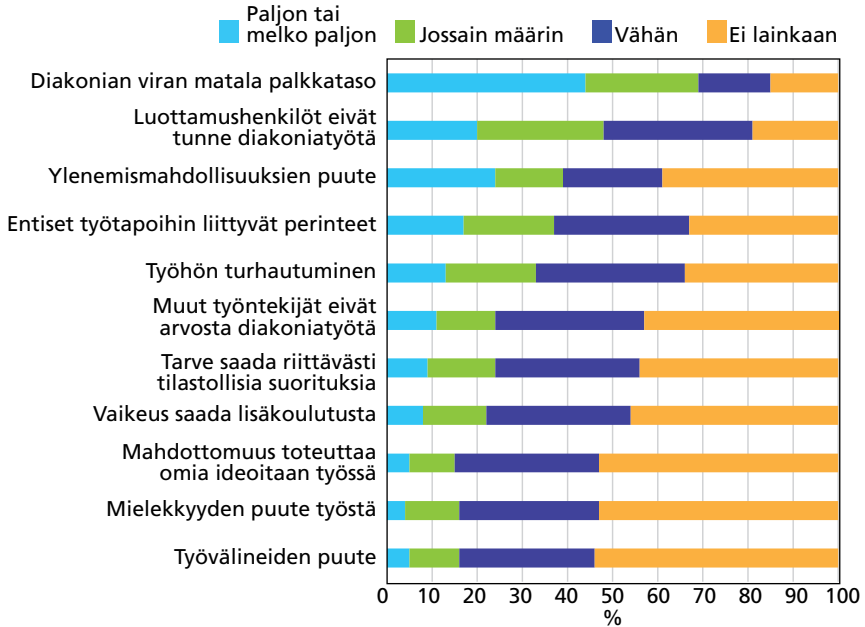
Taluspäällikkö tahtoo olla kiukkuinen, eikä häneltä saa vastauksia. Luottamus karissut häntä kohtaan todella paljon. Joudun pitämään itse huolen, että saan matkakorvaukset. Työyhteisössä tarvittaisiin oikeudenmukaisuutta ja tasapuolisuutta. Ei toimi tällä hetkellä. (Diakoni, Lapuan hiippakunta)

Työyhteisöongelmista heikko johtajuus tulee esille useissa diakoniatyöntekijöiden kirjoituksissa. Huonon johtamisen vuoksi työntekijöiden välille syntyy helposti ristiriitatilanteita, joita ei kyetä ratkaisemaan. Heikko johtaminen vahvistaa seurakuntien individualistista työkulttuuria, jolloin yhteistyö eri työntekijöiden välillä on ohutta. Jokainen suunnittelee ja tekee työtehtävänsä yksin. Johtamisen toimimattomuuden vuoksi työyhteisössä voi olla ongelmia työntekijöiden tasa-arvoisuuden toteutumisessa. Kaikilla johtavassa asemassa olevilla ei ole myöskään riittävän ammatillista otetta työhön, jolloin työntekijät kuormittuvat johtajan negatiivisista tunteista.

## Työhön turhautuminen

Diakoniatyöntekijöiden vastauksista ilmenee, että heidän työssään on runsaasti turhautumista tuovia asioita. Kaikkiaan tähän kokonaisuuteen tuli 11 tekijää (ks. kuvio 4). Diakonian viran matala palkkataso tuottaa stressiä lähes puolelle diakoniatyöntekijöistä paljon tai melko paljon. Vain 15 % vastaajista ilmoittaa, ettei tämä asia kuormita heitä lainkaan. Ylenemismahdollisuuksien puute kuormittaa joka neljättä diakoniatyöntekijää vähintään melko paljon. Joka viides kokee paljon tai melko paljon stressiä siitä, etteivät luottamushenkilöt tunne diakoniatyötä. Entiset työtapoihin liittyvät perinteet on myös diakoniatyöntekijöillä merkittävä stressitekijä.

Taustatekijät selittävät jonkin verran sitä, miten paljon työhön turhautuminen kuormittaa diakoniatyöntekijöitä. Miehiä entiset perinteet kuormittavat jonkin verran enemmän kuin naisia ( $t=-2,06$ ;  $df=453$ ;  $p\leq 0,05$ ). Hiippakunta selittää sitä, miten paljon matala palkkataso kuormittaa työntekijöitä ( $F=3,73$ ;  $p\leq 0,001$ ), kuten taulukosta 2 ilmenee. Helsingin hiippakunnassa vastausten keskiarvo on



KUVIO 4. Diakoniatyöntekijöiden (N=472) kokemus työyhteisöön liittyvä kuormitus prosentteina.

korkein ja Kuopion hiippakunnassa matalin (ks. taulukko 2). Scheffen testin mukaan näiden kahden hiippakunnan diakoniatyöntekijät eroavat toisistaan tilastollisessa analyysissä ( $p \leq 0,01$ ). Myös työskentelypaikkakunnan koko vaikuttaa siihen, miten paljon matala palkkataso kuormittaa diakoniatyöntekijöitä ( $F=7,64$ ;  $p \leq 0,001$ ). Mitä suuremmassa kunnassa diakoniatyöntekijä työskentelee, sitä enemmän matala palkkataso aiheuttaa stressiä. Scheffen testin mukaan alle 10 000 asukkaan kunnissa ja yli 100 000 asukkaan kaupungeissa työskentelevät diakoniatyöntekijät eroavat toisistaan sen suhteen, miten paljon matala palkkataso aiheuttaa kuormitusta ( $p \leq 0,001$ ).

Diakoniatyöntekijät kirjoittavat jonkin verran vapaissa vastauksissaan niistä asioista, jotka analyysissä on yhdistetty työhön turhautumiseen. Seuraavassa näistä kirjoituksista on muutama esimerkki.

Taulukko 2. Diakoniatyöntekijöiden (N=469) vastausten keskiarvot ja -hajonnat siitä, miten paljon diakonian viran matala palkkataso kuormittaa heitä. (Vastausvaihtoehdot: 5=paljon, 4=melko paljon, 3=jossain määrin, 4=vähän, 5=ei lainkaan.)

Hiippakunta	Keskiarvo	Keskihajonta	N
Helsingin hiippakunta	3,83	1,16	53
Turun arkkihiippakunta	3,53	1,23	45
Espoon hiippakunta	3,32	1,34	47
Tampereen hiippakunta	3,27	1,23	62
Oulun hiippakunta	3,22	1,42	54
Mikkelin hiippakunta	3,02	1,28	42
Lapuan hiippakunta	3,00	1,33	67
Porvoon hiippakunta	2,89	1,39	46
Kuopion hiippakunta	2,66	1,34	53
<b>Kaikki</b>	<b>3,19</b>	<b>1,34</b>	<b>469</b>

Eläkeikään on kaksi vuotta. Täytyy myöntää, että odotan sitä. Ainut harmi siinä asiassa on matala palkkamme ja siitä johtuva olematon eläke!!! (Diakonissa, Tampereen hiippakunta)

Huono palkkaus, ylenemismahdollisuudet sekä lisäkoulutuksen vähyys yhdistettynä suureen työmäärään, haastaviin asiakastapauksiin ja pitkiin työpäiviin kuormittavat. (Diakonissa, Oulun hiippakunta)

Liikaa työtä, ala-arvoista esimiestyöskentelyä, ei ammatillista lisäkoulutusmahdollisuutta, paska palkka, ei etenemismahdollisuutta, ei yksinkertaisesti mahdollisuutta kehittää omaa työtään, vaan tehdään niin kuin joku tohtoriksi väitellyt pappismies sanoo! (Diakoni, Helsingin hiippakunta)

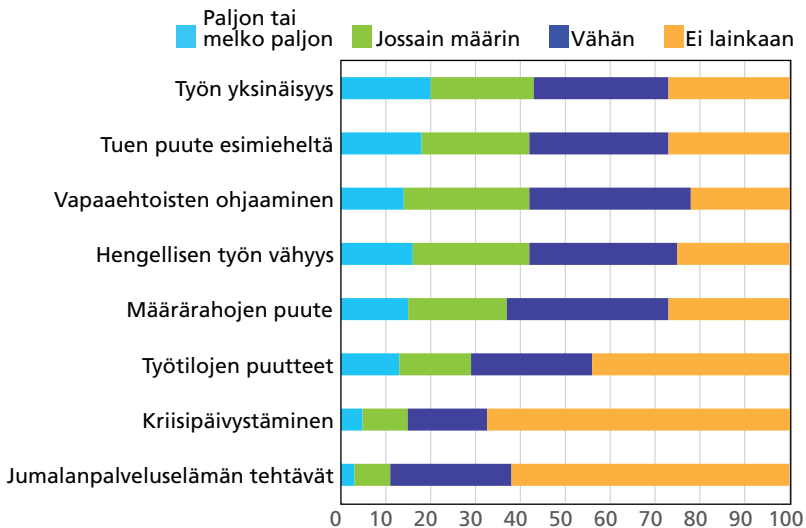
Diakoniatyöntekijöiden vapaissa vastauksissa työhön turhautumiseen liittyvistä kuormittavista tekijöistä nousee esille kaikista useimmiten viran matala palkkataso, joka vaikuttaa myös eläkekertymään. Muutamissa kirjoituksissa tulee esille selvä katkeroitumista matalaan palkkaan ja muihin työhön liittyviin epäkohtiin, esimerkiksi täydennyskoulutuksen puutteeseen.



## Muut työn kuormitustekijät

Edellä on käsitelty sitä, miten työn paljous, kuormittava asiakastyö, työyhteisö-ongelmat ja työhön turhautuminen kuormittavat diakoniatyöntekijöitä. Nämä kokonaisuudet tulivat analyysivaiheessa esillä faktorianalyyseissa. Sen ulkopuolelle jäi vielä kahdeksan kuormittavaa tekijää, jotka on esitetty kuviossa 5. Viidennestä diakoniatyöntekijöistä työn yksinäisyys kuormittaa paljon tai melko paljon. Lähes yhtä suuri stressitekijä vastaajille on tuen puute esimieheltä. Noin 15 prosenttia diakoniatyöntekijöistä kokee kuormitusta vähintään melko paljon vapaaehtoisten ohjaamisesta, hengellisen työn vähydestä sekä määrärahojen ja työtilojen puutteista. Kokonaisuutena tarkasteltuna kriisipäivystäminen ja jumalanpalveluselämän tehtävät eivät ole vastaajien työssä suuria kuormitustekijöitä.

Vastaajien taustatekijöistä seurakunnan diakoniatyöntekijöiden määrä ja työskentelypaikkakunnan asukasluku selittävät työssä koettua yksinäisyyttä ja työtilojen puutteita. Koska paikkakunnan koko ja diakoniatyöntekijöiden määrä korreloivat vahvasti keskenään ( $r=0,47$ ;  $p \leq 0,01$ ), tässä yhteydessä on perusteltu käyttäen selittävänä taustamuuttujana vain seurakunnan diakoniatyöntekijöiden



KUVIO 5. Summamuuttujien ulkopuolella jääneet diakoniatyöntekijöille (N=472) kuormitusta aiheuttavat tekijät prosentteina.

määrää. Diakoniatyöntekijöiden määrällä on vahva yhteys työssä koettuun yksinäisyyteen ( $F=23,73$ ;  $p\leq 0,001$ ). Työn yksinäisyys kuormittaa ennen kaikkea niitä vastaajia, jotka ovat seurakunnan ainoita diakonian viranhaltijoita. Scheffen testin mukaan tämä ryhmä kuormittuu työn yksinäisyydestä kaikkia muita ryhmiä (2, 3–4, 5–6, yli 6 diakoniatyöntekijää) enemmän ( $p\leq 0,001$ ). Ainoina diakonian viranhaltijoina työskentelevistä puolet (51 %) kokee stressiä työn yksinäisyydestä paljon tai melko paljon. Diakoniatyöntekijöiden määrällä on yhteys myös siihen, miten paljon työtilojen puutteet kuormittavat diakoniatyöntekijöitä ( $F=5,28$ ;  $p\leq 0,001$ ). Vähiten työtilojen puutteista kuormittuvat pienissä diakoniatimeissä työskentelevät ja kaikista eniten yli kuuden hengen tiimeissä toimivat. Scheffen testin mukaan kahden ja yli kuuden hengen tiimeissä työskentelevien kuormitus eroaa tässä suhteessa tilastollisesti merkitsevällä tavalla ( $p\leq 0,001$ ).

Diakoniatyöntekijät ovat kirjoittaneet vapaissa vastauksissaan työn yksinäisyydestä, esimiehen tuen puutteesta, vapaaehtoisten ohjaamisesta ja työtiloihin liittyvistä ongelmista. Seuraavassa näistä kuormittavista tekijöistä on kirjoituskatkelmia.

Ehdottomasti kuormittavinta työssäni on yksinäisyys. Olen ainoa diakoniatyöntekijä seurakunnassamme. (Diakoni, Oulun hiippakunta)  
Käytännössä ei esimiestä eikä esimiestukea noin 20 vuoteen. Johtajan puute on johtanut monenlaisiin ongelmiin työyhteisössä, kaikki sairaut ilmivät tunnistettavissa: kiusaaminen, päihdeongelma, varastelu, takanapäin pahan puhuminen, epäasiallinen flirttailu, inhokki ja suosikki -järjestelmä, syntipukki-ilmiö ym. ym. (Diakonissa, Espoon hiippakunta)

Vapaaehtoistyötä johtaessani tuntuu että tänne hakeutuu joitakin vapaaehtoisia, joita ei muualle huolita, mielenterveysongelmaisina, persoonallisuushäiriöisiä. Ongelmia heidän kanssaan tulee sääntöjen noudattamisessa, ovat rajattomia. (Diakoni, Turun arkkihiippakunta)

Tällä hetkellä työtä kuormittaa erittäin paljon asianmukaisten työtilojen puute, riittävä työrauha. Kun työrauhaa ei työpaikalla ole, keskittymistä vaativat työt kasaantuvat kotiin vietäviksi, eikä sielläkään aina ole mahdollista perheen keskellä paneutua asioihin riittävästi. Tästä johtuu kierre, joka kuormittaa. (Diakoni, Lapuan hiippakunta)

Vuosia jatkunut homeongelma työpaikalla joka on pitkään kielletty vaikka tosi moni työntekijä oireilee pahasti. (Diakonissa, Tampereen hiippakunta)

Vapaaissa vastauksissa kaikkiaan kahdeksan diakoniatyöntekijää mainitsee yhdeksi suureksi työn kuormitustekijäksi yksinäisyyden, mutta he eivät kuvaile tarkasti tätä ongelmaa. Esimiestuen puutteesta kirjoittaa vain yksi vastaaja. Tässä yhteydessä tulee esille puuttuvan johtajuuden ongelma, joka johtaa työyhteisössä monenlaisiin ongelmiin. Myös vapaaehtoisten ohjaamisen liittyvän stressin ottaa vapaaissa vastauksissa esille vain yksi vastaaja. Ongelmana tässä tapauksessa on se, että vapaaehtoisina toimii tehtäviin soveltumattomia ihmisiä. Tällöin vapaaehtoistyön ohjaaminen on hyvin haasteellista. Työtiloihin liittyvistä ongelmista kirjoittaa neljä vastaajaa. Kolme heistä ottaa esille työtilojen huonon sisäilman, joka aiheuttaa fyysisistä oireilua.

## Diskussio

Diakonian viranhaltijoiden työstressin neljä keskeistä ulottuvuutta ovat työn paljous, kuormittava asiakastyö, työyhteisöongelmat ja työhön turhautuminen. Lähes puolet (46 %) diakoniatyöntekijöistä kokee kuormitusta paljon tai melko paljon liian suuresta työn määrästä. Tämä tulos ei ole yllättävä, koska useiden tutkimusten ja barometrien mukaan kiire on leimallista nykyisin monissa työpaikoissa. Esimerkiksi seurakunnan hengellisessä työssä myös monet papit ja kanttorit kokevat Niemelän (2014, 66–67) mukaan stressiä liian suuresta työmäärästä. Diakoniatyöntekijöiden kohdalla kiirettä lisää myös diakonian virkojen lakkauttamiset ja täyttämättä jättämiset, jotka johtuvat seurakuntien taloudellisen tilanteen tiukkenemisestä (Kiiski 2013, 20–25). Diakoniatyöntekijöillä on kuitenkin paljon vaikutusvaltaa tekemänsä työn sisältöön, joten heillä on mahdollisuus vaikuttaa tekemänsä työn määrään (Kiiski 2013, 20–25). Ilmeisesti diakonian viranhaltijoiden tulisi käyttää nykyistä rohkeammin vaikutusvaltaansa ja rajata riittävästi työtään.

Diakonian viranhaltija kohtaa työssään paljon monenlaista inhimillistä hätää: asiakkaiden taloudellisia, fyysisiä, henkisiä ja hengellisiä ongelmia (Rättyä 2012, 84–104). Usein asiakkaat ovat vielä moniongelmaisia, joiden monet vaikeudet kietoutuvat yhteen (Kiiski 2013, 77–81). Tämän vuoksi ei ole yllättävää, että

asiakastyö on diakoniatyöntekijöillä toiseksi eniten kuormitusta aiheuttava tekijä. Lähes puolet (46 %) kokee paljon tai melko paljon tunnekuormitusta asiakastapauksista. Kun diakonian viranhaltija joutuu tekemisiin paljon ihmisten ahdistusten ja kärsimysten kanssa, olisi tärkeää, että diakoniatyöntekijät käyttäisivät työnsä tukena riittävästi työnohjausta. Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on paljon koulutettuja työnohjaajia, ja vuoden 2013 diakoniabarometrin (Kiiski 2013, 56) mukaan neljä viidestä diakoniatyöntekijästä saa tarvittaessa työnohjausta.

Kolmanneksi eniten diakoniatyöntekijöitä kuormittavat työyhteisöön liittyvät ongelmat. Kolmannes (34 %) vastaajista ilmoittaa niiden kuormittavan heitä paljon tai melko paljon. Diakoniabarometrin mukaan (Kiiski 2013, 63–65) diakoniatyöntekijät kokevat työpaikoilla paljon myös henkistä väkivaltaa. Työtoverin harjoittamaa henkistä väkivaltaa 8,5 prosenttia ilmoittaa kokeneensa jatkuvasti ja 56 prosenttia joskus. Seurakunnissa tulisi näiden tietojen valossa kiinnittää paljon huomioita työyhteisöongelmien korjaamiseksi.

Työyhteisöongelmat ovat usein yhteydessä heikkoon johtajuuteen, jonka kehittämiseen on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä kiinnitetty runsaasti huomiota tutkimuksessa ja koulutuksessa (Huhtinen 1991; Johtaminen seurakunnassa 2001; Palmu 2003; Asikainen 2010). Tästä huolimatta työyhteisöongelmat aiheuttava diakoniatyöntekijöille edelleen stressiä.

Työhön turhautuminen on neljäs diakoniatyöntekijöille stressiä tuottava asiakokonaisuus. Tässä yhteydessä eniten diakonian viranhaltijoita kuormittaa matala palkkataso. Lähes puolet (44 %) vastaajista ilmoittaa tämän seikan kuormittavan heitä paljon tai melko paljon. Jos diakonissa jättää työnsä seurakunnassa ja siirtyy sairaanhoitajan tehtäviin, hänen palkkatasonsa nousee 400–500 euroa (Sairaanhoitajaliitto 2014). Dosentti Kati Niemelän tutkimuksen mukaan vuonna 2014 kanttoreista 35 prosenttia ja papeista 26 prosenttia oli tyytymättömiä palkkukseensa (Niemelä 2014, 55). Vaikka Niemelän tutkimuksessa kysymyksenasettelu ei ollut sama kuin diakoniatyöntekijöillä, tuloksien vertailusta voi päätellä diakonian viranhaltijoiden olevan pappeja ja kanttoreita tyytymättömämpiä palkkukseensa. Palkkauksen lisäksi työhön turhautumiseen liittyy myös muita tekijöitä, esimerkiksi ylenemismahdollisuuksien puute, entiset työtapoihin liittyvät perinteet ja diakoniatyön arvostuksen puute. Vaikka työhön turhautuminen on diakoniatyöntekijöitä kuormittavista asioista vähäisin, tähänkin tekijään tulisi kiinnittää huomiota sekä kokonaiskirkon tasolla että paikallisseurakunnissa.

Työntekijöiden taustatekijät selittävät jonkin verran työhön liittyvää kuormitusta, joista tässä yhteydessä otetaan esille kaikista mielenkiintoisimmat havainnot. Sukupuoli on yhteydessä koettuun työstressiin. Miehet kuormittuvat liiallisesta työn määrästä, työn moniulotteisuudesta ja jatkuvasta kiireestä naisia vähemmän. Avoimeksi jää kysymys, mistä tämä sukupuoleen yhteydessä oleva ero johtuu. Jatkotutkimuksia varten tulkintavaihtoehtoja on useita: naisille kerääntyy sukupuolensa vuoksi enemmän tehtäviä; miehet kestävät työstä aiheutuvaa stressiä naisia paremmin; miehet organisoivat tehtäviään paremmin ja delegoivat niitä toisille; miehet eivät tunnista kiirettä niin hyvin kuin naiset.

Diakoniatyöntekijän hiippakunta on yhteydessä siihen, miten paljon työyhteisön ongelmat ja diakonian viran matala palkkataso kuormittavat työntekijöitä. Porvoon hiippakunnan diakoniatyöntekijöitä työyhteisön ongelmat kuormittavat selvästi vähemmän kuin muissa hiippakunnissa työskenteleviä. Tämän asian taustojen selvittäminen edellyttää jatkotutkimuksia, joissa selvitetään, mitkä seikat selittävät havaittua asiaa. Hiippakunta on yhteydessä myös tyytymättömyyteen palkan suhteen. Helsingin hiippakuntien diakoniatyöntekijöitä matala palkkataso kuormittaa eniten ja Kuopion hiippakunnan diakoniatyöntekijöitä vähiten. Tätä asiaa selittävät osaltaan eri paikkakuntien elinkustannuksiin liittyvät erot.

Seurakunnan diakoniatyöntekijöiden määrä on vahvassa yhteydessä siihen, miten paljon työn yksinäisyys kuormittaa työntekijöitä. Tämä asia kuormittaa selkeästi eniten niitä, jotka ovat ainoita seurakunnan diakonian viran haltijoita. Tulos on hyvin ymmärrettävä, koska yksin työskentelevillä on muita heikommät mahdollisuudet saada sosiaalista tukea saman alan ammattilaiselta.

Karasekin (Karasek & Theorell 1990, 31–32) työstressimallin mukaan työn haitallinen kuormitus ilmenee työn hallinnan ja työn vaatimusten välisessä suhteessa. Diakoniatyöntekijöitä kuormittavat työn vaatimukset, jotka tulevat esille ennen kaikkea kiireenä ja asiakastyöstä aiheutuvana stressinä. Sen sijaan työn hallinnan ei pitäisi tuottaa diakoniatyöntekijöille paljon kuormitusta, koska heillä on paljon valtaa työn sisällön määrittelyyn. Karasekin mallissa kiinnitetään myös huomiota sosiaalisen tuen vähäisyyteen ja työssä koettuun epäoikeudenmukaisuuteen, jotka lisäävät stressiä. Seurakunnan työyhteisön ongelmat vähentävät sosiaalista tukea, mikä kuormittaa diakoniatyöntekijöitä. Osa diakoniatyöntekijöistä kokee myös heikon palkkauksen ja ylenemismahdollisuuksien puutteen epäoikeudenmukaisena.

Siegristin (1996, 27–41) työstressimallin mukaan työhön liittyvät ponnistukset ja siitä saattavat palkkiot selittävät työn kuormittavuutta. Diakoniatyöntekijät tekevät paljon monipuolista ja vaativaa työtä (Kiiski 2013, 20–34). Viran nykyisiin kelpoisuusehtoihin kuuluu ammattikorkeakoulututkinto. Työhön liittyvät ponnistukset ovat diakoniatyöntekijöillä suuret. Työhön liittyviksi palkkioiksi Siegrist lukee palkan, työstä saadun arvostuksen ja mahdollisuuden uralla etenemiseen. Näiden tekijöiden valossa diakoniatyöntekijöiden työstään saamat palkkiot ovat melko vaatimattomat. Siegristin mallin mukaan diakoniatyöntekijöiden työssään kokema stressi on varsin ymmärrettävää. Siegristin teoriaa voi kuitenkin kritisoida siitä, että siinä työstä saatavia palkkioita on esitetty yksipuolisesti. Diakoniatyöhön voi liittyä sellaisia sisäisiä palkkioita, joita Siegristin malli ei ota huomioon.

Tässä artikkelissa on kuvattu diakoniatyöntekijöiden työssään kokemaa kuormitusta heidän itsensä arvioimana. Tätä näkökulmaa on käytetty paljon tutkimuksissa, selvityksissä ja barometreissa. Valittu näkökulma on subjektiivinen kuvaten työntekijöiden omia kokemuksia. Diakoniatyöntekijöiden työstressiä olisi mahdollista tutkia monella eri tavalla. Työntekijöitä haastatteleamalla saataisiin seikkaperäistä ja yksityiskohtaista tietoa diakoniatyön kuormittavuudesta. Mallin rajoite olisi se, että tutkittavia olisi tällöin vain pieni joukko. Työntekijöiden havainnointi ja objektiivisten mittarien käyttö olisi myös mahdollista työstressin mittauksessa, mutta se olisi hyvin työläs menetelmä.

## Johtopäätökset

Tämän artikkelin tulokset osoittavat diakoniatyöntekijöiden kokevan työssään paljon henkistä kuormitusta, joka voi altistaa työuupumukselle. Seurakunnissa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota diakoniatyöntekijöiden työssäjaksamiseen. Työnantajan tulisi varata riittävästi resursseja diakoniatyöntekijöiden työhönsäntä ja täydennyskoulutukseen. Seurakunnissa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota työyhteisön hyvinvointiin. Diakoniatyöntekijöiden työtehtävien määrää on myös tarpeellista tarkastella kriittisesti. Koska diakoniatyöntekijöillä on paljon määräysvaltaa työnsä sisältöön, heidän tulisi myös itse rajata tekemäänsä työtä riittävästi. Ilmeisesti miehet osaavat tehdä työn rajausta naisia paremmin. Mitä naiset voisivat oppia tästä asiasta miehiltä? Ahdistusta tuottavien asiakastapausten jälkeen diakoniatyöntekijöiden olisi tarpeen varata

vapaata aikaa palautumiselle. Diakoniatyöntekijöiden viihtyminen ja jaksaminen vaativassa työssään hyödyttää työnantajaa, työntekijöitä ja diakoniatyön asiakkaita. Niissä seurakunnissa, joissa on vain yksi diakonian virka, työn yksinäisyyteen tulisi kiinnittää huomiota. Pienten seurakuntien diakoniatyöntekijöiden kannattaa pohtia keskinäisen yhteistyön lisäämistä. Mahdollisesti pienissä seurakunnissa olisi myös mahdollista lisätä muiden työntekijöiden osallistumista diakoniatyöhön, mikä osaltaan helpottaisi työn yksinäisyyttä.

## KIRJALLISUUS

- Ahola, Kirsi & Tuisku, Katinka & Rossi, Helena (2012). Työuupumus (burnout). Lääkärikirja Duodecim. [[http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p\\_artikkeli=dlk00681](http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00681)]. 22.8.2014.
- Ahola, Kirsi & Virtanen, Marianna & Pirkola, Sami & Suvisaari, Jaana (2010). Työ ja mielenterveys. – Suomalaisten työ, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa. Toim. Arpo Aromaa & Seppo Koskinen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 11/2010. Helsinki.
- Arnkil, Robert & Heiskanen, Tuula & Jokinen, Esa & Nakari, Risto & Piispa, Leena (2008). Työurien pidentäminen ja työhyvinvoinnin edistäminen. Valtionhallinnon työhyvinvointiohjelman arviointi. Työraportteja 82. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatutkimuksen instituutti. Työelämän tutkimuskeskus. Tampere.
- Asikainen, Pekka (2010). Kirkkoherran virkaan pätevä johtamiskoulutus opiskelijoiden arvioimana. Acta Universitatis Lapponiensis 176. Diss. Rovaniemi.
- Haastettu kirkko (2012). Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Tampere.
- Huhtinen, Pentti (1991). Lapseuden ja vastuun yhteisö. Helsinki: Kirjapaja.
- Johdaminen seurakunnassa (2001). Johdaminen seurakunnassa. Toim. Raimo Turunen. Helsinki: Edita.
- Jääskeläinen, Ilkka (2002). Diakoniatoiminnan muodot. – Diakonian käsikirja. Toim. Riitta Helosvuori & Esko Koskenvesa & Pauli Niemelä & Juhani Veikkola. Helsinki: Kirjapaja. 192–232.
- Karasek, Robert & Theorell, Töres (1990). Healthy work. Stress, productivity, and the reconstruction of working life. New York: Basic Books.
- Keveyttä työhön (2013). Keveyttä työhön. Työstressi ja kuormitus haltuun. Valtiovarainministeriö. [[http://www.vm.fi/vm/fi/04\\_julkaisut\\_ja\\_asiakirjat/01\\_julkaisut/06\\_valtion\\_tyomarkkinalaisuus/Keveytt\\_tyhn\\_esite\\_finaali\\_nettili.pdf](http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/06_valtion_tyomarkkinalaisuus/Keveytt_tyhn_esite_finaali_nettili.pdf)]. 23.1.2014.
- Kiiski, Jouko (2013). Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri 2013. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33. [[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D0EEDB73195BF81BC2257BE10029E3DC/\\$FILE/verkkojulkaisu33.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/D0EEDB73195BF81BC2257BE10029E3DC/$FILE/verkkojulkaisu33.pdf)]. 19.12.2013.
- Kinnunen, Ulla & Feldt, Taru (2005). Stressi työelämässä. – Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 13–37.
- Kinnunen, Ulla & Hätininen, Merja (2005). Työuupumus ja jaksaminen työelämässä. – Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 38–55.

- Kirkon työolobarometri (2012). Kirkon työolobarometri 2011. Raportti kirkon työntekijöiden työoloista. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- KL (1993). Kirkkolaki 26.11.1993/1054.
- Koskinen, Seppo & Sainio, Päivi & Martelin, Tuija & Gould, Raija (2010): Onko väestön työkyky parantunut? – Suomalaisen työn, työkyky ja terveys 2000-luvun alkaessa. Toim. Arpo Aromaa & Seppo Koskinen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 11/2010. Helsinki.
- Kunta-alan työolobarometri (2013). Kunta-alan työolobarometri 2012. Työ- ja elinkeinoministeriön työolobarometrin kuntatyöpaikkojen osatarkastelu. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Melin, Harri & Blom, Raimo & Kiljunen, Pentti (2007). Suomalaiset ja työ. Raportti ISSP 2005 Suomen aineistosta. Yhteiskunnallisen tietoarkeiston julkaisu 3, 2007. Tampere.
- Niemelä, Kati (2014). Kutsumusta, auttamista ja itsensä toteuttamista. Pappien ja kanttorien suhde työhön, työhyvinvointi ja suhtautuminen ajankohtaisiin kysymyksiin Kirkon akateemisten jäsenkyselyssä 2014. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 38. [http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/0ED24775F046B175C2257CFA002CF293/\$FILE/julkaisu%2038.pdf]. 22.8.2014.
- Palmu, Harri (2003). Osaanko kuunnella ja johtaa. Helsinki: Kirjapaja.
- Puuska, Karoliina (2012). Diakoniatyö ryhmissä ja lähiyhteisöissä. – Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Toim. Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karoliina Puska. Helsinki: Kirjapaja. 111–150.
- Ravantti, Elina (2012). Työhyvinvointi yhteiskunnallisen markkinoinnin tuotteena työnantajan näkökulmasta. Liiketaloustiede, markkinointi. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. [http://www.ttl.fi/fi/tutkimus/hankkeet/tyohyvinvoinnin\_tilannekuva/Documents/Gradu\_Elina\_Ravantti\_2012.pdf]. 23.2.2014.
- Räisänen, Kirsi & Karila, Irma (2007.) Mitentä työstressiä voi hallita? – Duodecim 2007:123. 743–750.
- Rättyä, Lea (2012). Diakoniatyö ryhmissä ja lähiyhteisöissä. – Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Toim. Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karoliina Puska. Helsinki: Kirjapaja. 80–110.
- Sairaanhoidtajaliitto (2014). Sairaanhoidtajaliitto, palkkaus. [http://www.sairaanhoidtajaliitto.fi/viestinta/tilastoja/]. 22.1.2014.
- Siegrist, Johannes (1996). Adverse health effects of high-effort / low-reward conditions. – Journal of Occupational Health Psychology 1 (1). 27–41.
- Työhyvinvointi (2012). Mitä työhyvinvointi on? Valtionkonttori. Kaiku-palvelut. [http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Virastoille\_ja\_laitoksille/Henkilostohallintoa\_ja\_johtamista\_tukevat\_palvelut/Kaikutyoelamapalvelut/Tyohyvinvointi/Mita\_tyohyvinvointi\_on]. 23.2.2014.
- Työterveyslaitos (2009). Työhyvinvointi – uudistuksia ja hyviä käytäntöjä. Progress/application for programme VP/2007/005/371. Restructuring, well-being at work and financial participation. Toim. Hannu Anttonen & Tuula Räsänen. Helsinki: Työterveyslaitos.





# Nöyrät diakonit – Diakonin tehtävänimikkeen ja nöyryyden luonteenpiirteen kytkökset varhaisen kirkon aikana

## TIIVISTELMÄ

Vielä sukupolvi sitten oli itsestään selvää, että diakonien tuli olla nöyriä. John N. Collinsin mukaan nöyryyden luonteenpiirre liitettiin diakoneihin kuitenkin vasta Gerhard Kittelin Uuden testamentin teologisessa sanakirjassa. Näkemys diakoneista erityisen nöyrinä ei Collinsin mukaan vastaa varhaisten lähteiden antamaa kuvaa. Tämän Collinsin väitteen paikkaansa pitävyyttä selvitetään tässä artikkelissa seitsemän ensimmäisen vuosisadan dokumenttien valossa.

Tutkitussa aineistossa ei ole todennettavissa juuri minkäänlaista kirkon viranhaltijoiden pyrkimystä kuvata itsensä ”nöyräksi”. Tosin myöhäisantiikin ja varhaiskeskiajan teksteissä viranhaltijat näyttävät liittävän itseensä ilmaisun nöyrä, mutta tällöinkin nimikkeenomaisesti eikä merkityksessä ”alistuva”. Dokumentteissa korostuu joko diakonin itsenäinen asema tai hänen asemansa piispan avustajana. Diakoniin ei liitetä alistuvaa nöyryyttä tai nöyristelyä. Hän oli kristitty, ja hänen tuli olla nöyrä siinä missä toistenkin kristittyjen.

## Johdanto

Vielä sukupolvi sitten oli itsestään selvää, että diakonien tuli olla nöyriä. John N. Collinsin mukaan nöyryyden luonteenpiirre liitettiin diakoneihin kuitenkin vasta Gerhard Kittelin Uuden testamentin teologisessa sanakirjassa. Näkemys

diakoneista erityisen nöyrinä ei Collinsin mukaan vastaa varhaisten lähteiden antamaa kuvaa. Tämän Collinsin väitteen paikkaansa pitävyyttä selvitetään tässä artikkelissa seitsemän ensimmäisen vuosisadan dokumenttien valossa.

Suomalaisessakin tutkimuksessa diakoniaan on yhdistetty työntekijän nöyryys – varsinkin 1900-luvun alkupuolella.<sup>1</sup> Tätä on perusteltu varhaisen kirkon antamalla esikuvilla ja käsityksellä kristillisen vaelluksen luonteesta. (Snellman 1929, 16, 40–41; Sormunen 1938 104, 152; Sormunen 1952, 92, 136; epäsuorasti myös Kansanaho 1979, 16.) Alistuminen, kuuliaisuus ja tottelevaisuus ovat olleet ihanteina myös diakonissakasvatuksessa. Helsingin diakonissalaitoksen opetustavoitteiden lisäksi nämä piirteet ovat kuuluneet jo perustamisvaiheessa myös Viipurin (Reijonen 1899, 152; Kilström 1987, 136; Vappula 2009, 29–30) ja Oulun (Mustakallio 2001, 249) oppilaitosten kasvatusihanteisiin. Nöyryys kuului tuolloin sisaren hyveisiin (Kansanaho 1979, 86), ja Snellmanin lausumien mukaan sillä tarkoitettiin ennen muuta kuuliaisuutta ja alistumista (Ryökäs 2011, 128–130). Toisaalta Jari Jolkkonen (2008, 176) kiinnitti Diakonian tutkimus-aikakauskirjassa 2000-luvun alussa julkaistussa tekstissään huomiota siihen, että Kari Latvus (2007) vastusti auttajan viran alkuperän tulkintaa koskevassa artikkelissaan perinteistä käsitystä diakoniasta, jossa diakonia nähtiin ”nöyränä ja alistuvana palveluna”. Jolkkonen näkee tässä vaarana sen, että julistus voidaan tulkita palvelua arvokkaammaksi: ”- - ei pitäisi antaa edes epäsuorasti sellaista viestiä, jossa palvelu voidaan tulkita julistusta vähempiarvoiseksi.” (Jolkkonen 2008, 176.) Keskustelu Diakonian tutkimus -aikakauskirjassa tyrehtyi tuolloin Latvuksen antamaan vastineeseen (Latvus 2008). Keskustelussa ei tuolloin nostettu esiin argumentteja siitä, oliko diakonia varhaisessa kirkossa nöyrää vai ei.

Diakonia-sanana merkityssisältöä tutkineen John N. Collinsin mukaan diakoniaan ei liittynyt varhaisen kirkon aikoina koskaan nöyryyden ihannetta (*humble activity*). Sen sijaan palvelemaan henkilöön liitetään kyllä ajatus jostain erityisestä ja kunnioitusta herättävästä (*“dignified”*). (Collins 1990, 194.) Diakoni on henkilö, joka toimii välittäjänä, *“go-between”*, kahden henkilön välillä, ja tähän välittäjän tehtävään ei yhdisty nöyrän toiminnan vivahdetta (*“lowliness”*). Samoin siihen ei liity hyväntahtoisen auttamisen sävyä. Sana diakoni ilmaisee Collinsin mukaan toimimista jonkun toisen valtuuttamana, jonkun toisen nimissä. Toisin sanoen diakoni on ikään kuin välittäjä, jolla on mandaatti tehtävän toimeksiantajalta ja velvollisuus suorittaa mainittu tehtävä tehtävän antajan valta-aseman suomilla valtuuksilla. (Collins 1990, 193–194; samoin Hentschel 2013, 56–58.) Collinsin mukaan hoiva, huolehtiminen ja rakkaus eivät kerta kaikkiaan ole osa diakonia-

sanaryhmän merkityskenttää, vaan nousevat Wilhelm Brandtin tulkinnoista 1900-luvulla. Merkittävään asemaan diakonin työtehtävissä nämä ulottuvuudet kohosivat vasta Beyerin artikkelin myötä Kittelin edellä mainitussa sanakirjassa, jossa hän siteeraa Brandtin käsitystä. Samalla nöyryys ankkuroitui diakonilta odotetuksi mielenlaaduksi. (Collins 1990, 6.)

Collinsin tulkintaa on sittemmin seurannut mm. Anni Hentschel (2007, 21–22). Hän näkee Uuden testamentin ajan diakonin henkilönä, jonka mukaan-tulo juhlaan osoitti juhlan merkittävyyttä ja tärkeyttä. (Hentschel 2013, 23–24, 211.) Käsitys diakonisen toiminnan alempiarvoisuudesta muiden silmissä lie-neeikin yhdistettävissä 1900-luvun alkuvuosikymmenien ihanteisiin. Ainakin saksalaisessa keskustelussa alempiarvoisena pidetyn työn arvo oli riippuvaista siitä, että sitä tehtiin ”Korkeimman palveluksessa”. Ajatus oli, että työntekijä alensi itsensä tätä ”alempiarvoista” työtä tehdessään eli oli nöyrä. (Ryökäs 2013.)

Diakoniaa koskevassa keskustelussa nöyryys on liitetty kristityn elämään eri tavoin. Esimerkiksi Brandtin mukaan diakonia-sanaan liittyy palvelemisen eettinen velvoite (Brandt 1931, 148–149). Brandt yhdistää tällöin nöyryyden kristittynä elämiseen ja työtehtävien hoitamiseen. Vastaavasti puhuessaan diakonilta vaadittavista ominaisuuksista (”Eigenschaften, die er haben muss”) Beyer (1935, 90) pitää nöyryyttä diakonin syntyperäisenä ominaisuutena ja kytkee sen rakkaudentäyteiseen lähimmäisestä huolehtimiseen (1935, 92). Nöyryydellä voidaan tarkoittaa myös luonteenpiirteen ja työtehtävien vaatimusten lisäksi koulutuksen antamaa diakonian ammattitaitoa (vrt. Ryökäs 2000, 60–61). Käydyssä keskustelussa eri vaihtoehtoja ei yleensä ole täsmennetty.

Kun diakonian sisällöstä keskusteltiin 1900-luvun loppupuolella, nöyryys-tematiikka näyttää pikku hiljaa siirtyneen sivummalle, vaikka siihen ei tietoisesti ole otettukaan etäisyyttä. Viranhaltijalta vaadittavista luonteenpiirteistä käyty nykykeskustelu (Ryökäs 2011) vaikuttaa vaimenneen. Epämääräisen tilanteen selkeyttämiseksi tarkastelemme tässä artikkelissa sitä, *mitä Uuden testamentin ja seitsemän ensimmäisen vuosisadan aineisto sanoo sellaisesta diakoniin tai hänen työtehtäviinsä kytkeytyvästä piirteestä, joka vastaa ilmaisuamme “nöyrä”*. Aineistona käytetään tieteellisiä kreikan- ja latinankielisiä tekstieditioita.<sup>2</sup> Diakoni-aihepiirin tutkimuskirjallisuuteen palataan vasta artikkelin lopulla.

## Nöyryys-käsitteen sisältö antiikin Kreikassa

Nykysuomen käsite nöyryys ei välttämättä tarkoita samaa kuin antiikin maailmassa. Kielitoimiston sanakirjan mukaan sanalla nöyrä on seuraavat merkitykset: ”alistuvainen”, ”tottelevainen”, ”kuuliainen”, ”taipuisa”, ”alamainen”, ja erikseen ”hartaan kunnioittava”. Nykyistä arkikielen käyttöä heijastanee Internet-sanakirja. Se tulkitsee suomenkielisen nöyryys-sanan merkitykseksi ”tottelevainen, sopeutuvainen, kuuliainen, vaatimaton” (<http://fi.wiktionary.org/wiki/nöyrä>, luettu 7.10.2014). Olennaista on, että nöyryys ei näissä merkityksissään tarkoita esimerkiksi nykyisessä vihkimysriituksessa osoitettua tilapäistä ja symbolista alistumista, vaan nimenomaan luonteenpiirrettä, joka jo varhaisessa kristikunnassa yhdistyi hyveisiin ja ansioihin. (Jödicke 1999, 653.)

Kreikan kielessä nöyryyden eri vivahteiden erottelu on olennaista tämän artikkelin analyysille. Kuten jo todettiin, nykysuomen ja antiikin kreikan käsitteet eivät ole merkitykseltään identtisiä ja ilmaisun ”nöyrä” merkitys kreikan kielessä poikkeaaakin eri tavoin sanan suomen kielessä saamasta merkityssisällöstä. Kreikassa nöyryä kuvattiin kahden eri sanaryhmän sanalla. Ne liittyivät joko sanaan *praos/πραος* tai sanaan *tapeinos/ταπεινός*, ja molemmat esiintyvät mainitussa järjestyksessä esimerkiksi Jeesuksen käyttämässä ilmaisussa ”*minä olen sydämeltäni lempeä ja nöyrä*” (Matt. 11: 29). Sana *πρᾶος* tarkoitti yhteiskunnalliselta asemaltaan ylemmän henkilön positiivista suhtautumista yhteiskunnallisessa hierarkiassa alemmalla tasolla olevaan henkilöön, esimerkiksi kuninkaan suhtautumista alamaiseensa. (de Romilly 1979, 38–43; Spicq 1982, 572.) Niinpä kuninkaan armahtavaa suhtautumista häntä vastaan nousseita ystäviä kohtaan luonnehditaan Polybioksen Historia-teoksessa (Hist. 39.7) adjektiivilla *πρᾶος*. On selvää, että tällöin ei korostunut nöyryyden ”alistuvaisuus”-aspekti, vaan anteeksiantavaisuus ja suurpiirteisyyys henkilöä kohtaan, joka ei aina olisi tällaista itseensä kohdistuvaa asennetta ansainnut. Tähän nöyryys-ilmaisun ulottuvuuteen palataan tuonnetun. Alustavasti voidaan kuitenkin sanoa, että ”*πρᾶος-nöyryys*” merkisi antiikin Kreikassa enemmänkin valmiutta kohdata toinen ihmisenä kuin toisen ihmisen alapuolelle asettumista (kuuliaisuutta), hänelle alistumista tai hänen tottelemistaan. Nöyrä johtaja ei ”herrana hallinnut” niitä, jotka olivat hänen alaisiaan (1. Piet. 5: 3).

Nöyryyden aihepiiriä on viime vuosina käsitelty kirjallisuudessa jonkin verran (viimeksi Schöpflin 2012). Edellä esitettyä ajatuskulkua täydentävään

kreikan sanaan *ταπεινός* vaikuttaa kytkeytyvän sellaiset nöyryyteen liittyvät merkitykset kuin ”alistua toisen vallan alle”, ”olla tottelevainen” ja ”kuuliainen”. Varsinkin antiikin ei-kristillisessä kirjallisuudessa tällainen nöyryys koettiin helposti vapaata ihmistä alentavaksi. (Esimerkiksi *Zemmrich* 2006, 387.) Sen sijaan adjektiivi *πραος* näyttää merkitsevän lempeää ja kärsivällistä suostumista toisen (alemman) tasolle sekä oman asemansa vapaaehtoista ja tilapäistä alentamista. (Aihepiirin klassikko *de Romilly* 1979, 38–43.)

Ilmaisuun *ταπεινός* liittyy Uuden testamentin ajan teksteissä myös tarkentava ilmaus te *kardia/τῆ καρδία*. Esimerkiksi edellä mainitussa Matteuksen evankeliumin kohdassa (11:29) Jeesus kuvaa itsensä sydämeltään lempeäksi ja nöyräksi, millä hän ei tarkoita alamaisuutta, vaan sitä, että hän noudattaa ilman vastaväitteitä Isältä saamaansa tehtävää. Mainitulla lisäyksellä korostetaan seurakunnallista näkökulmaa. (Leivestad 1966, 43–46; *Zemmrich* 2006, 404–405.) Teeman laajempi pohdinta ei ole tässä paikallaan. Toteamme vain, että sanaa *ταπεινοφροσύνη*, ”nöyrämielisyys”, – huolimatta sukulaisuudestaan sanan *ταπεινός* kanssa – käytetään viitattaessa ryhmässä toimimisen tapaan: sillä kuvataan sitä, että seurakuntalaiset arvostavat toinen toisiaan (esim. Fil. 2:3; Kol. 3:12; 1. Piet. 5:5). Sen sijaan sana *ταπεινός* luonnehtii yksittäisiä henkilöitä ilman tällaista kontekstia. (*Zemmrich* 2006, 392–394.)

## Diakonien nöyryys Uudessa testamentissa

Uudessa testamentissa mainitaan diakonit, mutta heidän luonteenlaadustaan annetaan vain vähän informaatiota. Ensimmäisen ja toisen vuosisadan vaihteeseen ajoittuvassa (Barnett 1995, 36) Paavalin ensimmäisessä kirjeessä Timoteukselle kuvataan tehtävänsä soveltuvaa diakoniaa. Teksti ei nykykäännöksessä eikä alkukielessäkään millään tavalla nosta esiin nöyryyttä, eikä edellä esitettyjä kreikankielisiä ilmaisuja *praos/πραος* ja *tapeinos/ταπεινός* käytetä lainkaan (1. Tim. 3: 8-10, 12):

- 8) Myös seurakunnanpalvelijoiden on oltava arvokkaita ja vilpittömiä. He eivät saa käyttää liikaa viiniä eivätkä tavoitella omaa hyötyään. 9) Heidän tulee tuntea uskon salaisuus ja pitää omatuntonsa puhtaana. 10) Myös heidät on ensin tutkittava, ja kun heidät on todettu moitteettomiksi, he saavat ryhtyä hoitamaan tehtävänsä. - - - 12) Seurakun-

nanpalvelijan on oltava yhden vaimon mies, ja hänen on pidettävä hyvää huolta lapsistaan ja perhevästään.

Tekstissä kielletään ”seurakuntapalvelijaa”, alkukielellä *diakonos*, puhumasta eri tavalla eri yhteyksissä ja/tai eri henkilöille, toisin sanoen erilaisia totuuksia eri suuntiin. Suomennoksessa ”vilpitön” ilmaisee tätä ajatusta paremmin kuin ilmaisu ”kahdella tavalla puhuva”, joka on kirjaimellinen käännös kreikan sanasta *διλογος*. Seurakunnanpalvelijan tulee olla myös ”arvokas”, *σεμνος*, eli kunnioituksen arvoinen. Viiniä hän ei saa nauttia liikaa eikä tavoitella omaa etuaan (*μη αισχροκερδης*). Lausuman adjektiiveissa kuvastuu rehellinen ja luotettava, moitteeton ja vastuunsa tunteva henkilö, joka osaa huolehtia paitsi omista myös toisten asioista. Teksti ei ainakaan automaattisesti yhdistä nöyryyttä ja alistuvaisuutta tällaiseen henkilöön.

James Barnettin mukaan 1. Timoteuskirjeen kolmannen luvun kuvaus hyvästä diakonista edustaa hellenistiselle ajalle tyypillistä hyveluetteloa.<sup>3</sup> Seurakuntien toimihenkilöt, kyseisessä luvussa piispat ja diakonit, rinnastettiin tavanomaisiin johtotehtävissä toimiviin ja heiltä edellytettiin sen vuoksi samoja ominaisuuksia. (Barnett 1995, 36, 40.) Nöyryyden ei ajateltu kuuluvan johtotehtävissä olevien ominaisuuksiin.

## Diakonien nöyryys Apostolisilla isillä

*Apostoliset isät* on ensimmäisen ja toisen vuosisadan tekstien kokoelma. Siinä käytetään *ταπειν*-alkuisen sanaperheen adjektiivia lukuisia kertoja. Kaikkiaan 47 esiintymästä yli puolet (kaikkiaan 29 tapausta) esiintyy Klemensin kirjeessä korinttolaisille, jonka hän laati vuoden 100 lähistöllä (Koskenniemi 1989, 16–17). Nöyryys on mainitussa kirjeessä kaikkien kristittyjen tavoiteltava ominaisuus, eikä siis erityisesti diakonien luonteenpiirre. Niinpä esimerkiksi luvussa 1. Klem. 44 kerrotaan piispoista, jotka nöyryn mielin palvelivat seurakuntaa. Apostolit olivat asettaneet heidät itselleen seuraajiksi palvelusvirkaan (*την λειτουργίαν*) (Lake 1998, 84). Kyse ei ollut diakoneista. Tätä mainintaa nöyryydestä ei ole syytä pitää esimerkkinä ominaisuuden kuulumisesta erityisesti viranhoidtamiseen, koska Klemensin kirjeessä muutenkin korostetaan kristityn nöyryyttä. Ajatus oli pikemminkin, että nöyryys kuului myös piispan elämäntapaan. Tästä seuraa, että diakoninkin tuli olla nöyrä samoin kuin kaikkien kristittyjen.

Apostolisten isien muut maininnat nöyryydestä liittyvät liki poikkeuksetta kristityn vaellusta koskeviin kuvauksiin. Pieni poikkeama on Klemensin kirjettä hieman nuoremmissa (Koskenniemi 1989, 16) Hermaan Paimenen 11. käskyssä, jossa pohditaan, miten oikea ja väärä profeetta tunnustetaan. Oikean profeetan tuntee hänen elämäntavoistaan (Herm. Mand. XI 1: 7–8; Koskenniemi 1989, 259):

[Hänellä] on ylhäältä annettu henki, [hän] on sävyisä, rauhallinen ja nöyrä; - - - .

Sävyisä on tässä katkelmassa kreikankielinen sana *πραῦς* ja nöyrä *ταπεινός* (Lake 1997, 120). Näitä ominaisuuksia ei tekstissä liitetä erityisesti seurakunnallisiin virkoihin eli piispoihiin, presbyteereihin tai diakoneihin. Apostolisten isien teksteissä kehoitetaan usein oikeanlaiseen elämään, mutta kehotukset kohdistuvat kaikille kristityille yleensä, eivät erityisesti esimerkiksi diakoneille.

Mielenkiintoinen, ja ainoa, tekstikohta, joka kiinnittää huomiota viran hoitajien ominaisuuksiin, on Didakhen seurakunnan johtajien valintaa käsittelevä kehoitus kirjan loppuosassa (Did. 15: 1; Koskenniemi 1989, 152):

Valitkaa sen tähden itsellenne Herran arvon mukaisia piispoja ja diakoneja, hiljaisia, ei rahanahneita miehiä, totuudellisia ja koeteltuja. Näin siis myös he suorittavat teitä varten samaa palvelusta kuin profeetat ja opettajat.

Imperatiivi *χειροτονήσατε* (Lake 1998, 330), joka on tekstissä käännetty valitsemiseksi, tarkoittaa oikeastaan virkaan asettamista.<sup>4</sup> Koskenniemen käännöksen sanaa ”hiljaisia” (Stenroth 1928, 223: sävyisiä) vastaa alkukielessä monikollinen *πραεῖς*, joka yleisen merkityksen perusteella voitaisiin kääntää suomeksi myös ”lempää/(nöyrä)”. Ensilukemalta tämä kohta siis vaikuttaisi tukevan tulkintaa nöyristä diakoneista. Mutta juuri tässä on otettava huomioon kaksi asiaa. Kuten edellä on todettu, ilmaisu *πραεῖς* ei tuota samaa mielikuvaa kuin suomen adjektiivi nöyrä, nimittäin kuuliainen ja tottelevainen eli toiselle ihmiselle alistuva. Koskenniemen hieman kryptinen ”hiljaisia”-käännös on siten tältä osin perusteltu. Tosin kyseistä ohjetta ei ole annettu ainoastaan diakoneista, vaan kyse on myös piispoista. Kuten lauseen loppuosa lisäksi osoittaa, heidät on asetettu palvelemaan (*τὴν λειτουργίαν τῶν προφητῶν καὶ διδασκάλων*).



Lisäksi on syytä huomata, että teksti rinnastaa selkeästi piispat ja diakonit kirkon profeettoihin ja opettajiin. Vaikka tekstissä ei käy ilmi, kytkeytyvätkö nimenomaan piispat profeettoihin ja diakonit opettajiin vai rinnastuvatko diakonit sekä profeettoihin että opettajiin, kohta on mielenkiintoinen. Diakonin roolina ei ole esiintyä hiljaisena seurakunnan avustajana, vaan hänellä on merkittävä seurakuntaa kasvattava tehtävä. Tällaisessa roolissa tulee olla *πραεῖς* eli aidosti valmis kohtaamaan toinen ihminen ilman ylemmydentunnetta. Alistunut nöyryys ei kuulu tähän kuvaan.

Laajemmin tarkasteltuna Apostolisten isien kirjoituksissa diakoni on arvoitetun viran haltija, jonka tulee olla samalla tasolla kuin johdettavansa. Diakoni on yksi eri tehtävissä toimivista henkilöistä sekä piispan apulainen. Tässä yhteydessä diakonin nöyryys on sitä, että hän kuuntelee ja suostuu kuuntelemaan niitä, joiden diakonina hän toimii. (Myös Ryökäs 2010.)

## Diakonien nöyryys varhaisessa kirkossa

Kirkon ensimmäisinä vuosisatoina nöyryys ei ollut tuntematon käsite. Samoin kuin edellä Apostolisten isien teksteissä, ilmaisun käyttö ei rajoittunut yksinomaan diakoneihin, mikä käy ilmi seuraavista esimerkeistä. Piispa Cyprianus kirjoitti kolmannen vuosisadan puolivälissä 17. kirjeensä presbyteereille ja diakoneille, ”veljilleen”. Hän aloitti tervehdyksensä siteeraamalla Jesajan kirjan 66. luvun jakeen 2 loppuosaa, joka kuuluu nykysuomennosta mukaillen (Cyprianus seuraa *Vetus Latina* -käännöstä):

”Nöyryä minä katson, hiljaista, sanani alla arkaa”. Tämän ajattelun hän katsoo tärkeäksi ”meille kaikille”, mutta erityisesti niille, jotka haluavat palvella Jumalaa hyvin, ”todellisessa katumuksessa ja nöyryydessä”. Hän korostaa tällöin viimeksi mainittuja sanoja ”*vera poenitentia et humilitate*”.<sup>5</sup> Tämän katumuksen ja nöyryyden hän lievästi nuhtelevassa kirjeessään asettaa työntekijöille ihanteeksi. Cyprianus painottaa siis tällöin nöyryä asennetta. Edelleen on hyvä huomata, että tässä ei edelleenkään ole kysymys vain yhden työntekijäryhmän luonteenpiirteestä. Piispa on suunnannut kirjeensä presbyteereille ja diakoneille, veljilleen.

Kahdentoista apostolin konstituutio (AC), yksi varhaisen kirkon merkittävimmistä säilyneistä kirkkojärjestyksistä, käsittelee diakonin tehtäviä. Se on peräisin muutama vuosikymmen myöhemmältä ajalta kuin edellä mainittu apostolien

isien kokoelma *Didakhe*. Sen seitsemännessä kirjassa (AC 7, 31,1) toistetaan edellä mainittu *Didakhen* 15: 1 -lausuma, mutta sitä ennen on kolmannessa kirjassa myös määritelty hyvän diakonin luonteenpiirteet. Tekstissä kehoitetaan diakoneja ottamaan esikuvakseen Kristus, joka pesi ”kaikkien meidän jalkamme,” ja siten alensi itsensä, *εταπειώσεν εαυτόν*. (AC 3, 19, 5–7; ANF VII, 432; Metzger 1986, 162.) Mahdollinen käännös vaikuttaisi ensihätään olevan ”nöyryytti” itsensä, sillä verbimuotona on *ταπειν*-sanaryhmään kuuluva verbi. Näin ymmärrettynä diakonien tulisi siis alistua toisille ihmisille.

Kahdentoista apostolin konstituution konteksti osoittaa, että kehoitus itsensä alentamisesta on suunnattu erityisesti niille diakoneille, jotka valittivat mielestään arvolleen sopimattomista tehtävistä. Tämä kehoitus korostaa, ettei diakonienkaan tarvitse hävetä toisten jalkojen pesemistä. Tekstin johtopäätös on, että diakonien tulee Kristuksen jättämän esimerkin mukaan auttaa apua tarvitsevia ilman, että häpeävät sitä. Nöyryys yhdistyy tässä selkeästi diakonin palvelutehtävään, vaikkakaan luonteenpiirrettä ei mainita listalla ensimmäisenä.

Kyse ei kuitenkaan ole tässäkään yhteydessä toisten tahtoon alistuvasta nöyryydestä. Tämä käy hyvin ilmi, kun tekstiä tarkastellaan lähemmin asiayhteydessään. Diakonien on ”nöyryytettävä” itsensä siinä määrin, että he tietävät oman paikkansa piispojen alapuolella. Tekstikohta alkaa toteamuksella, että diakonien tulee piispojen lailla olla moitteettomia ja heidän tulee palvella apua tarvitsevia kuten sellaiset, jotka eivät työtään häpeä. Asiayhteys korostaa sitä, että diakonin velvollisuutena on vierailta (*ἐπισκεπτεσθαι*) niiden luona, jotka sitä tarvitsevat, välittääkseen piispalle tiedon kaikista kärsivistä (kreikaksi ”ahdingossa olevista”: *περὶ τῶν θλιβομένων*). Diakonin tehtävänä on löytää apua tarvitsevat, kuunnella heitä ja välittää heistä tietoa eteenpäin, eikä tätä tehtävää tarvitse hävetä. Diakonin ei tule pyrkiä tekemään muuta. Tällaiseen nöyryyteen teksti selvästi kehottaa diakoneja. Diakonien tulee alentaa itsensä suhteessa piispaan ja suhteessa apua tarvitseviin. Diakoni ei siis ollut alistettu palvelija vaan piispan silmät ja korvat (*αἰσθησις*), hänen tuli olla aktiivinen ja kuunnella mielellään (*εὐσкулτος καὶ εὐήκοος*).

Kahdentoista apostolin konstituution tekstin kanssa sukua on *Didaskalia*. Tämä edellistä hieman varhaisempi kolmannelta vuosisadalta peräisin oleva ja syyriankielisenä käännöksenä tunnettu kirkkojärjestys luonnehtii diakonin ominaisuuksia (iii. 13) ja näyttäisi edellyttävän tältä nöyryyttä. Connollyn käännöksen mukaan diakoni ”olkoon valmis tottelemaan” (“- - let him be ready to obey - -”). Tätä ilmausta kuitenkin tarkennetaan välittömästi toteamalla, että

diakonin odotetaan ottavan oikealla tavalla vastaan piispan hänelle antamat tehtävät (” - - and to submit himself to the command of the bishop.”) (Connolly 1969, 148, 149.) Yleistä diakonin nöyrän luonteenlaadun luonnehdintaa *Didaskaliassakaan* ei ole.

Neljännän vuosisadan lopulla Johannes Khrysostomos<sup>6</sup> mainitsee jälleen nöyryyden diakonien yhteydessä. Hän kirjoitti Galatalaiskirjeen kommentaarissa (6:6) leeviläisistä, joilla tarkoitettiin tuohon aikaan paitsi Vanhan testamentin pappeja myös diakoneja. Johannes kysyy, miksi oli säädetty, että julistaja saa palkan työstään. Hän vastaa säädöksen perustuvan siihen, että ilman palkkaa opettaja helposti ylipistyisi. Johanneksen mukaan ylipistymisen estetään yhtäältä oppilaiden julistajaa kohtaan osoittamalla rakkaudella ja toisaalta ominaisuudella, josta hän käyttää termiä *ταπεινοφροσύνη*<sup>7</sup>. Tämä sana on muodostettu tutun nöyryyttä tarkoittavan sanaryhmän *ταπειν*-johdoksella ja *φρήν* (”mieli”) -aineksella. Tällä ”nöyrämielisyydellä” kuvataan sitä, että opettajan tulee kyetä elämään siinä määrin oppilaidensa tasolla, että oppilaat ovat halukkaita maksamaan opettajalleen ja että opettaja pystyy hyväksymään heiltä maksun työstään. Ilmaisun sisältö ei käänny suomeksi ”nöyryytenä”, jos sanan sisältönä on alistuvaisuus, tottelevaisuus tai kuuliaisuus. Kyse on alistumisen sijaan toisen henkilön tasolla olemisesta seurakunnan sisäisissä suhteissa. Diakonit eivät seurakunnassa saa asettaa itseään muita ihmisiä korkeammalle tasolle. Sama ajatus tuli esille jo edellä esitetyissä teksteissä.

## Ilmaisu ”Nöyrä diakoni” nimikkeenä

Seitsemänneltä vuosisadalta tunnetaan muutama muu varhaisen kirkon dokumentti, joka näyttää yhdistävän nöyryyden diakoneihin. Kuudennen ekumeenisen kirkolliskokouksen dokumentaatioissa (vuosilta 680–681) esiintyy allekirjoitus, jossa mainitaan ”Rooman kaupungin ekumeenisen paavin nöyrä diakoni” ja saman paavin ”nöyrä presbyteeri”. Nämä maininnat esiintyvät kuitenkin kirkollisen dokumentin allekirjoituksissa ja edustavat näin lähinnä vakiintuneen omaista määrätesanaa kirkollisen viran titteleissä. (*N-PNF*, Second s., XIV, 325.) Samoin ilmaisu ”nöyrä diakoni”, joka saattaa niin ikään olla nimike, mainitaan myös tarkemmin ajoittamattomassa graffitissa Efesoksesta. Kirjoituksessa sanotaan kreikaksi ”Herra auta nöyrää (*ταπεινός*) diakoniasi ja palvelijaasi” (IEph 4304a). On mielenkiintoista, että samanaikaisissa piirtokirjoituksissa nöyryys

näyttää olleen yleinen ominaisuus hurskaitten kristittyjen piirissä.<sup>8</sup>

Edellä esitetyt vakiintuneen tuntuiset nimikkeet osoittavat, että nöyryys hyveenä liitettiin tiettyihin virkoihin tavalla tai toisella. Virkoihin liitetty nöyryys edellyttää sekä jonkin verran vakiintunutta virkarakennetta että jonkin verran vakiintunutta käsitystä kristillisistä hyveistä. *Humilitas* (“nöyryys”) tunnetaan yhtenä seitsemästä taivaallisesta hyveestä. Hyve-ajattelu kehittyi juuri keskiajalla eikä sen myöhempään kytkeytymiseen kirkolliseen virkarakenteeseen ole tässä yhteydessä mahdollista syventyä. Keskiajan intitulaatioiden tutkiminen on oma tieteenalansa (esim. Wolfram 1967), johon nyt ei ole tarvetta yksityiskohtaisesti pureutua.

## Johtopäätökset

Tässä artikkelissa olemme valottaneet, miten 1900-luvun alkupuolen diakonia-kirjallisuudessa esiintynyt väite diakonien nöyryydestä pohjautuu varhaisen kirkon lähteisiin. Nyt esitellyn aineiston valossa kysymys siitä, tuleeko diakonin olla nöyrä, saa kahtalaisen vastauksen. Ensimmäisten vuosisatojen aineistossa ei ole todennettavissa juuri minkäänlaista kirkon viranhaltijoiden pyrkimystä kuvata itsensä ”nöyriksi” sanan merkityksessä ”alustuva”. Tekstiaineistossa kyllä muutamissa kohdin kehoitetaan ylipäänsä kaikkia kristittyjä olemaan nöyriä. Sen sijaan myöhäisantiikin ja varhaiskeskiajan teksteissä näyttää esiintyvän vakiintunut käytäntö, jossa kirkon viranhaltijat liittävät itseensä nimikkeenomaisesti ilmaisen nöyrä.

Varhaisen kirkon dokumenteissa itsessään korostuu joko diakonin itsenäinen asema tai hänen asemansa piispan rinnalla, hänen avustajanaan, eikä niinkään diakonin nöyrä mielenlaatu (alustuvassa merkityksessä). Diakonin rooli seurakunnan hierarkiassa oli piispaa alempi, ja hänen edellytettiin tietävän asemansa. Hän ei kuitenkaan ollut erityisen alistunut tai alistettu. Diakoneihin ei ylipäänsä liitetä ajatusta alistuvasta nöyryydestä tai nöyristelystä.

Alussa esitetty Collinsin teesi nöyryyden tulemisesta diakonia-ajatteluun vasta 1900-luvulla on tässä tarkastelussa saanut tukea. Tarkastelussa ei ole voitu tällä kertaa katsoa, oliko ilmaisen välittymisen kanava juuri Collinsin mainitsema Brandtin teksti. Aikaisemmin on pystytty osoittamaan, että ainakin aikahistoriallinen ikkuna saksalaisessa keskustelussa osunee 1900-luvun alkuvuosikymmenille. (Ryökäs 2013.)

Viimeaikainen diakoniaa käsittelevä kirjallisuus ei enää nosta esiin työntekijän nöyrää luonteenlaatua. Esimerkiksi Olson (2005, 25–26) ja Hammann (2003, 22, 29, 62) eivät mainitse nöyryyttä käsitellessään diakonien tavoiteltavia ominaisuuksia varhaisen kirkon aikaan. Sollamo (1991) ohittaa diakonien ominaisuudet kokonaan. Kun nykytutkimus ei pidä nöyryyttä diakonille erityisen olennaisena luonteenpiirteenä, se seuraa varhaisen kirkon käytäntöä. Diakonilta ei alun perin edellytetty alamaisuutta tai alistuvuutta. Diakoni oli kristitty, ja hänen tuli olla nöyrä siinä missä toistenkin kristittyjen. On toisen keskustelun asia pohtia, mikä merkitys varhaisen kirkon diakonien itsetietoisella, ei-alisteisen-nöyrällä asemalla on tai voisi olla nykyhetken virkakeskustelussa.

## VIITTEET

- 1 Vuonna 1898 julkaistu patristisen aineiston laaja kokoomateos kyllä esittelee diakoni Efraim Syyrialaisen nöyränä. Tämä ominaisuus kuitenkin liitetään hänen munkkiuteensa, ei siis siihen, että hän on diakoni. (N-PNF, Second s., XIII, 127).
- 2 Tutkimusmetodi ja lähteet on kuvattu artikkelissa Ryökäs – Voitila 2013, 136.
- 3 Nämä ns. aretalogiat liittyivät yleensä jumalien ominaisuuksien ylistykseen, esim. Sirakin kirja 24. On kiistanalaista, yhdistettiinkö ko. luetteloita ihmisiin. Ks. lisää Collins 2006-2013.
- 4 Sanan alkuosana on kreikan käsi-sana ja loppuosa viittaa ojentamiseen. Ilmaisua sisältääkin ajatuksen käsien symbolikäytöstä.
- 5 PL IV (1891), 277A, Cyprianus Cartaginensis, Epistola XVII, 277A (myös [http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z\\_0200-0258\\_Cyprianus\\_Cartaginensis\\_Epistolae\\_MLT.pdf.html](http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_0200-0258_Cyprianus_Cartaginensis_Epistolae_MLT.pdf.html), luettu 12.2.2011, p. 270A, tiedoston s. 38). Hartelin editio (Hartel 1871): Epistula XXVI (s. 539). Suomeksi kirjeen 26 alku: <http://www.theologica.fi/cyprepist26.html>, luettu 14.12.2011.
- 6 Edellä mainitun jakeen Mt 11:29 yhteydessä Jeesus kuvaa itseään diakoniasanaperheen ilmaisuilla. Khrystostomos on myös yksi niistä lukuisista varhaisen kirkon opettajista, joka siteeraa tätä tekstiä, mutta hänkään ei kehittele ajatusta niin, että lausumasta pystyisi määrittelemään nöyryyden mahdollista kytkeytymistä diakoneihin, Khrystostomoksen 64. saarna, kohta e: [http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z\\_0345-0407\\_Iohannes\\_Chrysostomus\\_Homilies\\_on\\_The\\_Gospel\\_Of\\_Matthew\\_EN.pdf.html](http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_0345-0407_Iohannes_Chrysostomus_Homilies_on_The_Gospel_Of_Matthew_EN.pdf.html), luettu 4.10.2014.
- 7 [http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z\\_0345-0407\\_Iohannes\\_Chrysostomus\\_In\\_epistulam\\_ad\\_Galatas\\_commentarius\\_MGR.pdf.html](http://www.documentacatholicaomnia.eu/04z/z_0345-0407_Iohannes_Chrysostomus_In_epistulam_ad_Galatas_commentarius_MGR.pdf.html), luettu 17.7.2013, kohta 2191.
- 8 Esim. IG II2 13323 4-6. vs. Attika osa rukousta: ”sinun nöyrälle ja syntiselle palvelijallesi, amen”; SGLIBulg 107a 5.-6. vs. Varna ”tässä makaa mitä hurskain ja nöyriin Daniel”; RIChrM 102B 5. vs. Thessaloniki; Hesykhios nöyrä presbyteeri PAAH (1935) 60 Thessalia; ”nöyrä monachos [= munkki/erakko]” Myndos 30 5. vs. ja Miletos 629 vuodelta 602–603.

## KIRJALLISUUS

- ANF VII (1997). Roberts, A., Donaldson, J., & Coxe, A. C.: The Ante-Nicene Fathers Vol. VII: Translations of the writings of the Fathers down to A.D. 325. Fathers of the Third and Fourth Centuries: Lactantius, Venantius, Asterius, Victorinus, Dionysius, Apostolic Teaching and Constitutions, Homily and Liturgies. Oak Harbor: Logos Research Systems.
- Barnett James Monroe (1995). The Diacolate. A Full and Equal Order. Revised Edition. Harrisburg, Pennsylvania: Trinity Press International.
- Beyer [Hermann Wolfgang] (1935). διακονέω, διακονία, διάκονος. – Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament. Herausgegeben von Gerhard Kittel. Zweiter Band. Stuttgart: W. Kohlhammer. 81–93.
- Brandt Wilhelm (1931). Dienst und Dienen im Neuen Testament. Neutestamentliche Forschungen. Herausgegeben von D. Otto Schmitz. Zweite Reihe: Untersuchungen zum Kirchenproblem des Urchristentums. 5. Heft. Gütersloh: C. Bertelsmann Verlag.
- Collins Adela Yarbro (2006-2013). Aretalogy – Religion Past and Present. Brill Online, 2014. Reference. 15 October 2014. [http://referenceworks.brillonline.com/entries/religion-past-and-present/aretalogy-SIM\_01027]. 7.5.2015.
- Collins John N. (1990). Diakonia. Reinterpreting the Ancient Sources. New York – Oxford: Oxford University Press.
- Connolly R. Hugh (1969). Didascalia Apostolorum. The Syriac Version Translated and Accompanied by the Verona Latin Fragments. Oxford: Clarendon Press.
- Hammann Gottfried (2003). Die Geschichte der christlichen Diakonie. Praktizierte Nächstenliebe von der Antike bis zur Reformationszeit. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Hartel Gvilelmvs (1871). S. Thasci Caecili Cypriani Opera omnia. Recensvit et commentario critici instruxit Gvilelmvs Hartel. Corvum Scriptorvm Ecclesiasticorum Latinorum. Editum Consilio Et Impensis Academiae Litterarvm Caesareae Vindobonensis. Vol. III. Pars II Apvd C. Geroldi filium bibliopolam Academiae. Vindobonae. — <http://www.archive.org/details/sthascicaecili03cypruoft>, luettu 15.11.2010, 463–862.
- Hentschel Anni (2007). Diakonia im Neuen Testament. Studien zur Semantik unter besonderer Berücksichtigung der Rolle von Frauen. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament. 2. Reihe 226. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Hentschel Anni (2013). Gemeinde, Ämter, Dienste. Perspektiven zur neutestamentlichen Ekklesiologie. Biblisch-theologische Studien, 136. Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Theologie.
- Jolkkonen Jari (2008). Diakonian tehtävä ja virka. Kari Latvuksen tutkimuksen arviointia. — Diakonian tutkimus 2/2008, 170–178.
- Jödicke Ansgar (1999). Demut, 1. Religionswissenschaftlich. — Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft. Vierte, völlig neu bearbeitete Auflage. Herausgegeben von Hans Dieter Benz, Don S. Browning, Bernd Janowski, Eberhard Jüngel. Band 2, C–E. Tübingen: Mohr Siebeck. 653.
- Kansanaho Erkki (1979). [Osa] 2 [Systemaattinen osa]. — Kansanaho, Erkki – Hissa, Pentti: Palveleva kirkko. Diakonian oppikirja. Kolmas, uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja. 74–127.
- Kilström Bengt Ingmar (1987). Kyrka och diakoni II. Under medverkan av Esko Ryökäs. Institutionen för praktisk teologi vid Åbo Akademi, Skrifter nr 32. Åbo: Institutionen för praktisk teologi.
- Koskenniemi Heikki (1989). Apostoliset isät. Suomentanut Heikki Koskenniemi. 2. Uudistettu painos. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisu 163. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

- Lake, Kirsopp (1997). *The Apostolic Fathers*. Volume II. With an English Translation by Kirsopp Lake. Loeb Classical Library 24. London: Harvard University Press.
- Lake Kirsopp (1998). *The Apostolic Fathers*. With an English Translation by Kirsopp Lake. Loeb Classical Library 24. London: Harvard University Press.
- Latvus Kari (2007). Auttajan viran alkuperän uusi tulkinta. — Auttamisen teologia. Toimittaneet Kari
- Latvus & Antti Elenius. Helsinki: Kirjapaja. 52–82.
- Latvus Kari (2008). Vastauksia Jari Jolkosen kirjoitukseen. — *Diakonian tutkimus* 2/2008, 179–180.
- Leivestad Ragnar (1966). TAHEINO – TA EINO ΠΩΝ. — *Novum testamentum* 8 no 1 Ja 1966, 36–47.
- Metzger Marcel (1986). *Les Constitution Apostoliques*. Tome II, Livres III et VI. Introduction, texte critique, traduction et notes par Marcel Metzger. Sources Chrétiennes No 329. Paris: Les Éditions Du Cerf.
- Mustakallio Hannu (2001). Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa. Oulun diakonissakoti 1896–1916. Oulun diakonissalaitoksen tieteellisiä julkaisuja 2. Oulu: Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö.
- N-PNF, Second s., XIII. – Schaff, Philip (1997). *The Nicene and Post-Nicene Fathers*, Second Series Vol. XIII. Oak Harbor: Logos Research Systems.
- N-PNF, Second s., XIV. – Schaff, P. (1997). *The Nicene and Post-Nicene Fathers* Second Series Vol. XIV. The Seven Ecumenical Councils. Oak Harbor: Logos Research Systems.
- Olson Jeannine E. (2005). *Deacons and Deaconesses Through the Centuries*. Revised Edition of One Ministry, Many Roles. Revised Edition. Saint Louis: Concordia Publishing House.
- Reijonen Juhon (1899). *Diakonissatoimen ulkonainen kehitys*. Yleistajuisissa luennoissa kansalle. Helsinki: Otava.
- de Romilly Jacqueline (1979). *La douceur dans la pensée grecque*. Collection d'études anciennes. Paris: Société d'édition "Les belles lettres".
- Ryökäs Esko (2000). Oppiiko diakonian? Vuosina 1986 ja 1987 hyväksytyjen diakonian koulutusohjelmien onnistuneisuus. KTK, B, Nro 70. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Ryökäs Esko (2010). *Diakonia Apostolisten isien kirjoituksissa*. — *Ortodoksia* 51. Julkaisijat Ortodoksisten pappien liitto ja Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan teologian osaston ortodoksinen koulutusohjelma. Toimituskunta Joensuu piispa Arseni, toimituskunnan puheenjohtaja, Professori Matti Kotiranta, päätoimittaja, Isä Ioannis Lampropoulos, Isä Iivo Suvanto. Jyväskylä, 43–68.
- Ryökäs Esko (2011). *Diakonissan ihanne ja oikea luonne*. Esimerkki diakoniakäsityksen muuttumisesta. — *Diakonian tutkimus* 2/2011, 121–144.
- Ryökäs Esko (2013). *Arbeiter oder Diener – über die Diakonie-Auffassungen des 20. Jahrhunderts*. — *DWI-Jahrbuch: Diakoniewissenschaft in Forschung und Lehre*. Johannes Eurich, Dietmar Kauderer (Hrsg.) *DWI Jahrbuch 2013*. Heidelberg: Diakoniewissenschaftliches Institut. [<http://www.ub.uni-heidelberg.de/archiv/16948>]. 107–124.
- Ryökäs Esko – Voitila Anssi (2013). *Varhaiset diakonit kirjeiden kuljettajina*. — *Diakonian tutkimus* 2/2013, 133–149.
- Schöpfli Karin (2012). "... denn er hat die Niedrigkeit seiner Magd angesehen" (Lk 1,48): Gedanken zum Hintergrund des Begriffsfeldes tapeinosis in ausgewählten prophetischen Texten der Septuaginta. — *Biblische Notizen* no 155 2012, 5-22.
- Sormunen Eino (1938). *Diakonian oppikirja*. Sortavala: Suomen kirkon sisälähetysseura.
- Sormunen Eino (1952). *Diakonian käsikirja*. Toinen, uusittu ja täydennetty painos. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähe-

- tysseura.
- Snellman Lina (1929). *Sisarillemme Helsingin diakonissalaitoksesta*. Helsinki: Kirjapaino- ja Sanomalehti OY:n kirjapaino.
- Spicq Ceslas (1982). *Notes de lexicographie néo-testamentaire. Supplément. Orbis Biblicus et Orientalis 22/3*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Stenroth Osvald (1928). *Apostolisten isien kirjat. Suomentanut sekä johdannoilla varustanut Osvald*
- Stenroth. *Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran kustannuksella ja Suomalaisen Kirjallisuuden Edistämisrahaston avustuksella*. Jyväskylä.
- Vappula Kari (2009). *Rientäkää, älkää pysähtykö. Laitosdiakoniaa 70 vuotta Viipurissa ja 70 vuotta Lahdessa*. Lahti: Lahden Diakoniasäätiö.
- Zemmrich Eckhard (2006). *Demut. Zum Verständnis eines theologischen Schlüsselbegriffs. Ethik im theologischen Diskurs, Band 4*. Berlin: LIT Verlag.





## Puheenvuoroja diakonian virasta

J o 1950-luvun lopulta asti esillä ollut kysymys diakonian virasta on tarkoitussuora ratkaista kirkolliskokouksen käsittelyssä marraskuussa 2015. Asiasta käytiin kriittinen, osin myrskyisäkin lähetekeskustelu toukokuussa kirkolliskokouksessa, joka lähetti asian valmisteluun lakivaliokuntaan. Perustevaliokunta antaa lakivaliokunnalle lausunnon. Asia on ratkaistava marraskuun kirkolliskokouksessa, sillä kirkolliskokous lopettaa silloin toimikautensa. Muutoin asia raukeaa jälleen kerran. Diakonian tutkimus -aikakauskirja haluaa osallistua keskusteluun oheisilla pyydytyillä puheenvuoroilla (Kirjoitukset-osion kolme ensimmäistä kirjoitusta).

## Ammatillinen diakoniatyö myllerryksessä – jälleen kerran

Raija Pyykkö

K ysymys diakonaatista eli diakonian virasta ja sen hoitamisesta seurakunnassa on elänyt Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa useiden vuosikymmenten ajan. Lyhyesti kerraten: 1970-luvulla haettiin vastausta lehtorin viran epäselvään asemaan sekä diakonian ammatin asemaan ja tehtäviin, 1990-luvulla agendalle nostettiin lisäksi nuorisotyönohjaajien kysymykset. 2000-luvun alussa kirkon virkarakennetta pyrittiin kehittämään kokoamalla nykyiset diakonian, musiikin ja kasvatuksen virat yhteen.

Kirkkohallitus teki tämän vuoden alussa esityksen kirkolliskokoukselle ”*uutta diakonivirkaa*” koskevien säännösten lisäämiseksi kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen. Uuteen diakonivirkaan esitetään vihittäviksi diakoniatyöntekijät, nuorisotyönohjaajat, lähetyssehteerit, varhaiskasvatuksen ohjaajat ja lapsityönohjaajat. Virkarakenteen uudistamisen taustalla sanotaan olevan paitsi käytännölliset uudistamistarpeet myös kansainvälinen virkateologinen kehitys.

Tosin esityksessä myönnetään, että ns. Porvoon sopimuksen allekirjoittaneet kirkot (Pohjoismaiden ja Baltian luterilaiset kirkot sekä Britannian ja Irlannin anglikaaniset kirkot) toimivat erilaisissa yhteiskunnissa, joissa diakoniatyö näyttäytyy kovin erilaisena. ”*Porvoon kirkkoyhteisön diakonaattia käsitelleet yhteiset konsultaatiot ovat olleet riittävän rehellisiä myöntämään, että tavoitteena olevat virkojen vastaavuus ja vaihdettavuus odottavat vielä tulevaisuudessa.*” (Kirkkohallituksen esitys 2015, 31.)

Uuteen diakonivirkaan koottaisiin yhteen useita nykyisiä kirkon ammatteja. Taustalla näyttää olevan ajatus, että kyseessä olevat ammatit ovat eriytyneitä ammatteja, joilla voidaan nähdä olevan samat, historialliset juuret. Ne olisivat historiallisen muotoutumisensa tuloksena eriytyneet tehtäväkentiltään erikoistumisen myötä. Ikään kuin kyseessä olisi ”ammattiperhe”<sup>1</sup>. Kirkkohallituksen esityksen (2015) mukaan seurakuntien työmuotojen välille on syntynyt raja-aitoja ja työmuodot ovat eriytyneet toisistaan. Nyt kokoamalla nämä ammatit uudeksi diakoniviraksi voitaisiin poistaa näiden ammattien väliset raja-aidat. Vuoden 2013 diakoniabarometrin (Kiiski 2013) mukaan diakoniatyöntekijät kuitenkin tekevät jo nyt paljon yhteistyötä oman seurakuntansa muiden työalojen kanssa. Kirkkohallituksen esityksestä (2015) ei käy ilmi, mitä työalojen eriytymisellä tarkalleen ottaen tarkoitetaan.

## Hengellistä vai maallista diakoniaa?

Kirkon ammasteista puhuttaessa puhutaan hengellisistä viroista ja maallikkoviroista. Muut kuin kirkon erityiseen virkaan eli pappisvirkaan kuuluvat virat on tulkittu maallikkoviroiksi. Diakonian virka on ollut harmaalla vyöhykkeellä hengellisen ja maallisen viran rajamaastossa. Seurakuntadiakonian hengellisyys on historian eri vaiheissa askarruttanut eri toimijoita (Pyykkö 2004). Työn hengellisestä luonteesta – ja saamastaan vihkimyksestä – huolimatta diakonian virka on tulkittu kirkon hallinnossa maallikkoviraksi.

Yksi kiistanalaisista asioista diakonian viran kehittämisessä on ollut kysymys siitä, onko kirkon hengellisessä virassa kyse yhdestä virasta, jolla on useita ”säikeitä” vai useammasta erillisestä virasta. Keskustelu on kulminoitunut siihen, onko piispan, papin ja diakonian virkoihin vihkimisissä kyse samasta vihkimyksestä. Ns. diakonaattikomitea esitti 2000-luvun alussa kirkon hengellisestä virasta kolmijaon eli piispa–pappi–diakoni-jaottelun. Komitean esitys poikkesi tuolloin sen saamasta tehtävästä muodostaa kirkon hengellisen viran yhteyteen pappisvirasta erillinen virka. (Pyykkö 2007.) Nyt esillä olevassa kirkkohallituk-

sen esityksen yleisperusteluissa tuodaan esille, kuinka piispainkokous korosti jo tuolloin virkojen erillisyyttä.

Työntekijöiden osallistumisoikeus kirkolliseen päätöksentekoon on liitetty kirkon virkaan. Historiallisesti diakoniatyöntekijöiden osallistumista kirkon ja seurakuntien päätöksentekoon esitettiin osana diakonian viran kehittämistä jo 1970-luvulla, mutta vasta 2000-luvulla tehtiin varsinaisia esityksiä diakoniatyöntekijöiden hallinnollisista oikeuksista. Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa diakoniatyöntekijät eivät ammattikuntana ole perinteisesti olleet osa päätöksentekojärjestelmää. Diakoniatyöntekijöillä ei ole ammattikuntana ollut edustusta kirkolliskokouksessa eikä edustajia kirkkohallituksessa, vaan kirkon päätöksentekijät ovat perinteisesti olleet maallikkoedustajia ja pappeja. Yksittäiset diakoniatyöntekijät voivat olla kirkolliskokouksessa edustajina maallikkokiintiössä. Pappien asema kirkollisessa päätöksenteossa on legitimoitu teologisella koulutuksella. (Pyykkö 2011.) Ammattien sosiologisesta näkökulmasta käsin ammattikunnan valta-asema suhteessa toisiin ammattikuntiin saattaa olla joko rakenteellista liittyen ammattikunnan asemaan organisaatiossa tai kulttuurista, jolloin ammattikunta legitimoit oman toimialueensa kulttuurisiin arvoihin vetoamalla (ks. Abbott 1988). Kirkossa pappien rakenteellista valta-asemaa on perusteltu hengellisellä asiantuntijuudella (Pyykkö 2011).

Nyt tehdyssä esityksessä uusi diakonivirka esitetään perustettavaksi pappisviran rinnalle mutta itsenäiseksi. ”*Teologisesti diakonivirka tulisi lähelle vanhakirkollista viran tulkintaa ja olisi monella tavalla sille rinnasteinen.*” (Kirkkohallituksen esitys 2015, 42.) Diakonivirkaan vihityt olisivat esityksen mukaan kirkon vihkimysviran edustajia, mikä antaisi edustuksen eräisiin kirkon hallinnollisiin elimiin – mutta ei kuitenkaan kirkolliskokoukseen eikä hiippakuntavaltuustoon. Tätä epäloogisuutta esityksessä ei perustella. Uusi diakonivirka olisi siis osittain hengellinen virka, osittain maallinen virka. Joissakin keskusteluissa tätä on kutsuttu ”rammaksi ankaksi”.

## **Palkkatyötä ja vapaaehtoistyötä**

Diakoniviran uudistamista käsittelevä kirkkohallituksen esitys korostaa vapaaehtoisten työpanosta seurakuntien toiminnassa. Kirkkohallituksen esityksessä (2015) tarkastellaan kriittisesti seurakuntien toiminnan nykytilaa. Yhdeksi ongelmaksi nostetaan työntekijäkeskeisyys. Vapaaehtoisille ei seurakuntatyön ammatillistumisen myötä ole esityksen mukaan riittävästi tehtäviä.

Vapaaehtoistyöllä on kirkossa pitkät perinteet (Yeung 2004). Työntekijöiden ja vapaaehtoisten välinen raja on haluttu kirkossa pitää matalana, mikä korostaa kirkon kansankirkko-luonnetta. Kirkolla on erilaisia ulottuvuuksia, mikä näkyy keskusteltaessa diakonian kehittamisestä. Kirkko on paitsi erilaisten ammattilaisten *työyhteisö* myös *osallisuuden yhteisö*, jossa seurakunnan työntekijät toimivat yhdessä kirkon jäsenten kanssa (ks. Grönlund ja Björklund 2009). *Institutionaalisen auttamistoiminnan* ohella kirkossa tehdään *ruohonjuuritason auttamistoimintaa*, jossa koko seurakunta kantaa vastuuta avun tarvitsijoista esim. vapaaehtoistoiminnan muodossa (Grönlund ja Pessi 2011). Kirkkohallituksen esitys uudesta diakonivirasta (2015) kritisoi kirkon toiminnan työntekijäpainotteisuutta. Dokumentissa lähestytään diakoniatyötä toimijälähtöisesti: kuka toimii ja kuka tekee. Sen sijaan dokumentissa ei käsitellä sitä, mikä on vapaaehtoisten ja ammattilaisten työnjako. Seurakunnissa vapaaehtoiset ja palkkatyöntekijät työskentelevät rinnakkain. Vapaaehtoistyö ei voi korvata ammatillista työtä, vaan molemmilla on oma roolinsa. Samalla kun kritisoidaan kirkon työntekijävältaisuutta, tulisi keskustella kirkon toiminnan tavoitteista ja siitä, millaista auttamistyötä kirkko haluaa tehdä.

Viralliseen apuun liitetään yleensä ammatillisuus, asiantuntemus, jatkuvuus ja laatuvaatimukset. Epäviralliseen apuun liitetään taas aatteellinen into ja henkilökohtainen sitoutuminen – tosin ilman jatkuvuus- ja laatuvaatimuksia. (Ks. Matties 1993.) Jokinen ja Juhila (1991) kuvaavat sosiaalityön ammatillista työtä ja vapaaehtoistyötä jäsentämällä niitä *maallikkokehys- ja ammattikehys*-termeillä. Maallikkokehysmaista toimintaa leimaa ammatillisuuden sijaan käytännöllisyys, perustelemattomuus, hyväntekeväisyys sekä tunnepitoinen suhtautuminen työhön. Diakonian saralla tarvittaisiin tutkimusta diakoniatyöntekijöiden ja vapaaehtoisten työnjaosta ja roolista kirkon auttamistyössä.

## Jousta, jousta!

Diakonian viran uudistamisella haetaan mm. joustavuutta. *”Luterilaisten kirkkojen yhteinen ymmärrys diakoniasta on siten siirtynyt kohti ajattelutapaa, jossa diakonia on --- luonteeltaan moninainen ja laaja-alainen.”* (Kirkkohallituksen esitys 2015, 35.) Työelämän joustavuus on kuitenkin monitulkintainen käsite.

Työelämän joustavuutta voidaan lähestyä käsitteillä määrällinen ja laadullinen joustavuus (Kalleberg 2003). *Määrällinen joustavuus* viittaa organisaation kykyyn säädellä työvoiman määrää kysynnän mukaan. Virkoja perustettaessa voitaisiin arvioida, millaisia painotuksia työntekijältä edellytetään (Kirkkohal-

lituksen esitys 2015). Laadullisella joustavuudella (ks. Kalleberg 2003) tarkoitetaan työntekijän kykyä vaihtaa työtehtävistä toiseen ts. moniammatillisuutta. Diakonian viran uudistamisella haetaan tällaista laaja-alaista osaamista. Kirkkohallituksen esityksessä (2015) ehdotetaan *”monipuolista ja joustavaa vihkimysvirkaa”*. Esityksen mukaan kirkko tarvitsee työntekijöiltään monipuolista ja moniammatillista työtettä. Työtehtävät voitaisiin määritellä seurakunnissa nykyistä vapaammin. Koulutuksen lisäksi työkokemus ratkaisisi, millaisia tehtäviä diakoni voisi seurakunnassa hoitaa. Haapakorven ja Onnismaan (2015) tutkimuksessa tarve moniosaamiselle syntyi mm. henkilöstövähennysten myötä, jolloin henkilökunnalta edellytettiin valmiutta tehdä myös toiseen toimenkuvaan kuuluvia tehtäviä. Kirkossa on tärkeää kysyä, mihin moniosaamisella halutaan pyrkiä.

Työelämää tutkinut Catherine Casey (1995) toteaa, että vakiintuneet ammatit edustavat jälkiteollisessa ajassa katoavia rakenteita. Perinteisten ammattiosajien sijaan jälkiteollisessa tietoyhteiskunnassa tarvitaan joustavia työntekijöitä, jotka ovat valmiita ylittämään ammatillisia työnkuvia. Laaja-alaisten yleisosajien on oltava valmiita monitaitoisuuteen ja yleisosaamiseen. Työntekijöitä sitoutetaan Casey (1995) mukaan ammatin sijasta tiimiin ja organisaatioon. Nyt esillä olevassa esityksessä uudesta diakonivirasta näyttäisi olevan juuri näin: kirkon ammatteja nykyisessä muodossaan ollaan muuttamassa joustavuuden vaatimuksen edessä. Seurauksia ei esityksessä ole juurikaan pohdittu.

## Kaksoiskelpoisuudesta kolmoiskelpoisuuteen?

Miten aikaisempaa laaja-alaisempi osaaminen on saavutettavissa? Kirkkohallituksen esitys uudesta diakonivirasta ei varsinaisesti esitä koulutuksellisia muutoksia diakonivirkaan ehdotetuille ammattiteille. Esityksessä kuitenkin todetaan, että *”koulutuksessa on todennäköisesti löydettävissä monipuolistavia ratkaisuja niin, että se tuottaisi pätevyyden myös toisen diakonivirran piiriin kuuluviin tehtäviin”*. (Kirkkohallituksen esitys 2015, 44.)

Piispainkokous on määritellyt diakonian virkaan edellytettävät tutkinnot. Diakoniatyöntekijät saavat tällä hetkellä koulutuksessaan ns. kaksoiskelpoisuuden. Se tarkoittaa sekä kirkon että valtion hyväksymää ammattikorkeakoulututkintoa. Tutkintonimikkeet ovat sairaanhoitaja (AMK) ja sosionomi (AMK). Yhteiskunta säätelee molempia koulutuksia, ja pätevyys sosionomin ja sairaanhoitajan tehtäviin on sidottu koulutukseen.

Kaksoiskelpoisuus pätevoittää sekä diakonian virkaan että sosiaali- (diakonit) tai terveydenhuollon (diakonissat) työtehtäviin. Historiallisesti kirkon edustajat ovat puolustaneet erilaisissa koulutus uudistuksissa diakoniatyöntekijöiden kaksoiskelpoisuutta erilaisin perustein. Konkreettisten avun muotojen on sanottu edesauttavan sielunhoidollisten kontaktien luomista. Diakoniatyöntekijöiden kaksoiskelpoisuutta on puolustettu myös vedoten siihen, että se on avannut koulutuksen saaneille mahdollisuuksia siirtyä työtehtävästä toiseen. Ammattikorkeakoulu-uudistuksen yhteydessä kaksoiskelpoisuutta perusteltiin mm. diakoniatyöntekijöiden työllisyyden turvaamisella. Kirkolle diakoniatyöntekijöiden kouluttaminen yhteiskunnallisen koulutus rakenteen sisällä on ollut myös taloudellinen ratkaisu. Yksinomaan kirkollisen kelpoisuuden sisältävät diakonian koulutukset eivät ole osoittautuneet pitkäikäisiksi. (Pyykkö 2004.)

Tällä hetkellä kirkko on halunnut järjestää diakoniatyöntekijöiden koulutuksen siten, että se annetaan yhteiskunnallisen koulutus rakenteen sisällä. Millä tavoin kirkkohallituksen esittämä ”kolmoiskelpoisuus” myös toisen diakoniviran piiriin kuuluviin tehtäviin mahdollistuisi? Mikäli diakoniatyöntekijät halutaan edelleen kouluttaa yhteiskunnallisen koulutus rakenteen sisällä, pelivaraa koulutuksen sisällön muokkaamiseen ei paljoa ole – ellei koulutusaikoja pidennetä. Tällöin tullaan myös kysymykseen siitä, kuka maksaa uudet koulutus osiot. Siirtyminen yhteiskunnallisesta pätevydestä kirkon omaan diakoni(a)n koulutukseen ei sekään liene realistinen vaihtoehto. Täydennyskoulutuksella henkilö voi laajentaa osaamistaan, mutta ei voi saada tutkintoa ja ammatillista pätevyyttä toisen ammatin tehtäviin.

Kirkkohallituksen esityksessä (2015) korostetaan ammatillisen identiteetin ja osaamisen tärkeyttä. Haapakorpi ja Onnismaa (2015) kuitenkin tuovat esille, että työtehtävien liiallinen sirpaloituminen ei tue henkilön ammatti-identiteettiä ja työn hallintaa.

## Joko nyt syntyy ratkaisuja?

Diakonian tulevaisuuden ratkaisun hetket ovat taas kerran käsillä. Nyt esillä oleva esitys uudesta diakonivirasta voidaan nähdä osana prosessia, joka on alkanut jo 1970-luvulla. Joko nyt syntyy ratkaisu?

Kirkolliskokous on se taho, jolla ratkaisun avaimet ovat käsissä. Kirkon edustajina kirkolliskokouksessa ovat 1) piispat, 2) kolmekymmentäkaksi valittua pappia, 3) kuusikymmentän neljä valittua maallikkoa, 4) saamelaisten edustaja ja 5) valtioneuvoston edustaja (Kirkkolaki 26.11.1993/1054).

Useiden tutkimusten ja selvitysten (mm. Kansanen 2007) mukaan kirkolta odotetaan ihmisten auttamista ja yhteiskunnallisiin ongelmiin puuttumista. Voisi siis olettaa, että kirkolliskokouksen maallikkojäsenet näkisivät diakoniatyön tärkeäksi työmuodoksi. Mielenkiintoista on nähdä, mikä tulee olemaan kirkolliskokouksen pappisedustajien kanta. Historiallisesti seurakuntapapisto on ollut se ryhmä, joka on eri vaiheissa puolustanut seurakuntadiakonian olemassaoloa (Pyykkö 2004). Onko seurakuntapapisto tällä vuosituhannella se ryhmä, joka näkee diakoniatyöntekijöiden merkityksen kirkon työssä?

## VIITE

- 1 Haapakosken ja Onnismaan (2015) tarkoittamalla ”ammattiperheellä” on väljästi tulkittuna yhtenäinen tietopohja, menetelmät, teknologia, kohde ja toimintaympäristö.

## KIRJALLISUUS

- Abbott Andrew (1988). *The System of Professions. An Essay on the Division of Expert Labor.* The University of Chicago.
- Casey Catherine (1995). *Work, Self and Society. After Industrialism.* London and New York: Routledge.
- Grönlund Henrietta ja Björklund Liisa (2009). Kirkko heikossa työmarkkina- asemassa olevien työllistäjänä. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. 28/2009.
- Grönlund Henrietta & Pessi Anne Birgitta (2011). Julkista vai kansalaisyhteiskunnan apua? Auttaminen Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa. Teoksessa Pessi Anne Birgitta & Saari Juho (toim.) *Hyvien ihmisten maa. Auttaminen kilpailukyky-yhteiskunnassa.* Diakonia-ammattikorkeakoulu. A tutkimuksia 31. 229–247.
- Haapakorpi Anja ja Onnismaa Jussi (2015). *Ammatit laaja-aiastuvat ja erikoistuvat. Työpoliittinen Aikakauskirja 1/2015,* 5–16.
- Jokinen Arja ja Juhila Kirsi (1991). Pohjimmaitset asuntomarkkinat. Diskurssianaalyyksi kuntatason viranomaiskäytännöistä. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Kalleberg Arne L. (2003). Flexible firms and Labor Market Segmentation: Effects of Workplace Restructuring on Jobs and Workers. *Work and Occupations* 30, 154–175.
- Kansanen Eliisa (2007). *Kirkon rooli yhteiskunnallisissa ongelmissa.* Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kiiski Jouko (2013). *Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri 2013.* Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu, 33.
- Kirkkohallituksen esitys 1/2015 kirkolliskokoukselle. *Asiakirjanro 2015-00012.* Kirkkolaki 26.11.1993/1054
- Matthies Aila-Leena (1993). *Epävirallinen ja virallinen sosiaalityön modernisaatio.* Teoksessa Granfelt Riitta, Jokiranta Harri, Karvibeb Synnove, Matthies Aila-Leena ja Pohjola Anneli (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö.* Helsinki. Sosiaaliturvan keskusliitto, 97–130.



- Pyykkö Raija (2004). Valtion ja kirkon välissä: ammatillisen seurakuntadiakonian muotoutuminen. Teoksessa Lea Henriksson & Sirpa Wrede Sirpa (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 110–143.
- Pyykkö Raija (2007). Yhdessä kirkon virassa? Diakoniatyön paikan määrittely kirkon virkarakennekeskustelussa. Diakonian tutkimus 2/2007.
- Pyykkö (2011). Hengellisen ja maallisen rajalla. Kamppailu seurakuntien diakoniatyöntekijöiden sosiaalisesta ja kulttuurisesta toimialueesta. Tampereen yliopisto. Väitöskirja.
- The Porvoo common statement (1993). Council for Christian Unity of the General Synod of the Church of England. London.
- Yeung, Anne Birgitta (2004). Individually Together. Volunteering in Late Modernity: Social Work in the Finnish Church. The Finnish Federation for Social Welfare and Health. Helsinki.

*Kirjoitukset*

## Sosiaalis-karitatiivisen diakonian uhkana uusi diakonivirka

*Riitta Hiedanpää*

**E**nnen tämän kevään kirkolliskokousta muotoilu diakonian tulevaisuudesta oli seuraava: Nykyistä ammatillista sosiaalis-karitatiivista diakoniaa ei kirkossa ole enää 2020-luvulla, jos kirkkohallituksen esitys uudeksi diakoniviraksi ja seurakuntien rakenneuudistus tulevat hyväksytyiksi. Jälkimmäiseen hankkeeseen liittyi nykyisen pakollisen diakonian viran kumoaminen kirkkojärjestyksestä.

Seurakunnan rakenneuudistus hylättiin kevään kirkolliskokouksen lopullisessa käsittelyssä määräenemmistön puutteeseen. Tästä seurasi pakollisen diakonian viran säilyminen kirkkojärjestyksessä. Voimaikkaimmin vaikuttava seikka seurakuntarakenneuudistuksen kariutumiseen oli se, että edustajat vastustivat seurakuntien pakottamista seurakuntayhtymäyhtymämalliin. Nämä isot hankkeet eivät välittömästi liittyneet toisiinsa, mutta tämän hetkisessä taloudellisessa tilanteessa ei niiden yhtäaikaista käsittelyä voinut pitää sattumana. Vakuuttelut ammatillisen diakonian säilymisestä kirkossa esitettyjen uudistusten jälkeenkin eivät diakonian ammattilaisia ole toistaiseksi vakuuttaneet.

Diakonian ydintehtävänä on asettua heikomman puolelle ja vaikuttaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Diakoniatyöntekijöiden Liiton (Dtl) tehtävänä puolestaan on puolustaa jäseniään ja heidän tekemäänsä ammatillista diakoniaa. Vastaava oikeus on myös muilla diakonivirkaan esitettäviä ammattiryhmiä eli nuorisotyönohjaajia, lähetyssihteereitä, varhaiskasvatuksen ohjaajia ja lapsityönohjaajia edustavilla järjestöillä.

Diakoniatyöntekijöiden Liitto kannattaa kanttorien mukaan ottamista diakonivirkaan, joita tässä vaiheessa ei esitetä sisällytettäväksi uudistukseen. Kirjauksen muoto esityksessä jättää mahdollisuuden avata diakonivirkaan vihkiminen myöhemmin myös muille ammattiryhmille, esimerkiksi lastenhojaajille. Avoimien mahdollisuuksien jättäminen aiheuttaa hyvää tarkoittavanakin ongelman. ”Jos kaikki on diakoniaa, mikään ei ole diakoniaa” -toteamus on vaarassa käydä toteen. Suurimpana huolena on nykymuotoisen diakonian vähittäinen katoaminen ja sulaminen osaksi yleistä hyväntekeväisyyttä kirkossa, tai sen jääminen ei-diakonista koulutusta saaneiden vastuulle.

Diakoniatyöntekijöiden Liitossa on jo nyt todettu diakonian alasajoa: virkojen lakkauttamiset ja yhdistämiset, Helsingin hiippakunnan diakonian hiippakuntasihteerin viran täyttämättä jättäminen, osa-aikaistamiset ja virkojen täyttäjien tietoiset hidastamiset. Samanaikaisesti diakonian tehtävät ovat lisääntyneet ja kuormitus työntekijöille on kohtuuton. Diakoniaa ylistetään aina kun kirkon päättäjät sitä tarvitsevat, mutta edellä mainitut teot eivät kulje linjassa puheiden kanssa.

## **Kirkolliskokous päättää – riittääkö perehtyneisyys seurausten arviointiin?**

Kirkon pääsopijajärjestöillä (JUKO, Kirkon alat ja Kirkon alan unioni) oli mahdollista antaa epäviralliset kommentit vielä luonnosvaiheessa olleesta diakonivirkaesityksestä joulukuun lopussa esityksen laatineelle työryhmän puheenjohtajalle, kirkkoneuvos Pekka Huokunalle. JUKOn kirkolliset järjestöt (Dtl, Kirkon Nuorisotyöntekijöiden Liitto ja Kirkon akateemiset) antoivat itsenäiset kommenttinsa JUKOn nimissä määräaikaan mennessä. Tuolloin tilanne oli luottamuksellinen, koska tammikuussa kirkkohallituksen täysistunto käsitteli ja hyväksyi äänestyksen jälkeen työryhmän esityksen. Järjestöt esittivät mahdollisuutta virallisiin lausuntoihin esityksestä ennen lopullista päätöksentekoa.

Diakoniatyöntekijöiden Liiton hallituksen kommentteissa otettiin kantaa siihen, mitkä esityksen osiot olisivat toteuttamiskelpoisia, mihin liitettiin va-

rauksia ja mihin toivottiin muutosta. Hallitus pidättäytyi ottamasta kokonaan kielteistä kantaa, vaikka jo keskeneräisestä esityksestä oli luettavissa diakoniatyöntekijöille kohtuullisen vähän uutta heidän nykyiseen tilanteeseensa nähden. Piispaikokous antoi lausunnon esityksestä huhtikuussa, jota tässä kirjoituksessa ei kommentoida.

Kevään kirkolliskokouksessa käyty lähetekeskustelu esityksestä oli monipuolista. Oli ilmeisesti ensimmäinen kerta, kun kirkolliskokous keskusteli virkaau-distusesityksen yhteydessä siitä, mitä käsillä oleva esitys uudeksi diakoniviraksi merkitsi olemassa olevalle diakoniatyölle, miten diakonia ymmärretään ja mikä sen merkitys olisi diakonian viralle. Lähetekeskustelussa viimeisen puheenvuoron käyttänyt Pekka Huokuna arvioi käydyn keskustelun johtopäätöksensä, että riittävän kannatuksen puutteen vuoksi asian käsittely voidaan lopettaa tähän. Esittelevän virkamiehen asian käsittelyn lopettamisesityksestä huolimatta asia etenee, koska kannatettua esitystä ei tehty edustajien taholta. Asian valmistelua jatketaan lakivaliokunnassa, jolle perustevaliokunnan tulee antaa lausunto.

Valiokunnat voivat harkintansa mukaan kuulla eri tahoja, esimerkiksi ammattijärjestöjä. Tämä vaihe on välttämätön, koska kysymys on ammattijärjestöjen edustamien työalojen ja työntekijöiden tulevaisuudesta. Ammattijärjestöjen asiantuntemus täydentää kirkon virkamies- ja luottamushenkilöiden valmistelua asiassa. Kirkolliskokouksen jäsenten on oikeus saada mahdollisimman laaja-alainen tieto esitetyn diakoniviran vaikutuksista ammatillisen diakonian tulevaisuudelle ennen marraskuun päätöksentekoa.

## Uusi diakonivirka – ei riittävästi uusia oikeuksia

Työryhmä rakensi esityksensä pääosin vastaavien aiempien esitysten aineksista. Väljät ilmaukset ja lupaukset, kuten ”Teologisesti virka tulisi lähelle vanhakirkollista viran tulkintaa ja olisi monella tavalla sille rinnasteinen” (Ks. Kirkkohallitus 2015, 42) ja ”Nykyiset virat pääosin säilyisivät” (Ks. Kirkkohallitus, 44) jättävät varaa tulkinnoille.

Esitetyn diakoniviran teologinen peruste on Augsburgin tunnustuksen 5. artiklassa, jossa kuvataan sanan ja sakramenttien virasta (pappisvirasta) erillinen virka. Sen mukaan kirkko voi perustaa tarpeellisia virkoja inhimillisen järjestyksen mukaisesti. Luterilaisten kirkkojen yhteisen ymmärryksen mukaisesti vihkimysvirka perustuisi käsitykseen diakoniasta kirkon olemukseen kiinteästi liittyvänä ja luonteeltaan moninaisena ja laaja-alaisena.

Nykyinen diakonian virka katsotaan maallikkoviraksi siitä puuttuvien teolo-

gisten elementtien vuoksi. Ratkaisuksi ongelmaan esitetään, että uuteen vihkimysvirkaan lisätään kirkon kutsu virkaan, vihkimyksessä annettavat tunnukset, hengelliset oikeudet ja velvollisuudet ja piispallinen kaitsenta. Esityksessä vakuutetaan, että vihkimysvirkaan vihittynä diakoni ei olisi enää maallikko. Tällaisenaan esitetty diakonivirka jää kuitenkin edelleen hengellisen viran ja maallikkoviran välimaastoon.

Diakoniviralla olisi yksi edustaja kirkkohallituksen täysistunnossa ja tuomiokapituleihin tulisi yksi diakonia-asessori, jonka tehtävää tai roolia ei avata. Diakoniatyöntekijöiden Liitto esitti tehtävän koulutukselliseksi kelpoisuusehdoksi ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Pelkkää kokeneisuutta ei pidetty riittävänä.

Hiippakuntavaltuustossa ja kirkolliskokouksessa edustusta ei olisi. Tässä havainnollistuu diakoniviran paikka pappisviran rinnalla ja siitä erillisenä. Papit korostavat perinteisesti maallikoiden aseman vahvistamista kirkossa ja pitävät tärkeänä varjella riittävää teologista osaamista kirkon hallinnossa, kuten kirkolliskokouksessa. Maallikot pitävät kiinni omista paikoistaan. Valtaa näyttää olevan edelleen vaikea jakaa. Esityksessä on suoraan nähtävissä diakoniviran osittaiset rakenteelliset muutokset, jotka jäävät nimikemuutosten tasolle todellisten muutokseen korreloivien valtasuhteiden jäädessä edelleen ontuviksi ja diakoniaa hallinnollisella päätöstopella syrjiviksi.

Diakoniviran nimivalintaa perustellaan viittaamalla pappisvirkaan. Viittaus ontuu, koska papiksi vihittävilta edellytetään teologian maisterin koulutusta. Vihkimisen jälkeen he siirtyvät hoitamaan virkaa erilaisin pappien palvelussuhdenimikkein. Poikkeus tästä on mahdollisuus saada vihkimys uskonnonopettajan tehtävään. Diakonivirkaesitys ei sisällä vastaavaa poikkeusta. Vihkimyksen saisi seurakunnan, seurakuntayhtymän, tuomiokapitulin tai kirkkohallituksen diakonivihkimystä edellyttämään virka- tai työsuhteeseen. Diakoniatyöntekijöiden Liitto esittää vokaation saamista myös hoito- ja sosiaalialan tehtäviin, joihin vihittäväällä on koulutuksellinen kelpoisuus ja joissa työntekijällä on mahdollisuus käyttää hengellistä ulottuvuutta. Diakoniksi vihitty sitoutuisi diakonisiin tehtäviin siten kuin hänen päätoimensa sen sallisi.

Eräät aiemmat virkaesitykset ovat perustuneet ns. kolmisäikeiseen virkakäsitukseen (piispa, pappi, diakoni). Uusimmassa esityksessä todetaan eräiden kirkkojen olevan matkalla tähän suuntaan ja toisten jo tehneen päätöksen kolmisäikeisestä virasta. Diakoniatyöntekijöiden Liitto yhtyy näkemykseen kolmisäikeisestä virasta, esimerkiksi 5.2.2015 julkaistuissa Diakoniatyönteki-

jöiden Liiton teeseissä (Diakoniatyöntekijöiden Liiton teesit kirkon ja diakonian parhaaksi 2015). Samassa yhteydessä liitto esittää vallanjakopulman ratkaisuksi kirkon virkaan vihittyjen siirtämistä kirkolliskokouksen maallikkokiintiöstä kirkon virkaan vihittyjen kiintiöön, joka olisi heille oikea paikka.

## Diakonivirka – laaja-alainen työnkuva vai moniosajien sillisalaatti?

Diakoniatyöntekijöiden Liitto on pitänyt aiemminkin ongelmallisena käytettyä virkaterminologiaa, koska se on viitannut liian selvästi ja toisaalta sekoittavasti yhteen olemassa olevaan kirkon ammattiryhmään, diakoniatyöntekijöihin. Uusi vihkimysvirka olisi diakonivirka ja kaikki vihityt diakoneja. Diakoniatyön merkityksiä mukanaan kantava vihkimysnimike laajalle ammattiryhmälle on hämmentävä eikä avaudu merkitykseltään siitä tietämättömälle.

Ehdotettu vihkimys antaisi vihitylle kirkon jäseniä laajemmat hengelliset oikeudet. Luettelo mahdollisista tehtävistä on pitkä ja kattaa pappisvirkaan perinteisesti liitettyjä töitä, alkaen rukoushetkestä ja päätyen maahan kätkemiseen. Esitys jumalanpalveluselämän hoitamisen rajaamisesta omalle työalalle on perusteltu. Rajaus ei kuitenkaan voisi tapahtua diakonian perustehtävän kustannuksella eikä sitä tulisi käyttää ratkaisuna työvoima- ja muihin resursseihin tai työnjako-ongelmiin. Diakoniatyöntekijöiden Liiton tekemissä selvityksissä edellä mainitut tehtävät aiheuttavat jäsenkunnassa hajontaa, niitä pidetään mahdollisuuksina syventää seurakuntalaisten palvelua tai ne halutaan pääosin sulkea pois omista tehtävistä.

Nykyisten virkojen ja palvelussuhdenimikkeiden luvataan pääosin säilyvän. Tämä on myönteinen ja välttämätön asia, vaikka ei takaa vielä mitään. Mikään ei ole tähän mennessä estänyt perustamasta tarpeellisia virkoja eri nimikkein, esimerkiksi opiskelijadiakonit toimivat isoimmista seurakuntayhtymissä. Koulutukseltaan he ovat diakoneja tai diakonisoja. Työorientaation pohja on sosiaalis-karitatiivinen. Joustavuutta tehtäväsisällöissä ja nimikkeissä on diakonian sisällä jo riittävästi toisin kuin esityksessä todetaan. Välttämätöntä on nykyisten palvelussuhdenimikkeiden säilyttäminen (esim. diakoniatyöntekijä, johtava diakoniatyöntekijä/diakoniajohtaja). Tulee välttää keinotekoisia tehtäviä ja nimikemuutoksia.

Nykyisiin ammattikorkeakoulutuksiin ja kaksoiskelpoisuuksiin (esim. sairaanhoitaja-diakonissa) ei esitetä muutoksia. Esitys kuitenkin visioi koulutuksellista joustavuutta hankkia pätevyys toiselta diakoniviran alalta, ja näin

voitaisiin laaja-alaistaa tehtävänkuvaa tai mahdollistaa siirtyminen toiselle tehtäväalalle. Joustavuuden kääntöpuolena on erityisosaamisen heikkeneminen. Perusopintojen laajuutta ei voi kasvattaa sisällön ohenematta. Mikä taho koulutuksen järjestäisi ja mikä olisi sen antama todellinen kelpoisuus?

Uudistuksen myötä olisi vaarassa syntyä tehtäväaloja yhdisteleviä palvelusuhdevirkoja. Tässä piilee esityksen avaama portti esimerkiksi diakonia-, nuoris- ja lapsityön tehtävien liukumiseen päällekkäisiksi ja toisiaan korvaaviksi. Seurakuntien johdossa ei kaikkialla diakoniaa nähdä välttämättömänä, vaikka seurakuntalaiset näkisivätkin sen välttämättömäksi.

Diakoniviran ja siihen esityksessä liittyvien työntekijäryhmien tehtävänimikkeiden ja tehtäväsisältöjen uudistaminen on riski seurakunnallisen diakonian säilymiselle. Esitys diakonivirasta sekoittaisi pahimmillaan käytännön työssä diakonivirkaan vihityt eri koulutustaustan ammattiosaajat ja heidän tehtävänsä sekavaksi moniosaajien joukoksi, jossa lopulta kukaan ei kunnolla hallitse tehtäviään. Vaarana on tehtävänkuvien laajeneminen ohi kunkin ammattiryhmän osaamisalueen. Siksi tehtävänimikkeiden tulee vastata tehtäväsisältöjä. Tämä on tärkeää, myös seurakuntalaisen palvelun ja erilaisissa verkostoissa toimimisen kannalta.

## **Kelpoisuusehdoista ja viran tunnuksista**

Piispainkokoukselle jäisi viran tunnusten, stolan ja virka-asun sekä kelpoisuusehtojen määrittely. Pohjoismaissa diakoniatyöntekijöiden käytössä olevan paidan tunnistettava väri on vihreä. Suomalaisessa diakonian perinteessä diakonissakoulutetuilla oli pitkään oman laitoksensa puku ja päähine. Edelleen käytössä oleva diakonissan juhlapuku on vuodelta 1965. Ensimmäiset Järvenpäästä valmistuneet diakonit vihittiin vihreässä paidassa vuonna 1955. Diakonissojen käyttöön vihreä paita vakiintui 90-luvulla. Ammattikuntapohjaisista virkamerkeistä ei ole syytä luopua. Vakiintunut virkapukeutuminen on viranhaltijalle identiteettikysymys ja seurakuntalaisen kannalta oikeusturvakysymys, josta on pidettävä kiinni.

## **Ei hinnalla millä hyvänsä**

Virkaratkaisua on kirkossa haettu yli neljä vuosikymmentä. Käsillä on kirkkohallituksen esitys kirkolliskokoukselle uudesta diakonivirasta ja sitä koskevat säännökset kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen. Se näytti laaditun sellaiseksi, että se tulee hyväksytyksi ja saadaan pois kirkollisesta valmistelukoneistosta. Vuosikymmenet on puhuttu diakoniaa sivuavin termein viran uudistamises-

ta. Aiemmin keskiössä ei ole ollut sosiaalis-karitatiivinen diakonian viran kehittäminen, vaan ratkaisuja on haettu esimerkiksi naisteologiain asemaan, ekumeenisin perusteihin virasta tai tarpeesta virallista nuorisotyöntekijöiden asemaa kirkossa. Jälkimmäinen ei ole pois diakoniatyöntekijöiltä, jos diakonivirkauudistus turvaa siihen suunniteltujen nykyisten virkojen ammatillisen erityisyyden. Jää nähtäväksi, mikä merkitys kevään kirkolliskokouksen asiasta käydylle lähetekeskustelulla on valiokuntatyöskentelyyn ja kirkolliskokouksen lopulliseen päätökseen uudesta diakonivirkaesityksestä.

Diakonian tutkimuksen seuran puheenjohtaja Esko Ryökäs kysyi kiinnostavasti seuran vuosikokouksessa: mitä diakoniassa tutkitaan virkauudistuksen jälkeen? Tässäpä on tutkijoille ja meille muille ajateltavaa. Miten virkauudistuksen jälkeen ymmärrämme diakonian?

## Diakoniatyöntekijöiden Liitto esittää:

### Uusi diakonivirka

1. Kirkossa tulee olla diakonian vihkimysvirka.
2. Vihkimysvirka määritellään selkeästi hengelliseksi viraksi, ei toisaalla hengelliseksi ja toisaalla maalliseksi.
3. Vihkimysvirkaan kutsutaan, kelpoisuusehdot ja viran tunnukset määritellään, tullaan piispallisen kaitsennan piiriin.
4. Perustetaan uusi kirkon virkaan vihittyjen kiintiö, johon kuuluisivat pappis- ja diakoniviran edustajat. Mikäli tämä toteutuu niin, kirkon virkaan vihityiltä poistetaan oikeus olla maallikkoedustajan kirkolliskokouksessa.
5. Säilytetään koulutuksen kaksoiskelpoisuus; sosionomi (AMK)-diakoni ja sairaanhoitaja (AMK)-diakonissa.

## KIRJALLISUUS

Kirkkohallitus (2015). Kirkkohallituksen esitys 1/2015 kirkolliskokoukselle. Uutta diakonivirkaa koskevien säännösten lisääminen kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen. [[\[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BEC81718CEE16A50C2257DD40027D978/\\\$FILE/KKH%20esitys%20-%20Uusi%20diakonivirka%202012015%20II.pdf\]\(http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BEC81718CEE16A50C2257DD40027D978/\$FILE/KKH%20esitys%20-%20Uusi%20diakonivirka%202012015%20II.pdf\)\]. 11.5.2015.](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/BEC81718CEE16A50C2257DD40027D978/$FILE/KKH%20esi-</a></p></div><div data-bbox=)

Diakoniatyöntekijöiden Liiton teesit kirkon ja diakonian parhaaksi 2015. [[http://kirkonkellari.fi/wp-content/uploads/2015/02/TEESIT\\_DTL.pdf](http://kirkonkellari.fi/wp-content/uploads/2015/02/TEESIT_DTL.pdf)]. 11.5.2015.

## Kantaako virka diakonia vai diakoni virkaa? Pohdintaa kirkon ulkopuolella työskentelevän diakonin ja kirkon suhteesta

*Hanna-Kaisa Hartala*

**K**un opiskelin Diakonia-ammattikorkeakoulussa 1990-luvun lopulla, puhuttiin diakonaatista ja kolmisäikeisestä virasta. Vuosikurssini valmistui kuitenkin edelleen tilanteeseen, jossa virkakeskustelu Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa oli kesken. Pari vuotta valmistumiseni jälkeen pääsin diakoniatyöhön helsinkiläiseen seurakuntaan enkä halunnut työskennellä ilman vihkimystä. Päädyin siis toukokuussa 2003 alttarille. Lupasin sitoutua Suomen evankelis-luterilaisen kirkon oppiin ja diakonian virkaan, seuraamaan Kristusta esikuvanani ja olemaan itse esikuvana seurakunnalle. Mihin minut vihittiin vai vihittiinkö lainkaan, oli vielä teologisesti epäselvää, mutta itse koin sitoutuneeni johonkin pysyvään: Minä olin nyt diakoni riippumatta siitä, missä olin tai mitä tein, ja olin vastuussa sekä Kristukselle että kirkolle. Koin lupaukseni merkittäväksi.

Kirkon näkökulmasta lupaukseni ei ilmeisesti ollut yhtä suuri. Esityksessä uudesta diakonivirasta todetaan, että virkaan vihityistä diakoneista olisi tarpeen luoda henkilörekisteri ja että aiemmin vihityn olisi esitettävä luotettava selvitys vihkimyksestään halutessaan siirtyä uuden viran piiriin (Kirkkohallitus 2015, 42–43). Toisin sanoen diakonian virkaan vihityistä ei ole pidetty kirjaa. Yllätyin tyrmistykseni määrästä ja purin sen lopulta muutamaaan kysymykseen:

Kun kirkon virkaan vihittävältä kysytään suuria asioita, mitä hänelle vastavaroisesti annetaan?

Onko virkaan vihitty diakoni olemassa kirkolle vain, jos hänellä on työsuhde kirkkoon?

Onko mielekästä anoa pääsyä uuden diakoniviran piiriin, jos ei työskentele kirkossa? Haluaako kirkko minut, haluanko minä kirkon, onko tätä enää mahdollista päättää?

Esityksessä uudesta diakonivirasta ilahduttaa vihittävän oikeuksien ja velvollisuuksien selkiytyminen. Tavallaan rekisteri vihityistä on sen tunnustamista, että näihin ihmisiin kirkolla on sitova sopimus: He ovat sitoutuneet, mutta myös heihin on sitouduttu. Diakonius olisi tästä näkökulmasta paljon



muutakin kuin koulutuksen tuoma pätevyys tai työsopimus kirkossa, mitä se tähän mennessä näyttää myös kirjavan vihkimyskäytännön vuoksi olleen. Jää nähtäväksi, yltävätkö mahdollisen uuden viran oikeudet ja velvollisuudet myös kirkon ulkopuolelle. Erityisesti diakonina, joka ei työskentele kirkossa, kaipaam selkeyttä itseni ja minut (jonkinlaiseen) virkaan vihkieneen kirkon väleihin. Mikä on se lähtemätön jälki, joka minuun vihkimyksessäni jäi (vai jäikö?) ja miten se konkretisoituu? Mitä minulta odotetaan, mitä minun on lupa odottaa kirkolta?

Uusi diakonivirka liittäisi vihkimyksen selvästi kirkon piirissä tehtävään työhön (virkaan ei vihitä ilman vokaatiota kirkollisiin tai niitä vastaaviin tehtäviin), mutta ei pelkästään diakoniatyöhön (Kirkkohallitus 2015, 42–43). Diakonivirka olisi siis sisällöltään monipuolisempi kuin diakonian virka. Voisiko tässä yhteydessä miettiä myös niitä virkaan vihittyjä, jotka toteuttavat kutsumustaan muualla kuin kirkollisissa kuvioissa? On mielekästä, että vokaatio ja vihkimys liitetään yhteen, sillä ajatus vihkimyksestä kirkon virkaan ilman linkkiä kirkkoon on jokseenkin kummallinen. Kuitenkin elämä – tai Jumala – kuljettaa virkaan vihittyjä myös muihin tehtäviin. Osa mahdollisen uuden viran tuomista oikeuksista ja velvollisuuksista liittyy vahvasti seurakuntaelämään eikä niitä välttämättä ole tarpeen miettiä, jos ei ole kirkon työssä. Uudistukseen sisältyy kuitenkin myös ajatus vihitystä elinikäisenä kirkon edustajana sekä vihittävän sitoutumisesta kirkon tunnustukseen ja järjestykseen sekä asettumisesta piispaallisen kaitsennan alle (Kirkkohallitus 2015, 43). Mitä tämä kaikki tarkoittaa kirkon ulkopuolisessa (työ)elämässä? Onko vihitty jollakin tavalla kirkon lähettämä riippumatta siitä, missä hän työskentelee, ja jos on, mikä on lähettäjän rooli?

Kun sain vihkimyksen diakonian virkaan, en ollut ensitreffeillä alttarilla. Kirkon jumalanpalveluselämä oli tuttua jo ennen vihkimystäni ja olin muutama kuukauden ehtinyt kokeilla työtä kirkossa. Mietin vakavasti sitoutumistani, vaikka tavallaan allekirjoitinkin tyhjän paperin, sillä virka ja sen sisältö olivat auki siinä vaiheessa, kun minut virkaan vihittiin. Tein päätökseni kuitenkin rakkaudesta Kristukseen ja kirkkooni, ja vaikka sekä tunne että tahto ovatkin usein horjuneet, koen, että vihkimys on pätevä. Toisin sanoen, kun vihkimys on kerran anottu ja annettu, pitäisi olla selvää, että kirkko haluaa minut ja minä kirkon riippumatta siitä, missä olen töissä. Jostain syystä kuitenkin emmin pyyntöä mahdollisen uuden viran piiriin pääsemiseksi. Ehkä siksi, että oma kokemukseni sitoutumisesta ja vihkimyksen pätevyydestä on lopulta aika ohut ja yksipuolinen perusta viralle. Rehellisesti sanottuna olen hämmentynyt: Minulle on annettu vihkimys, josta on jälki vain minussa tai ainakin minulle annettussa

toistuksessa, eikä minulla ole työsuhdetta kirkkoon. Mitä diakonius oikeastaan tällaisessa tilanteessa tarkoittaa?

Kirkon viran on oltava enemmän kuin ihmisen kokemus siitä, että hän on diakoni. Esityksessä uudesta diakonivirasta on ainesta selkiyttämään tilannetta niiden osalta, jotka ovat töissä kirkon piirissä. On kuitenkin iso joukko ihmisiä, jotka vihkimystään kantaen tekevät työtään kirkon ulkopuolella. Miten vihkimys ja kirkko voisivat vastavuoroisesti kantaa heitä siellä, missä he ovat?

## KIRJALLISUUS

Kirkkohallitus (2015). Kirkkohallituksen esitys 1/2015 kirkolliskokoukselle. Uutta diakonivirkaa koskevien säännösten lisääminen kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen. [<http://sakasti.evl.fi/>

sakasti.nsf/0/BEC81718CEE16A50C2257DD40027D978/\$FILE/KKH%20esitys%20-%20Uusi%20diakonivirka%202012015%20II.pdf]. 22.4.2015.

## Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä

Lektio 21.2.2015 Tampereen yliopistossa järjestetyssä väitöstilaisuudessa

*Riikka Hahtela*

Tänä helmikuuisena talvipäivänä Suomessa elää noin 1800 asunnottomia naista. Missä he ovat? Enää harvoin vastaamme kävelee nainen, jonka voimme ensi silmäyksellä todeta koko omaisuuttaan mukanaan kantavaksi asunnottomaksi. Toisaalta, jos nainen kantaa mukanaan vain yhtä muovikassia, ei tule ensimmäiseksi mieleen, että siihen voi mahtua hänen koko elämänsä.

Naisten asunnottomuus on suurelta osin piiloasunnottomuutta, mikä tekee ilmiöstä vaikeasti hallittavan ja vaikeuttaa naisten tarpeisiin vastaavien palvelujen kehittämistä. Piiloasunnottomuus tarkoittaa sitä, että naiset majoilevat tuttavien ja sukulaisten luona vailla tietoa vakinaisesta asunnosta. Aiemmat suomalaiset ja myös kansainväliset sosiaalityön tutkimukset (Granfelt 1998; Vanhala 2005; Kulmala 2006; Reeves et al. 2007; Join-Lambert 2009) liittävät naisten asunnottomuuteen tunteen kodittomuudesta sekä oman paikan ja lähipiirin puutteesta. Myös kulttuuriset mallitarinat vanhemmuudesta, perheestä, äitiydestä ja naiseudesta ovat sukupuoleen sidottuja.

Olen halunnut mennä mahdollisimman lähelle yhteiskunnan marginaalissa eläviä asunnottomia naisia ja tarkastella naisten asiakkuuksien merkityksiä viimesijaisessa auttamisjärjestelmässä, naistyössä. Naistyö muodostui vuosina 2005-2007 neljästä diakoniaorganisaation toimintamuodosta (tukipiste, valmennuskeskus, valmentava ja kuntouttava koulutus sekä naisten asumisyksikkö). Olen tarkastellut naistyössä rakentuvia asiakkuuksien merkityksiä mahdollisimman moninaisesti: yksittäisissä toimintamuodoissa, palveluketjussa sekä yhden toimintamuodon elinkaareissa. Nämä näkökulmat yhdessä rakentavat laajan kuvan asiakkuuksista, jotka muodostavat kiinnostukseni kohteena olevan tapauksen. Tapaustutkimuksen periaatteiden mukaisesti olen pysähtynyt tarkastelemaan naisten asunnottomuutta sen historiallisessa jatkumossa tiettyinä ajankohtana ja tietyssä paikassa.

Etnografisella lähestymistavalla toteutetun marginalisaatiotutkimuksen tavoitteena on päästä mahdollisimman lähelle tutkittavaa ilmiötä. Vaatii aikaa päästä lähelle itselle vierasta tutkimuskohdetta, tutustua arjen käytäntöihin ja saada rakennetuksi luottamuksellinen suhde tutkimukseen osallistuviin ihmisiin. Tällöin tutkimuksen lähtökohtana ei ole nopeitempous, suunnitelmallisuus tai tulosten ennakointi. Minulle etnografinen aineistonkeruu tarkoitti tapaa viettää aikaani naistyön toimintamuodoissa tutustuen työntekijöihin sekä asiakkaina olleisiin naisiin ja toimia yhdessä heidän kanssaan. Se tarkoitti läsnäoloa, vuorovaikutusta, naisten kohtaamista sekä arjen moninaisten tilanteiden näkemistä.

En etukäteen tiennyt, mitä naistyössä viettämäni kaksi kuukauden pituista kenttäjaksoa pitivät sisällään. Jo ensimmäisenä päivänä epävarmuuteni hävisi, koska ymmärsin, että aineistonkeruutapani oli itselleni sekä haaste että rikkaus. Etnografisen aineistonkeruuni keskeisenä ajatuksena oli toisaalta ymmärtää asunnottomien naisten ajattelu- ja kokemismaailmaa sekä naistyön arkisia käytäntöjä, toisaalta tutkijana säilyttää erillisyyttä tutkimaani ilmiöön. Tutkijana olen määritellyt olleeni naistyössä osallistuva havainnoija esittäen itselleni kysymyksen ”*mitä täällä tapahtuu?*”. Kysymyksen avulla ihmettelin ja tulkitsin naistyön arkisia käytäntöjä. Käytännössä oma olemiseni vaihteli toimintamuotojen mukaisesti ja pyrin osallistumaan toimintoihin kuten asiakkaina olleet naiset. Määritelmä ”olosuhteista riippuvainen aktivisti” kuvaa sitä, miten monin tavoin keräsin aineistoa ja vietin aikaani. Tukipisteellä join kahvia ja juttelin naisten kanssa. Tulkitsen olleeni tukipisteellä passiivinen osallistuja, koska annoin naisille tilaa rakentaa kanssani omien voimavarojensa mukaista vuorovaikutusta, mikä tarkoitti myös mahdollisuutta pitää minuun etäisyyttä. Valmennuskeskuksessa minulla oli selvästi aktiivisempi rooli. Osallistuin ryhmätoimintaan, askartelin, tein ruukkuja, tuunasin vaatteita, osallistuin kulttuurikävelyille ja liikuntaryhmään. Toiminnan ohella keskustelin naisten kanssa. Valmentavassa ja kuntouttavassa koulutuksessa olin jälleen passiivinen osallistuja. Istuin oppitunneilla hiljaisena sivustaseuraajana, mutta ennen ja jälkeen oppituntien jäin juttelemaan naisten kanssa. Aktiivisuuteni lisääntyi silloin, kun toimintaa oli luokan ulkopuolella, esimerkiksi kulttuurikävelyillä. Asumisyksikössä tutkijan roolini poikkesi aiemmista. Kuljin työntekijän vierellä tapaamassa naisia, osallistuin viikkokokouksiin ja jaoin naisille ruokaa. Tavoitteenani oli seurata vierestä työntekijöiden ja naisten kohtaamisia arjen käytännöissä. Tulkitsen näissä tilanteissa olleeni passiivinen havainnoija. Kuitenkin ruuan jakelu ja asumisyksikön viikoittaiset kokoukset loivat pohjaa aktiivisemmalle osallistumiselle ja naisiin tutustumiselle.

Jokainen naistyön toimintamuoto näyttäytyi omanlaisenaan. Tukipiste edusti matalan kynnyksen nais erityistä toimintaa, joka oli avoinna kaikille naisille. Tukipisteellä oli mahdollisuus viettää aikaa ja hoitaa asioita, esimerkiksi saada puhtaita vaatteita, käydä suihkussa, soittaa puhelimella tai keskustella työntekijöiden kanssa. Se tarjosi puitteet, jossa minun oli kaikkein helpointa kohdata naisia ja nähdä se, millaisia konkreettisia avuntarpeita heillä oli. Samanaikaisesti tukipiste oli itselleni kaikkein haastavin toimintamuoto. Naiset tulivat todella lähelle: he puhuivat lähellä kasvojani, välillä koskettaen. Naiset saattoivat olla päihtyneitä, sekavanolaisia, hiljaisia, puhumattomia tai omiin oloihinsa vetäytyneitä. Monet naiset kertoivat kuitenkin hyvin avoimesti asioistaan, arjestaan, elämänvaiheistaan tai rikollisesta toiminnastaan. Tällä tavoin tukipiste tarjosi mahdollisuuden kerätä epävirallista, niin sanottua hiljaista tietoa. Kuitenkin tähän liittyi usein myös tietynlainen kaupankäynnin elementti; naiset kertoivat henkilökohtaisesta elämästään, mutta samalla he halusivat vastapalveluksia: minulta haluttiin lainata rahaa, kaupiteltiin käsitöitä sekä tarjouduttiin varastamaan turkistakki käyttööni. Kovääniset päihtyneet naiset herättivät minussa pelkoa ja epävarmuutta. Monet huumeita käyttävät naiset olivat hyvin huonossa kunnossa, heillä ei ollut hampaita eivätkä he olleet peseytyneet aikoihin. Tutkijana koin haasteelliseksi vuorovaikutuksen naisten kanssa, joiden arvioin olevan siinä kunnossa, että he eivät enää seuraavassa hetkessä muista kohtaamistamme.

Valmennuskeskus sijaitsi fyysisesti tukipisteen vieressä. Se oli kuitenkin täysin erilainen ympäristö kuin tukipiste. Valmennuskeskuksen asiakkaat osallistuvat sekä yksilö- että ryhmätoimintaan. Naiset olivat kokeneet asunnottomuutta, mutta siitä oli selviydytty ja valmennuskeskus tarjosi paikan tulla harrastamaan yhdessä toisten kanssa, pois kodin yksinäisyydestä. Naiset olivat päihteettömiä ja motivoituneita ryhmätoimintaan. Heillä ei ollut sellaisia arkipäivän avun tarpeita kuin tukipisteellä asioineilla naisilla ja he muistelivat asunnottomuutta taakse jääneenä elämänvaiheena. Valmennuskeskuksessa naiset eivät tulleet yhtä lähelle kuin tukipisteellä eikä vuorovaikutus tuottanut samanlaisia ristiriitaisia tuntemuksia. Läsnaoloni valmennuskeskuksessa koostui, paitsi yhteisestä tekemisestä naisten kanssa, myös monimuotoisesta sanattomasta vuorovaikutuksesta.

Valmentava ja kuntouttava koulutus sijaitsi erillään muista naistyön toimintamuodoista, viereisessä rakennuksessa. Koulutus koostui intensiivisestä, muutamien kuukauden kestoisesta työelämään valmentavasta kurssista. Koulutukseen sisältyi harjoittelujaksoja sekä oppitunteja. Ryhmään osallistui yhdeksän naista. Osallistuin pääasiassa oppitunneille. Luokka ympäristönä, sen sosiaalinen järjes-

tys ja opettaja–oppilassuhteeseen perustuva työskentelyilmapiiri saivat aikaan sen, että istuin oppitunneilla hiljaa ja kirjasin ylös havaintoja. Toiminnallinen ohjelma oli poikkeus. Oppitunneilla naiset määrittyivät pärjääjiksi, mutta yhdessä tekemällämme kulttuurikävelyllä monet naiset määrittivät itsensä taustansa mukaisesti, kuten huostaan otettujen lasten äitinä, korvaushoidossa oleva narcomaanina sekä väkivaltaisesta parisuhteesta toipuvana naisena. Yhteistä heille kaikille oli asunnottomuus osana elämänhistoriaa.

Asumisyksikkö sijaitsi samassa talossa kuin tukipiste ja valmennuskeskus. Se muodostui kahdesta kerroksesta, jossa asui 28 naista omissa asunnoissaan. Naisilla oli käytössään myös yleiset ja yhteiset tilat, kuten keittiö ja parveke. Asumisyksikön työntekijät olivat samoja kuin tukipisteessä. Vietin aikaani asumisyksikön yhteisissä tiloissa kulkemalla työntekijöiden rinnalla, jakamalla heidän apunaan naisille ruokaa sekä osallistumalla asumisyksikön viikkokokouksiin. Asumisyksikössä asuneet naiset määriteltiin pitkäaikaisasunnottomiksi, koska heidän asunnottomuutensa oli pitkittynyttä tai oli vaarassa pitkittyä, ja monella oli päihteiden käyttöä sekä erilaisia fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia. Työntekijät kävivät asunnoissa herättämässä naisia, viemässä heille lääkkeitä, hakemassa heitä johonkin toimintaan tai palveluun tai tarkistamassa, että asukas oli kunnossa ja asunto siisti. Työntekijöiden rinnalla kulkeminen mahdollisti ammatillisten pohdintojen jakamisen ja peilinä olemisen, koska monien asiakastilanteiden jälkeen työntekijät halusivat keskustella ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Uskon, että nämä keskustelut syvensivät paitsi omaa ymmärrystäni, myös työntekijöiden luottamusta minua kohtaan.

Tutkimukseni empiiriset aineistot olen kerännyt kaikista naistyön toimintamuodoista. Osallistuvaa havainnointia olen täydentänyt työntekijöiden ja naisten haastatteluilla, työntekijöiden yhteisellä päiväkirjalla sekä omalla kenttäpäiväkirjallani. Aineistonkeruumenetelmäni sai aikaan sen, että minulla on ollut valtavasti aineistoa ja sitä lukiessani löysin analyyttiset käsitteet, joiden avulla olen pystynyt analysoimaan aineistokokonaisuutta yksityiskohtaisemmin sekä toisaalta ottamaan siihen etäisyyttä. Sosiaaliseen konstruktionismiin ja diskurssianalyysiin pohjautuneiden analyyttisten käsitteiden (tulkitareperuaari, identiteetti, selonteko ja kategoriapari) avulla olen tarkastellut naistyön asiakkuuksien merkityksiä neljästä eri suunnasta. Ensinnäkin paneudun siihen, miten asiakkaina olleet naiset itse merkityksellistävät sukupuolierityisen toiminnan. Toiseksi tulkitSEN sitä, miten naistyön toimintamuodot ja naisten tarpeet kohtaavat. Kolmanneksi määrittelen, miten yksittäinen määräaikainen

kehittämisprojekti pystyy vastaamaan naisten pitkäaikaisiin tarpeisiin ja neljänneksi tuon esiin sen, miten asumisyksikön arjen kohtaamisissa työntekijät ja asiakkaat neuvottelevat asiakkuuksien merkityksistä.

Näitä neljää näkökulmaa tulkitsen aikaan ja paikkaan sidottuina asiakkuusidentiteettinä. Väitöskirjani keskeisenä tuloksena ovat asiakkuusidentiteettien ääripäät, vahvat, toiminnan tavoitteiden mukaiset asiakkuudet sekä heikot, toiminnassa hyväksytyt asiakkuudet. Vahvat, toiminnan tavoitteiden mukaiset asiakkuudet tarkoittavat työntekijöiden ja naisten välistä yhteistä ymmärrystä ja jaettua merkitystä siitä, että toimintamuodot vastaavat naisten tarpeisiin. Työntekijät ja asiakkaina olevat naiset tulkitsevat kohtaamisen kokonaisvaltaiseksi, luottamukselliseksi ja turvalliseksi. Heikot, toiminnassa hyväksytyt asiakkuudet rakentuvat diakoniatyön peruslähtökohtien varaan ja tavoitteeseen, että naiset kiinnittyvät edes jollakin tavalla naistyöhön. Heikot asiakkuudet näyttäytyvät monelle naiselle tunteena poissaolosta, vaikka olisi läsnä samassa ajassa, tilassa ja paikassa muiden naisten sekä työntekijöiden kanssa.

Tutkimukseni tulokset tekevät näkyväksi sen ympäristön, jossa naistyön asiakkuusidentiteettiä rakennetaan. Valotan naistyön kiinnipitävän ympäristön eri puolia, konkreettista vuorovaikutusta, hoivaa, huolenpitoa ja läsnäoloa sukupuolierityisessä ympäristössä, mutta myös henkistä, hengellistä ja tunnetason kosketusta. Tulokset määrittävät myös poissulkevan ympäristön piirteitä, mikä näkyy institutionaalisina hallinnan käytäntöinä sekä työntekijöiden palveluohjauksena. Tulkintani mukaan poissulkeva ympäristö rajaa joidenkin naisten asiakkuutta, mutta samalla tarjoaa toisille naisille kiinnipitävän ympäristön ja mahdollisuuden uudenslaisiin asiakkuusidentiteetteihin.

Mitä uutta tutkimukseni tarjoaa sosiaalityön tutkimuksen kentälle ja laajemminkin yhteiskunnalliseen keskusteluun? Vaikka Suomessa on historiallisesti aina ollut asunnottomuutta, niin asunnottomuuden tutkimus on ollut vähäistä. Erityisesti asunnottomuudessa elävien omia merkityksiä ei ole nostettu esiin tutkimusten avulla, saati sukupuolierityisestä näkökulmasta. Riitta Granfeltin naisten asunnottomuudesta kertova väitöskirja vuodelta 1998 on ollut se tutkimus, johon Suomessa on viime vuosikymmeninä nojaututtu puhuttaessa naisten asunnottomuudesta. On aika tuoda tutkimuksen avulla esiin naisten asunnottomuuden ilmiötä 2010-luvulla ja eritellä sitä, miltä naisten asunnottomuus näyttää tällä hetkellä ja miten pystymme vastaamaan palveluiden avulla naisten tarpeisiin. Tämän hetken ajankohtainen haaste on palvelujen kehittäminen huumeita käyttävien nuorten naisten tarpeita vastaaviksi.

Tutkimukseni toisena johtopäätöksenä on tuoda keskusteluun sukupuolen merkitys sosiaalityön tutkimuksen kentällä. Suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa harvoin tunnistetaan sukupuolen vaikutusta, vaikka ala on hyvin naisvaltainen. Ei tulkita sitä, onko mies- tai naisasiakkailta erityisiä tarpeita eikä määritellä sitä, kuinka hyvin universaalit palvelut vastaavat asiakkaiden tarpeita. Tutkimukseni kolmantena johtopäätöksenä on tuoda julki, kuinka Suomessa on kehitetty naisten lähtökohdista ainutlaatuisia palvelukokonaisuuksia, joista tarvitsemme sekä lisää tietoa että tutkimusta, jotta niitä voidaan kehittää edelleen tai jotta niiden perusteella voidaan kunnissa ja järjestöissä luoda uusia palveluita.

Ei ole helppoa kohdata marginaalissa eläviä naisia, saati työskennellä heidän kanssaan. Tällä työllä on suuri merkitys paitsi naisille itselleen, myös laajemmin koko yhteiskunnalle. Naistyön palvelut ovat monella tapaa ennalta ehkäiseviä palveluita. Niiden avulla voidaan ennalta ehkäistä naisten asunnottomuutta ja vähentää heidän tarvettaan käyttää terveydenhuollon päivystyspalveluita. Oikein kohdennettuna palveluna naistyö kannattelee naisia, tukee heitä irrottautumaan asunnottomuudesta sekä mahdollistaa naisille kuntoutumisen ja toipumisen. Vaikka osa naistyön toimintamuodoista on päättynyt, osa on juurtunut pysyvästi diakoniaorganisaatioon. On tärkeää ymmärtää palveluiden merkitys myös sosiaalisina areenoina. Viimeisen vuoden aikana Suomessa on julkaistu useita tutkimuksia (esim. Rantakokko ym. 2014; Saari 2015; Vaarama ym. 2014) joiden mukaan ihmiset ovat yhä yksinäisempiä. Meiltä puuttuu luonnollisia yhteisöjä tai verkostoja ja puhutaan esimerkiksi vanhusväestön yhä lisääntyvästä päihdekäytöstä. Myös asunnottomille suunnatut palvelut painottuvat yhä enemmän kotiin vietäviin liikkuviin palveluihin. Emme saa unohtaa, että yksinäisyyden torjumiseksi tarvitsemme yhä enemmän avoimia kohtaamispaikkoja, kohtaamista ja huolenpitoa. Tarvitsemme ihmistä, joka katsoo silmiin ja kysyy ”mitä sinulle tänään kuuluu?”.

## KIRJALLISUUS

- Granfelt, Riitta (1998). Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hahtela, Riikka (2015). Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 1512. Tampere University Press. [<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9713-1>].
- 5.5.2015.
- Join-Lambert, Marie-Theresa (2009). A Special Survey, in: INSEE Special Issue on the Homeless English version), Paris, Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques. 3–16.
- Kulmala, Anna (2006). Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. *Acta Universitatis Tamperensis* 1148.



- Tampere University Press.
- Rantakokko, Merja & Iwarsson, Susanne & Vahaluoto, Satu & Portegijs, Erja & Viljanen, Anne & Rantanen, Taina (2014). Perceived environmental barriers to outdoor mobility and loneliness among community-dwelling older people. *Journal of Gerontology, Series A; Biological Sciences & Medical Sciences* 2014, 69 (12), 1562–1568.
- Reeves, Gillian & Pirie, Kirstin & Beral, Valerie & Green, Jane & Spencer, Elisabeth & Bull, Diane (2007). Million Women Study cancer incidence and mortality in relation to body mass index in the Million Women Study: Cohort study. *Br Med J* 355. 1134–1139.
- Saari, Juho (2015). Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Gaudeamus.
- Vaarama, Marja & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim.) (2015). Suomalaisen hyvinvointi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print, Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Vanhala, Anni (2005). Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten asuntolasta. *Acta Universitatis Tamperensis* 1075, Tampere University Press.

## *Kirjoitukset*

### **Hyvää elämää etsimässä – Kohti välittämistä ja myötätuntoa**

*Anne Birgitta Pessi & Miia Paakkanen*

**M**itä on hyvä elämä? Kysymystä voidaan tarkastella sekä objektiivista Mettä subjektiivista ymmärrystä tavoitellen. Jälkimmäisessä ytimessä on kokemus. Jokaisen ihmisen kokemus hyvän elämän etsinnästä sekä sen hetkellisyydestä ja pysyvyydestä on aito ja totta. Kokemuksien tutkiminen on yhteiskuntatieteissä ja teologiassa empiirisen tutkimuksen luovuttamatonta ydintä; monet teemat, jotka voivat näyttäytyä arkisina, liian moninaisina tai jopa naiiveina – kuten onnellisuus tai yhteisöllisyys – ovat teoreettisen ja praktisen pohdiskelun kultakaivoja lähestyessämme niitä avoimesti, ihmisten kokemuksista ponnistaen. Kokemuksia tutkimalla voimme esimerkiksi paremmin ymmärtää, millainen altruismi koetaan hyvää elämää edistävänä ja millainen hyvän elämän mahdollisuuksia tuhoavana?

---

Tämän artikkelin ytimenä on Anne Birgitta Pessin juhluento (ent. professorin virkaanastujaisluento Helsingin Yliopistossa 28.5.2014). Luentoa on täydennetty kahden tuoreen hankkeen esittelyillä, joista on vastannut ensisijaisesti tutkija Miia Paakkanen.

Jokaisen kokemus on siis arvokas ja kiehtova. Voit kysyä sielun syövereissä itse itsesi kanssa, mikä tänään edistää sinun kokemustasi hyvästä elämästä. Mikä on sinulle hyvää elämää?



Moni saattaa ajatella jotakuta läheistä. Kun tutkitaan suomalaisten hyvän elämän kokemuksia, ytimeistä löytyy juuri lähimpi: ydin liittyy yhteyteen, kohtaamiseen ja jakamiseen. (Pessi 2008a; Pessi & Saari 2008.) On kyse sitten kodista, ystäväpiiristä, seurakunnasta, opiskelijoistamme tai yliopisto-työyhteisöstä, tässä lähimpiin merkityksen sanoittamisessa meillä olisi varaa parantaa. Esimerkiksi business-kirjallisuudesta tiedämme, että parhaimman työhyvinvoinnin ja parhaan työtehon tiimit ovat niitä, joissa myönteistä palautetta annetaan moninkertaisesti enemmän kuin niissä tiimeissä, jotka menestyvät heikommin (Losada & Heaphy 2004). Luottamuksen osoittaminen, toisen ilosta iloitseminen ja myönteisyyden sanoittaminen ovat voimavaroja – ei kepeyttä, vaan ydintä.

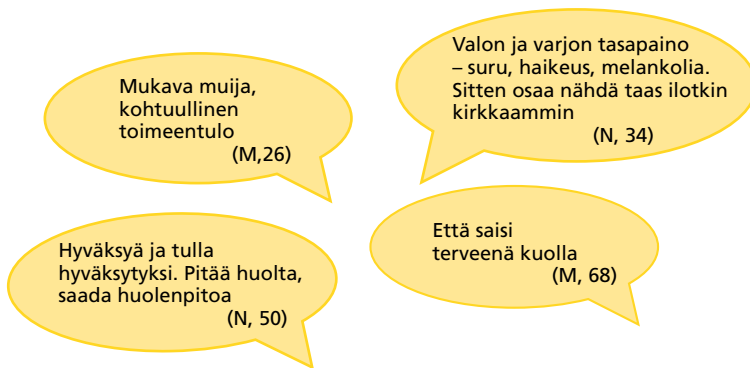
Suomalaisten hyvän elämän kokemuksista löytyy Pessin tutkimuksen mukaan (Yeung 2008) seitsemän elementtiä, joista aivan tärkeimmät ovat ytimessä.



KUVIO 1. Suomalaisten kokemukset hyvästä elämästä (N=835).

Kuten kuvioista (Pessi 2008a) näkyy, tärkeiksi koettuja mutta ytimeistä ka-  
uimpana olevia asioita ovat mielekäs tekeminen ja työ. Näitä asioita tärkeämpiä  
ovat arvot, rauha, henkisyys ja itsensä toteuttaminen. Näitäkin tärkeämpiä ovat  
talous, terveys ja tasapaino, ennen ydintä.

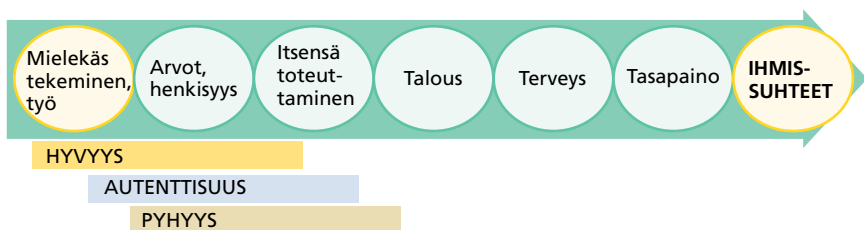
Tutkimuksellisesti tuloksissa loistaa myös kokemuksellisuuden voima:  
uusi empiirinen tieto auttaa meitä tarkastelemaan tieteen vallitsevia käsityksiä  
myös kriittisesti. Vaikka elämmekin tänä päivänä yhteiskuntatieteen vallitsevan  
käsityksen mukaan myöhäis- tai jopa postmodernia yksilöllisyyden ja irralli-  
suudenkin aikaa, hyvän elämän lähteet ovat yllättävänkin jaetut – ja ne ovat  
nimenomaan läheisyydessä, likeisyydessä. Seuraavassa muutamia uniikkeja  
mutta sängen kuvaavia lainauksia Pessin tutkimusaineistosta, jotka ilmentävät  
suomalaisten hyvän elämän kokemuksia:



KUVIO 2. Suomalaisten kokemukset hyvästä elämästä (N=835).

Haluaisimme nyt nostaa esille kolme kirkkososiologian ydinteemaa näistä  
suomalaisten hyvän elämän kokemuksista ponnistaen ja niitä abtrahoiden.  
Mitä olemme alallamme löytäneet, ja ennen muuta, mitä ovat mielestämme ne  
päämäärät, joita kohti olemme menossa. Näemme kolme nousevaa teemaa, jotka  
ovat hyvyys, autenttisuus ja pyhyys.

Aloitamme tarkastelemalla hyvyyttä. Hyvyys resonoi suomalaisten omiin  
hyvän elämän kokemuksiin molemmista janan päistä kummuten. Yhtäältä hy-  
vyyteen liittyy mielekäs tekeminen, toisaalta toisten ihmisten huomioiminen:



KUVIO 3. Kirkkososiologinen tutkimus ja hyvä elämä: HYVYYS.

Kirkkososiologian viimeaikaisista lukuisista altruismi- eli auttamis- ja vapaaehtoistoiminta-tutkimuksista tiedämme, että sinun hyvä elämäsi ja minun hyvä elämäni ovat erottamattomat (Grönlund 2013; Grönlund 2012; Pessi 2011; Pessi & Saari 2008; Yeung 2008). Jos ihmiset ympärilläni voivat hyvin, se lisää luottamustani ja hyvän elämän mahdollisuuksiani. Kyse ei kuitenkaan ole vain tunteesta tai tiedosta, vaan myös toiminnasta. Jos saan vaikuttaa ja osallistua toisten hyvän elämän edistämiseen, se lisää minun hyväni. Esimerkiksi vapaaehtoistoimijat saavat sekä verkostoja että iloa, kokevat merkityksellisyyttä, kokevat oman aikansa aiempaa arvokkaampana ja jopa laajempaan – tutkimuksessa on todennettu jopa vapaaehtoistoiminnan terveyshyötyjä. Hyvyys lisää hyvän elämän kokemusta. Se tuo ihmisille itseään suuremman tarkoituksen olemassaololleen.

Mutta kuinka todellista tämä on? Kykeneekö ihminen hyvyyteen? Tämä on syvä teologinen kysymys. Kirkkososiologeina katsomme, että altruistinen puoli ihmisessä on aivan yhtä todellinen kuin egoistinenkin, ja useimmissa, ellei kaikissa, teoissa molemmat puolet ovat läsnä. Ihminen kykenee oman hyvän edistämiseen toisen kustannuksella, mutta myös toisen hyvän huomioiviin ja sitä tavoitteleviin tekoihin. Kyynikot näkevät esimerkiksi syyllisyydestä kumpuavan auttamisen todistavan itsekkyydestä. Päinvastoin: juuri syyllisyys kertoo meistä hyvää. Jokin meissä tuottaa syyllisyyttä, jos jättäisimme – tai kun jätämme – auttamatta. Evoluutio-tutkijatkin (Mikulincer 2010; Vaillant 2008; Flescher et. al 2007) kirjoittavat tänä päivänä altruismin ja solidaarisuuden lajiamme säilyttävästä vahvasta voimasta.

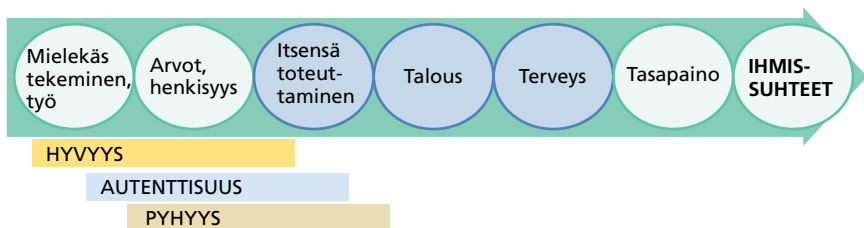
Mutta tapahtuuko hyvyttä tämän päivän Suomessa? Tutkimuksistamme tiedämme, että useampi kuin joka kolmas osallistuu johonkin vapaaehtois-toimintaan. Lisäksi puolet suomalaisista – nuorista vielä useammat – jotka eivät ole mukana toiminnassa, sanovat, että olisivat halukkaita pyydettyä osallistumaan. (Yeung 2002; 2008; Pessi & Oravasaari 2010; Pessi & Saari 2008; Grönlund 2012.) Jos tarkastellaan laajemmin auttamista ylipäätään, valtaosalle suomalaisista hyväntahtoisuus on henkilökohtaisesti tärkeimmäksi koettu arvo. (Pouhiniemi 1996). Viimeisen kahden vuoden aikana meistä esimerkiksi lähes 90% on auttanut jotakuta tuntematonta ihmistä, motiivinamme eritoten myötätunto ja ilo. Me olemme myös huolestuneita ja peräänkuuluttavia: 2/3 suomalaisesta kokee, että ”ihmisten tulisi huolehtia nykyistä enemmän toisten hyvinvoinnista”. (Pessi & Saari 2008; Pessi 2008b.)

Uskonnollisuus on yhteydessä lähipiirin ulkopuolisten ihmisten vahvempaan auttamiseen. Kiehtovaa on, että uskonnolliset yhteisöt ja uskonnot ylipäätään eivät koskaan ole neutraaleja suhteessa hoivaan ja auttamiseen. Päinvastoin, uskonnot voivat olla tuhon ja väkivallan asialla. Useimmat uskonnot ovat kuitenkin vahvoja solidaarisuuden normin ja solidaaristen tekojen ylläpitäjiä. (Ks. esim. Pessi 2011; 2008c.) Muutoinkin empiirisessä tutkimuksessa on entistä vankemmin tiedostettava, ettei uskonto ole yksilölle tai yhteisölle joko haitallinen uhka tai onnellisuuden edistäjä, vaan aina – ainakin potentiaalisesti – molempia. Myös yhtä aikaa.

Hyvyys hyvän elämän lähteenä ja ylipäätään ihmisten hyvinvointikokemuksen painottaminen empiirisessä tutkimuksessa on kansainvälisesti melko uutta. Kirkkososiologiassa olemme saaneet olla mukana lukuisissa kansainvälisissä (myös EU-rahoitteisessa) hyvinvointiin, sosiaaliseen vastuuseen ja osallisuuteen liittyvissä tutkimusprojekteissa (esim. hankkeet WREP ja WAVE). Kun vanhan-aikaiset, kapeat ja talouteen keskittyvät hyvinvointimittarit eivät enää riitä, on teologeilla paljon annettavaa. Voimme vahvistaa verkostojamme entisestään, myös keskenämme.

Toiseksi pohdimme kirkkososiologisen tutkimuksen tätä päivää ja huomista autenttisuuden näkökulmasta:

Autenttisuuden käsite, joka on eksistentiaalisen filosofian, psykologian ja estetiikan peruja, on levinnyt uskonto-tutkimukseen individualistisen käänteän myötä. Autenttisuudessa on kysymys siitä, missä määrin ihminen sekä tiedostaa että toteuttaa ulkoisista paineista riippumatta sitä, mitä hänen persoonallisuutensa ja luonteensa on. Kysymys on aitoudesta, uniikkiudesta. (Käsitteestä, ks.



KUVIO 4. Kirkkososiologinen tutkimus ja hyvä elämä: AUTENTTISUUS

Pessi 2013; 2015). Autenttisuuden korostamisesta on tullut aikamme ydintä kolmessakin mielessä: Ensinnäkin, meillä on lupa ja monin tavoin mahdollisuus yksilölliseen autenttisuuteen. Toiseksi, juuri mahdollisuus on ydintä: vaikka ihminen valitsisi esimerkiksi arvoissaan perinteisiä valtavirran asioita, kokemus valinnasta tekee arvomaailman autenttiseksi. Kolmanneksi, meitä ympäröi myös paine ja suorastaan velvollisuus tavoitella oman näköistä elämää. Aikamme virsi on hyvässä ja pahassa: tee valintoja, älä ajaudu. Liberaalia agenttia korostetaan yhteiskuntatieteissä ehkä liikaakin. On kysyttävä, onko valintojen kirjo – tai halu – todella kaikilla niin laaja? Miten esimerkiksi hyvinvointimarkkinoiden tarjoamat vaihtoehdot koetaan?

Suhteessa suomalaisten hyvän elämän kokemuksiin liikumme nyt nuolimallimme keskivaiheilla, kuten yllä olevasta kirkkososiologian nousevia teemoja kuvaavasta kuvioista ilmenee. Autenttisuus liittyy itsenä toteuttamiseen, uniikkina olemiseen ja siihen, että ihminen jättää ainutlaatuisen sormenjälkensä maailmaan. Autenttisuus liittyy kuitenkin myös tiedostamiseen: mitkä esimerkiksi ovat talouteen liittyvät arvot ja kuinka niitä kohti pyritään, tai kuinka kuulostella omaa henkistä ja fyysistä oloaan ja rajojaan? Kuinka tiedostaa ja huomioida lähimmäisen autenttiset tarpeet, vaikkapa terveyteen liittyen?

Autenttisuus koskee tänä päivänä monin tavoin yksilötason uskonnollisuutta. Privatisoituneen uskonnollisuuden keskeistä ydintä ovat henkilökohtainen kokemuksellisuus, yksilöllisesti koettu totuus ja autenttisiksi koetut arvot. Esimerkiksi suomalaisista tänä päivänä lähes puolet on sitä mieltä, että välitön henkilökohtainen kokemus jumalallisesta on tärkeämpää kuin se, mitä uskonnot ja pyhät kirjat opettavat (Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012).

Kysymys autenttisuudesta ei kuitenkaan jää vain yksilötasolle: toivomme, haluamme ja vaadimme autenttisuutta myös muilta, toisilta instituutioiltakin:



KUVA 2.

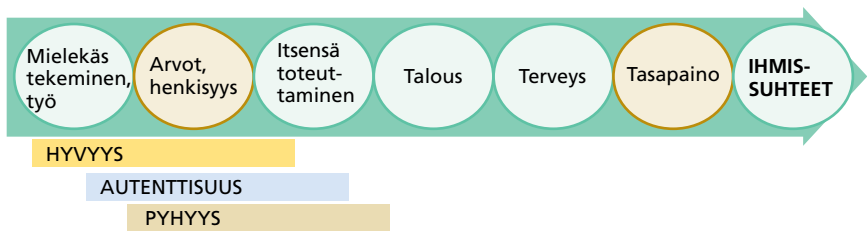
Autenttisuus on paitsi tiedostamista, myös konsistenssia eli johdonmukaisuutta sekä ajan ja paikan vaihtumisen että sanojen ja tekojen välillä. Kun evankelisluterilaisen kirkon enemmistön eli passiivisten jäsenten kokemuksia heidän kirkkosuhteestaan on tutkittu, on kysytty, mikä merkitys kirkkoyhteisöllä heille on. Grounded Theory -menetelmällä tehdyn tutkimuksen (Pessi 2013) tuloksista hahmottuu kolme ydintä: 1) kokemuksellisuus, elämykset (riitit, traditio ja näiden herättämät tunteet), 2) arvot (kirkon arvot, erityisesti teoissa esille tulevat), sekä 3) totuus, totuudellisuus, joka viittaa selkeisiin kirkon näkemyksiin, mutta myös viitekehyksien tarjoamiseen yksilön omille pohdinnolle.

Näissä kolmessa elementissä piirtyy autenttisuuden kahtalainen kaipuu ja vaade: kirkolta odotetaan yhtäältä näkemysten ja tekojen selkeyttä ja toisaalta tilan antamista yksilötason pohdinnolle ja näkemyksille. Yksilön ja yhteisön halutaan olevan nimenomaan autenttisia. Yksilön ja yhteisön autenttisuuden välillä ei koeta ristiriitaa, vaikka yksilön ja yhteisön kohtaamispiinta jäisi hyvinkin ohueksi, hetkittäin jopa ristiriitaiseksi. Kirkolta odotetaan esimerkiksi uskonnollisten tilaisuuksien tarjoamista, vaikka näitä mahdollisuuksia ei koskaan hyödynnettäisi. Kirkon ydin nähdään uskon ja rakkauden tulemisessa lihaksi – eli esimerkiksi taloudellisen perusturvan tarjoamisessa ihmisille, jotka ovat tipahtaneet kaikkien muiden turvaverkkojen läpi. Pahimmaksi koetaan, jos kirkko puhuu armon ja rakkauden puolesta, mutta käytännön teoilla rajaa esimerkiksi jonkin ihmisryhmän osin ulos. Se koetaan epäautenttisuudeksi. Sana ja teot eivät kohtaa. ”Enemmän tekoja, vähemmän sanoja”, peräänkuuluttaa moni haastateltu kirkolta (Pessi 2013).

Autenttisuuden vaatimuksessa kuultaa vahvoja kaikuja kulttuurisen murroksen, kuten myöhäismodernien arvojen ja tiedon, heijastuksista yhteisötason uskontoon. Ilmiö on prisma, jolle on monia käsitteitä. Esimerkiksi brittiläinen

uskontososiologi Gordon Lynch (2007) kutsuu trendiä progressiiviseksi hengellisyudeksi; uskonnoissa nousevia trendejä ovat mm. liberaalin demokratian ydinarvot, naisten nousu ja ekologiset teemat. Yhteiseksi nimittäjäksi voidaan mielestämme valita myös tämän tekstin kokonaisvaltaista eettistä dimensiota kuvaava teemamme: hyvä elämä.

Edellä kuvattu kulttuurinen murros liittyy vahvasti pyhyteen, jota tarkastelemme kolmantena suomalaisten hyvän elämän kokemusten resonointipintana suhteessa kirkkososiologian nouseviin teemoihin. Nuolikuviolla poimimme nyt elementtejä vasemmalta (arvot ja henkisyys), mutta myös läheltä ydintä (tasapaino):



KUVIO 5. Kirkkososiologinen tutkimus ja hyvä elämä: PYHYYS.

Oleellista suomalaisten hyvälle elämälle ovat konkreettinen tasapaino ja esimerkiksi elinolojen vakauden kautta saavutettu rauha, mutta myös mielen ja sielun rauha sekä eettisyys. Hyvän elämän perusarvoiksi koetaan muun muassa oikeudenmukaisuus, kunnioitus ja myötätunto. (Pessi, 2008a.)

Uskonnon empiirisen tutkimuksen nousevien trendien kannalta näissä suomalaisten kokemuksissa kuultaa kaksi keskeistä teemaa. Yhtäältä niissä kuultaa kokemuksellisuuden holistisuus, kuten hyvinvointiin, tunteisiin, kehollisuuteen ja ylipäättään uskonnon sanoittamattomaan puoleen, kuten taiteisiin ja elämyksiin, liittyvät tekijät. (Bender ym. 2013). Toisaalta, tulevia nousevia tutkimusteemoja on myös kokemusten arkisuus: uskonto, arvot, henkisyys ja teologia arjessa ja teoissa, esimerkiksi hoivan ja välittämisen uusissa, vielä pitkälti tutkimattomissa, käytänteissä. Näistä teemoista eletyn uskonnon näkökulma – ”lived religion” – on toki ollut relevantti ja pinnalla jo jonkin aikaa, ja tarjoaa yhä kiehtovia näkökulmia (ks. esim. Ammerman 2007; Ammerman 2014; Pessi & Jeldtoft 2012).



Nämä uudet ja nousevat trendit näkyvät myös tämänpäiväisissä kirkkosiologian tutkimusalueissa ja -teemoissa. Alla oleva kuva esittää meidän sekä tutkimustraditiomme tiimin keväällä 2015 laatimaa hahmotelmaa ajankohtaisista ja meneillään olevista tutkimuskohteistamme ja -teemoistamme. Yläteemoina esiin nousee seitsemän trendiä: 1) merkitys ja merkityksellisyys, 2) uskonto julkisessa tilassa, 3) holistisuus, tunteet, kehollisuus ja yhteys, 4) hyvinvointi ja kohtaaminen, 5) yhteisö, yhteisöllisyys ja vuorovaikutus, 6) muutos ja pysyvyys sekä 7) ”engaged universities”. Kuten kuvasta näkee, päätrendit alatrendeineen ulottuvat laajalti eri rajapinnoille ja tutkimustraditioihin. Ne myös yhdistävät eri traditioita ja luovat niiden välille poikkitieteellistä synergiaa.



KUVA 3. Me, kirkkosiologit

Juuri uudenlainen pyhyys-tutkimus kykenee valottamaan puolia, jotka heijastuvat näissäkin kaikissa teemoissa: holistisuutta ja arkisuutta sekä niiden kommunikatiivisuutta (ks. esim. Lynch 2012a; 2012b). Empiiristä tutkimusta ihmisten pyhyys-kokemuksista on kuitenkin kansainvälisestikin vielä niukasti, ei oikeastaan lainkaan. Työstämme oppiaineessamme parhaillaan laajaa aineistoa suomalaisten pyhyiden kokemuksista kysymällä ”mikä sinulle on pyhää”. Kyse ei välttämättä ole maailman ulko- tai yläpuoliseen tai ylläluonnolliseen kohdistuvista kokemuksista laisinkaan, mutta silti transsendenssin kokemuksista, jopa hyvinkin perinteisessä mielessä. Strateginen, hierarkkinen ja taktinen (eli luova, liikkuva, kokemuksellinen) sekoittuvat, lainataksemme brittiläisen uskontososiologi Linda Woodheadin (2012) tuoretta, Michel de Certeaua soveltavaa, erottelua. Kuten eräs vastaaja tiivisti: ”Pyhyys ilmenee tavallisissa pienissä hetkissä, kuten erityisessä lämpöisessä hymyssä tai luonnon kauneudessa, johon vain suurempi voima kykenee”. Suomalaiset kokevat pyhyttä liittyen usein myös rakkauteen, kuolemaan, taiteeseen, uuteen elämään, käännekohtiin ja niiden riitteihin, kansalliseen itsenäisyyteen sekä solidaarisuuteen ja lähimmäisyyteen. Perinteiset käsitteelliset työkalut eivät toimi; esimerkiksi minuus voidaan kokea pyhänä, mutta nimenomaan kristinuskon kuvaaman Jumalan uniikkina lahjana.

Mutta onko näin yksilöllisillä kokemuksilla mitään yhteisöllistä tai yhteiskunnallista relevanssia? Onko niillä mitään yhteisyyttä tai yhteyden luomisen potentiaalia pohjanaan? Muun muassa Charles Taylor (esim. 2007) ja Adam Seligman (2009) ovat nähneet varjoja uskonnon tilassa ja tulevaisuudessa. Heidän mukaansa tarvitsemme merkityshorisontteja ja auktoriteetteja, joiden suhteen voimme määritellä moraalin. Muutoin kaikki on suhteellista. Huoli ei ole aiheeton; relativismilla on rajansa.

Toisaalta, tuoreessa kirjassaan yhdysvaltalainen uskontososiologi Nancy Ammerman (2014) on muistuttanut, että moraalinen ulottuvuus voi löytyä myös yksityisestä pyhästä – kuten oli löytynyt myös suomalaisilla haastateltavilla, kun he kokivat esimerkiksi kansalaistoiminnan henkilökohtaisena jumalanpalveluksena. Yksilöiden spirituaaliset kokemukset voivat olla voimallisia yhteisen toiminnan muovaajia ja yhteisen hyvän elämän edistäjiä erityisesti silloin, kun yksilöt kokoontuvat yhteen. Esimerkiksi Saba Mahmoodin (esim. 2003) Egyptin ruohonjuuritason naisryhmiä käsittelevät tutkimukset osoittavat, että eettinen ja poliittinen tai yksityinen ja yhteinen eivät ole erotettavissa.

Lisäksi on kysyttävä, mistä yksilön uskonnollinen kokemus syntyy. Uskonnollisessa muistissamme on Euroopassa yhä paljon jaettua ja yhteisestä kumpuavaa, vaikka yhteinen muisti on ohentumassa, haperoitumassa. Myös uskonnollisiin yhteisöihin kohdistuvissa odotuksissa on paljon yhteistä, kuten edellä olevassa autenttisen kirkon kaipuun kuvauksessa kävi ilmi. Mielenkiintoista kyllä, juuri hyvän elämän teemat ovat niitä, jotka hyvinkin erilaiset uskonnolliset muistit ja perinteet sekä nousevat trendit jakavat.

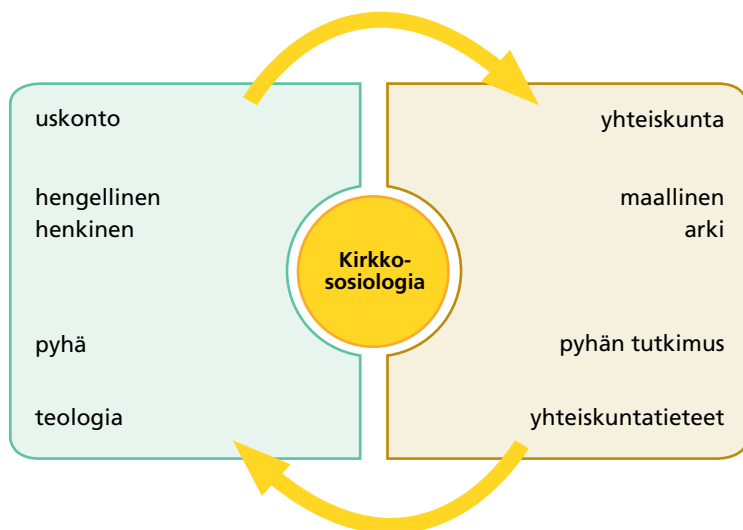
Kaikkine ristiriitaisuuksineen eletty uskonnollisuus avaa alati muuttavana antoisia ja haasteellisia tutkimusmahdollisuuksia. Eletty uskonnollisuus herättää kysymään, missä olemme, minne tulisi katsoa ja mitä analysoida. Perinteiset tutkimuksen rajalinjat, kuten julkisen ja yksityisen uskonnollisuuden suhde, voivat olla paitsi ei-valideja työkaluja, myös estää meitä ymmärtämästä ihmisten kokemusten rikkautta. Myöskään perinteisten indikaattorien, kuten uskon (belief), mittaaminen ja sen tarkasteleminen, mihin usko on yhteydessä, eivät riitä: spirituaalisuus ja uskonnollisuus, kuten ylipäätään sekulaari ja sakraali, limittyvät ja lomittuvat mitä moninlaisimmin ihmisten kokemuksissa – sekä toisiinsa, että lukuisiin muihin asioihin. Ihmiset myös kuljettavat kokemuksiaan mukanaan yli institutionaalisten rajojen, yli kontekstien. Eikä heille jokin paikka tai asia ole kokemuksellisesti aina sama. Voimme esimerkiksi kokea jonkin asian pyhänä tietyssä elämäntilanteessa tai vaikkapa vain tietyssä paikassa.

Uskonnollinen identiteetti ei siis ole staattinen, essentiaalinen sosiaalinen kategoria. Eurooppalaista uskonnollisuutta on viime vuosina ylipäätään kuvattu sameaksi; ”uskonnollinen” versus ”ei-uskonnollinen” tai ”harjoittava” versus ”ei-harjoittava” eivät riitä kuvaamaan ihmisten uskonnollisuutta. Myöskään ”individualistisuus” versus ”kollektiivisuus” -asetelma ei riitä kuvaamaan ihmisten osallistumista ja osallisuutta, kuten monista kirkkososiologian tutkimuksista tiedämme. Uskonto on enemmänkin tapa suhtautua ja suuntautua maailmaan, ja se on alati muutoksessa.

Erityisesti kiinnostus ja tarve inhimillisyyden ymmärtämiseen ja harjoittamiseen yhteiskunnassa ja liiketoiminnassa sekä yleisesti ihmisten sosiaalisessa kanssakäymisessä ovat nostaneet päätään. Olemme alkaneet huomata, millaiset kestävämmät vaikutukset niin terveydelle kuin toiminnallemme koituvat, jos jätämme ihmisyuden huomiotta. Täten ihmisten sosiaalinen yhteys, rakkauksellinen kohtaaminen ja myötätunnon harjoittaminen niin arvoina, eettisinä ohjeistuksina kuin konkreettisina tekoina ovat kiinnostavia ja uusia monitiehteellisiä tutkimusalueita. Ne koskettavat syvällisesti ja läheisesti juuri teologisia ydinarvoja ja ihmiskäsitystä.

Myöskään instituutioiden tai yhteiskunnan tasolla ei ole yhtä paikkaa, aluetta tai asiaa, mistä uskonto löytyy. Uskonto ei etenäkään löydy muista elementeistä, ilmiöistä, ja prosesseista erillisenä. Kansainvälisesti nousevia teemoja on esimerkiksi uskonnon ja julkisen sektorin risteyskohtien tutkiminen; oppiaineessamme tätä on tehty jo monin tavoin, muun muassa kunta-seurakuntayhteistyöhön, EU:n ESR-projekteihin, sopimuksellisuuteen ja kirkkojen sosiaaliseen työhön liittyen (Juntunen 2011; Kallunki 2010; Spännäri 2008). Uskonto on mukana erilaisilla rajoilla, erilaisissa ytimissä, joissa maallinen ja hengellinen sekoittuvat ja muovautuvat synergiassa. Tällainen moninaisuus alleviivaa vahvasti luovan ja syväluotaavan empiirisen tutkimuksen tarvetta, mutta myös – ja mielestämmme ennen muuta – ilmiöpohjaista ajattelutapaa. Iloitsemme siitä, että saamme ylpeänä edustaa tiedekuntaa, jossa on useampia maisteriohjelmiä ja huippuyksiköitä. Mitä akutteja, nousevia – hyvää elämääkin edistäviä – ilmiöitä on, joihin meillä teologeilla on yhdessä lisää uniikkia annettavaa? Kuinka opintojamme, jopa rakenteitamme, voidaan suunnitella yhä enemmän ilmiöpohjaisiksi, yli ja halki perinteisten rajojen?

Kirkkososiologian valtava voimavara ja myös haasteellisuus on se, että olemme rajalla, monin tavoin:



KUVIO 6.

Kuten kuvio – ja samoin tässä kirjoituksessa läpikäytyt tuoreet teemat – tiivistää, poikkialaisuus ja ilmiölähtöisyys on meille elimellistä. Tälle vahvalle pohjalle on hyvä yhdessä rakentaa tulevaa. Koska menetelmämme ja teoriamme sekä usein kohteemmekin kumpuavat yhteiskunnasta, välillä on kysytty, miten kuvion vasen lokero näkyy meidän tutkimuksessamme. Teologiahan tutkii kristinopin sisällön ohella sen ilmenemismuotoja, ja juuri ilmenemismuotojen empiirinen tutkimus – yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla – on aina ollut yhteiskuntatieteellisen uskontotutkimuksen ydintä. Katsomme, että kirkkososiologisen tutkimuksen teologisuus ilmenee jollakin seuraavista viidestä osa-alueesta:

- 1) Voimme tehdä selkeää teologista analyysia; kuten esimerkiksi pureutuessamme kirkkokäsityksiin kirkon hyvinvointityötä analysoidessamme.
- 2) Voimme pureutua uskonnollisuuden sisältöihin, kuten edellä mainittuihin pyhyyskokemuksiin. Tarkastelemme uskonnollisuuden sisältöjä myös ei-niin-ilmeisissä paikoissa, kuten sosiaalisessa mediassa tai selvittämällä sukupuolisuuden merkitystä riittien yhteydessä. Kysymme, miten uskonto muuttaa muotoaan, ja muuttaa muita, eri konteksteissa.
- 3) Kohde jota tutkitaan, voi olla uskonnollinen yhteisö, kuten kirkko työyhteisönä. Tutkimme erityisesti kristillisiä yhteisöjä, joiden joukko on Suomessa vahvasti laajenemassa eritoten maahanmuuttajien myötä. Suomessa maahanmuuttajien valtaosa edustaa tänä päivänäkin kristillisiä yhteisöjä ja kristillistä taustaa. Siksi teologista tietämystä haastetaan ja tarvitaan.
- 4) Meillä on herkkyyttä, avoimuutta, huomiokykyä ja ymmärrystä henkisille ja hengellisille sekä eksistentiaalisille teemoille, myös yllättävissä yhteyksissä. Kykenemme yhdessä sanoittamaan sanoittamatonta. Uskomme, että aikamme ydintä on juuri hyvän elämän etsintä: kohtaamisen, myötätunnon, rakkautellisuuden ja oikeudenmukaisuuden etsintä. Nämä ovat syviä teologisiakin kysymyksiä ja myös monen uskonnollisen yhteisön erityisosaamista. Mutta hyvän elämän ja merkityshorisonttien etsintää on myös laajemmin inhimillisen kokemuksen kentillä. Teologia kouluttaa tämän etsinnän tunnistamiseen, kuten uskonnolliseen lukutaitoon ylipäätään.
- 5) Ihmiskuvamme – teologien ihmiskuva – on muutoinkin sangen laaja ja laava. Mihin uskomme ihmisten pystyvän, minkä tuottavan hänelle hyvän elämän kokemuksia? Kiinnostavaa kyllä, ainakin Euroopassa ja Yhdysvalloissa keskeiset kansalaistoiminnan, vapaaehtoistoiminnan ja altruismin tutkimuksen pioneerit ovat usein ponnistaneet nimenomaan teologisista tiedekunnista. Uskomme, että tämä selittyy juuri ihmiskuvan kautta.

Kysymys ihmiskuvasta liittyy myös objektiivisen hyvän elämän pohdintaan, jota emme tässä puheenvuorossamme siis ole tehneet – niin inspiroiva kuin vaikkapa Aristoteleen eudaimonia-pohdinta olisikin. Se on kuitenkin sanottava, että uskomme, että tiede parhaimmillaan edistää sekä uuden tiedon luovuttamatonta itseisarvoa että myös parempaa maailmaa. Tämä ei tarkoita vain tiedon sovellettavuutta, vaan jo aiheiden valinnassa fokusoitumista teemoihin, jotka nivoutuvat hyvän elämän edistämiseen ja uskonnon roolin hahmottamiseen siinä. Tiede on sekä analyttisyyttä että maailmaan vaikuttamista: muutosvoima. Kuten nuori polvi hiljattain oppiaine-aamiaisellamme mainiosti muotoili: ”tieteessä tehdään aineetonta pääomaa näkyväksi”.

Grace Davie, yksi alamme keskeisistä vaikuttajista ja inspiroiva työtoverimme monista projekteista, on hiljattain todennut: ”Tuhkimo on viimein kutsuttu tanssiaisiin!” Tällä hän viittaa siihen, miten lukuisilla tieteenaloilla parhaillaan pureudutaan uskonnon teemaan. (Davie 2012, 127.)

Samoin Jurgen Habermasin (esim. 2008) mukaan tieteessä, mediassa ja yhteiskunnassa ei enää voida sulkea silmiä uskonnon voimalta; uskontoa on tunnettava ja analysoitava tänä post-sekulaarina aikana. Davie päättää metaforansa: ”...jotta Tuhkimo voi nauttia tanssiaisista, hänellä on oltava upea puku!” Uskomme vahvasti samoin: uskonnon ja kirkkososiologisen tutkimuksen taso on pidettävä korkealla, ”Tuhkimon on oltava parhaassa mahdollisessa iskussa!”

Tuhkimoteema johdattaa meidät osuvasti tarkastelemaan myös tuoreimpia kirkkososiologian tutkimushankkeitamme CoPassionia ja CoCarea. Tuhkimo-elokuvan ydinarvot, rohkeus ja ystävällisyys, heijastelevat nimittäin hankkeidemme pääteemoja ja jo aiemmin viittaamiamme uusia ja kiinnostavia ihmisyyden tutkimusalueita. Ilman rohkeutta riisua haarniskaamme ja katsoa ihmisyyttämme silmästä silmään emme pääse pureutumaan ihmisen potentiaaliin ja kauneuteen. Emme pääse johtamaan tai rakentamaan yhteiskunnallisia toimintatapoja, jotka tukevat ihmisen toimintakykyä ja terveyttä. Ilman ystävällisyyttä jätämme puolestaan huomioimatta perustarpeemme tulla hyväksytyiksi yhteisön jäseniksi, kokea yhteyttä muihin, toimia yhteistyössä ja ajatella itsemme ohella muita ja ympäristöämme.

CoPassionissa eli Myötätunnon Mullistava Voima -tutkimushankkeessa tutkimme monitieteellisen tutkijatiimin kesken myötätuntoa, joka on ihmisyytemme ydin sekä kanssakäymisen ja luottamuksen perusta, organisaatiokontekstissa sekä yhteiskunnallisen vaikuttamisen kentällä. Tutkimme muun muassa sitä, miten synnyttämme ja vahvistamme myötätuntoa organisaatioissa ja miten

myötätunto tai toisaalta yritys vapaaehtoisuus edistävät niin inhimillistä kuin taloudellista kasvua ja kestäväää hyvinvointia. Tarvitsemme inhimillistä luovuutta ja yhteistyötä hyvinvointimme ja taloudellisen menestyksemme kulmakiviksi, erityisesti tulevaisuuden aloilla ja työpaikoissa, jotka nojaavat näihin ihmisyytemme resursseihin. Myötätunnon harjoittaminen edistää työntekijöitten kykyä rakentaa laadukkaampia sosiaalisia yhteyksiä (mm. Diener & Seligman 2004; Seppälä 2013), mikä synnyttää työhön voimavaroja ja edesauttaa innostuksen ja hyvinvoinnin leviämistä työyhteisössä (Hakanen & Perhoniemi 2013). Myötätunto edistää myös positiivisten tunteiden syntymistä, vahvistumista ja leviämistä, mikä edesauttaa muun muassa luovuuttamme ja innovatiivisuuttamme (Fredrickson 2001; 2012).

CoCaressa eli Yhteistyö Hoivassa -tutkimushankkeessamme pureudumme todelliseen ja kaikkialla näkyvään kansalaisyhteiskuntamme tarpeeseen tulla toimeen toinen toisemme kanssa. Erityisesti uskonnollisen, kulttuurisen ja taloudellisen erilaisuuden kanssa toimeen tuleminen edistää hyvinvointiamme ja ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja syrjäyttämistä. Tarkastelemme yksilöiden yhteistoimintaa ajankohtaisilla ja jo aiemmin tärkeiksi mainitsemillamme hoivan ja välittämisen alueilla. Tutkimme merkitysjärjestelmiämme, uskonnollisten merkitysjärjestelmien lisäksi hengellisiä, spirituaalisia sekä arvojemme tai itsemme toteuttamisen merkityksiä, ja niiden synnyttämiä mahdollisuuksia ja konflikteja yhteistyölle ja -toiminnalle. Hankkeemme alaprojekteissa perehdymme muun muassa vertaistukeen sairaalassa, viisauteen, sosiaaliseen pääomaan ja uskontoon ikäihmisten vertaistukiryhmissä, hoivan vastuunkannon jakautumiseen sekä maahanmuuttajien vapaaehtoistoimintaan.

Molempien hankkeidemme taustalla vallitsee ihmisuskoinen ihmiskuva sekä kristilliseen lähimmäisenrakkauteen ja välittämiseen nojaava arvomaailma, jotka nostavat yksilön merkityksellisyuden ja kauniin yhteiselomme mahdollisuudet tarkastelun alle. Pureudumme hyvää elämää tukeviin, kipeässä kysynnässä oleviin, ajankohtaisiin ihmisyyden ja kanssaihmisyyden teemoihin saadaksemme tietoa paremman maailman rakentamiseksi ja yhteisen hyvän elämän edistämiseksi. Kuten kirjoituksemme alussa totesimme, on jokaisen yksilöllinen kokemus hyvästä elämästä arvokas ja huomion arvoinen. Hyvän elämän kokemus liittyy usein juuri välittävään kohtaamiseen, yhteyteen ja sosiaaliseen ympäristöömme. Myötätunto ja molemminpuolinen kohtaaminen ovat mielestämme avain ja tärkeä rakennusaines tällaisten hyvän elämän kokemusten mahdollistamisessa. Myötätunto on ehtymätön sisällämme kantamamme lahja, joka on aina

annettavissamme niin itsellemme kuin muille. Myötätunnolla voimme rakentaa kaunista, hyvinvoivaa ja hyvää elämää.

## KIRJALLISUUS

- Ammerman, Nancy (2014). *Sacred Stories, Spiritual Tribes. Finding Religion in Everyday Life*. New York: Oxford University Press.
- Ammerman, Nancy (ed.) (2007). *Everyday Religion: Observing Modern Religious Lives*. Oxford: Oxford University Press.
- Bender, C., Cadge, W., Levitt, P. & Smilde, D. (ed.) (2013). *Religion on the Edge. De-Centering and Re-Centering the Sociology of Religion*. New York: Oxford University Press.
- Davie, Grace (2012). *Thinking Sociologically About Religion: Discerning and Explain a Patter. –Studying Religion and Society. Sociological Self-Portraits*. Eds. Hjelm, T. & Zuckerman, T. London: Routledge. 116–27.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2004). *Beyond money: Toward an economy of well-being. –Psychological Science in the Public Interest*, 5. 1–31.
- Flescher, Andrew Michael & Worthen, Daniel L. (2007). *Altruistic Species. Scientific, Philosophical, and Religious Perspectives of Human Benevolence*. Philadelphia: Templeton Foundation Press.
- Fredrickson, B. L. (2001). *The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. –American psychologist*, 56(3). 218–226.
- Fredrickson, B. L. (2012). *Positive emotions broaden and build. –Advances in experimental social psychology*, 47. 1–53.
- Grönlund, H. (2013). *Arvot nuorten aikuisten vapaaehtoistoiminnassa. –Aikuiskasvatus*, 2013(1). 28–37.
- Grönlund, H. (2012). *Volunteerism as a Mirror of Individuals and Society: Reflections from Young Adults in Finland (Vapaaehtoistoiminta yksilön ja yhteiskunnan peilinä)*. Diss. Helsingin yliopisto.
- Habermas, J. (2008). *Notes on a post-secular society. –Sindandsight (a web magazine)*. [http://www.signandsight.com/features/1714.html]. 27.4.2015.
- Hakanen, J. & Perhoniemi, R. (2013). *Työn imun ja ystävällisyyden siirtyminen työpareilla. Psykologia*, 48 (2). 88–101.
- Juntunen, Elina (2011). *Vain hätäapua? Taloudellinen avustaminen diakoniatyön professionaalisen itseymmärryksen ilmentäjänä*. Diss. Helsingin yliopisto, Teologinen tiedekunta.
- Kallunki, Valdemar (2010). *Yhteisön ja yhteiskunnan ehdoilla. Seurakuntien ja kuntien yhteistyö vuorovaikutuksen näkökulmasta*. Diss. Käytännöllisen teologian laitos, Helsingin yliopisto.
- Kirkon tutkimuskeskus (2012). *Haastettu kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008-2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 2012*. Porvoo: Bookwell Oy. [http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/4D9073DDB9C38745C22576F20030A70E/\$FILE/Haastettu%20kirkko.pdf]. 19.5.2015.
- Losada, M., & Heaphy, E. (2004). *The Role of Posivity and Connectivity in the Performance of Business Teams. A Nonlinear Dynamics Model. –Behavioral Scientist*, Feb. 2004; 47(6): Pro Quest. 740–765.
- Lynch, Gordon (2012a). *On the Sacred*. Durham: Acumen.
- Lynch, Gordon (2012b). *The Sacred in the Modern World – a Cultural Sociological Approach*. New York: Oxford University Press.
- Lynch, Gordon (2007). *New Spirituality: An*



- Introduction to Belief Beyond Religion. London: I.B.Tauris & Co Ltd.
- Mahmood Saba (2003). Ethical Formation and Politics of Individual Autonomy in Contemporary Egypt. –*Social Research: An International Quarterly*. Vol 70 (3). 837–866.
- Mikulincer, Mario & Shaver, Phillip R. (eds.) (2010). *Prosocial Motives, Emotions, and Behavior. The Better Angels of Our Nature*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Pessi, A. B. (2008a). In Search of Good Life. Helsinki Collegium Annual Report 2007-2008. Helsinki Collegium for Advanced Studies. 88–89.
- Pessi, A. B. (2008b). Suomalaiset auttajina ja luottamus avun lähteisiin. RAY:n juhluvuoden kansalaiskyselyjen tulokset. Avustustoiminnan raportteja 19. RAY.
- Pessi, A. B. (2008c). Religion and Social Problems: Individual and Institutional Responses. – *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion*. Ed. P. Clark. Oxford University Press. 941–961.
- Pessi, A.B. & Saari, J. (2008). Hyvä tahto – auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki: STKL.
- Pessi, A. B. (2013). Privatized religiosity revisited: Building an authenticity model of individual–church relations. –*Social Compass* 60(1). 3–21.
- Pessi, A. B. (2015). Authentic and Vicarious – Exploring the Manifold Privatized Meanings of a Religious Community. –*Modernities, Memory, Mutations: Grace Davie and contemporary religion*. Abby Day & Mia Lövhelm (eds). Surrey: Ashgate. (Forthcoming in 2015).
- Pessi, A. B. & Jeldtoft, N. (2012). Authenticity matters: reflections from Lutheran and Muslim perspectives of individual religiosity in post-secularity. –*Post-Secular Society*. Eds. Nynäs P. et al. New Brunswick: Transaction Publishers. 157–187.
- Pessi, A.B. (2011). Religiosity and Altruism: Exploring the link and its relation to happiness. – *Journal of Contemporary Religion* 26(1). 1-18.
- Pessi, A.B. & Oravasaari T. (2010) Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveystieteiden vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. RAY.
- Pouhinen, Martti (1996). Suomalaisten arvot yhteiskunnallisessa muutostilanteessa. –*Elämän riskit ja valinnat*. Toim. Ahlqvist, Kirsti & Ahola, Anja. Helsinki: Edita & Tilastokeskus. 30–54.
- Seligman, A. (2009). Ritual, the Self and Sincerity. –*Social Research: An International Quarterly*, 76(4). 1073–1096.
- Seppälä, E. (2013). Why Compassion in Business Makes Sense? –*Huffington Post*, 27.11.2013. [[http://www.huffingtonpost.com/emma-seppala-phd/why-compassion-in-business\\_b\\_4345166.html?utm\\_hp\\_ref=tw](http://www.huffingtonpost.com/emma-seppala-phd/why-compassion-in-business_b_4345166.html?utm_hp_ref=tw)]. 19.5.2015.
- Spännäri, J. (2008) ”Rukous on perintöä suvusta sukuun”. Diss. University of Helsinki.
- Taylor, Charles (2007). *A Secular Age*. New York: Harvard University Press.
- Vaillant, George (2008). *Spiritual evolution*. New York: Broadway Books.
- Woodhead, Linda (2012). Strategic and Tactical Religion (Eboro 10-5-12): Of all the things everyone does, how much gets written down? Michel de Certeau (1985: 42). [[http://www.religionandsociety.org.uk/attachments/files/1337692875\\_Woodhead-Tactical%20Religion-Edinburgh%20May%202012.pdf](http://www.religionandsociety.org.uk/attachments/files/1337692875_Woodhead-Tactical%20Religion-Edinburgh%20May%202012.pdf)]. 18.5.2015
- Yeung, A.B. (2008). What Constitutes Experiences of Happiness and the Good Life: Building a Novel model on the Everyday Experiences. –*COLLEGIUM: Studies Across Disciplines in the Humanities and Social Sciences*. 59–78.
- Yeung, A.B. (2002). Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: YTY ry.

## Ruokaoikeuksia vai hyväntekeväisyyttä? Suomalainen ruoka-apu kansainvälisessä kehityksessä

**Graham Riches & Tiina Silvasti (toim.)**

First world hunger revisited. Food charity or right to food? Second edition. Palgrave Macmillan. 2014. 248 sivua.

**E**meritusprofessori Graham Riches (University of British Columbia, Kanada) on tutkinut usean vuosikymmenen ajan ruoka-avun, ruokaturvan ja ruokaoikeuksien kysymyksiä ja niiden yhtymäkohtia sosiaalipolitiikkaan ja hyvinvointiin. Vuonna 1997 Riches toimitti kirjan *First world hunger: Food security and welfare politics*, joka oli ensimmäinen kansainvälinen vertaileva tutkimus ruoka-avun noususta ja kehityksestä Australiassa, Iso-Britanniassa, Kanadassa, Uudessa Seelannissa ja Yhdysvalloissa. Liki kaksi vuosikymmentä myöhemmin julkaistu teos *First world hunger revisited. Food charity or right to food?* (2014) on päivitetty ja laajennettu tutkimus ruoka-avusta 2000-luvun toisella vuosikymmenellä. Kirjan on toimittanut yhdessä Richesin kanssa Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan professori Tiina Silvasti. Kirja koostuu taustoitavasta johdantoluvusta ja kokoavasta johtopäätösosuudesta sekä maakohtaisista tapaustutkimuksista. Se kokoaa yhteen kansallisia analyysejä ruoka-avusta 12 maassa ja viidellä mantereella osoittaen näin sekä ruoka-apuilmion globaalin luonteen että sen sovellusten vaihtelevuuden yhteiskunnasta toiseen. Vuoden 1997 tutkimuksessa mukana olleiden maiden päivitettyjen tilannekatsausten lisäksi tarkastelua on laajennettu tapaustutkimuksilla Brasiliasta, Espanjasta, Etelä-Afrikasta, Hong Kongista, Turkista, Virosta ja Suomesta. Kukin maakohmainen tutkimus tarkastelee ruoka-apua paikallisesta kontekstista ja sen esiin nostamista erityiskysymyksistä käsin. Jokainen artikkeli on siten oma itsenäinen kokonaisuutensa, johon lukija voi perehtyä kiinnostuksensa mukaan lukematta koko kirjaa.

Kirjan Suomea käsittelevän osuus, jonka ovat kirjoittaneet Tiina Silvasti ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkija Jouko Karjalainen, tuo esiin suomalaisen ruoka-apukentän yhtäläisyydet ja erityispiirteet kansainväliseen kehukseen suhteutettuna. Tarina suomalaisen ruoka-avun kehityksestä on tuttu: Ensimmäiset ruokapankit ja leipäjonot, jotka saapuivat suomeen 1990-luvun

laman myötä, tarkoitettiin alun perin väliaikaiseksi hätäavuksi. Ruoka-apu on kuitenkin viimeisen 15 vuoden aikana vakiintunut pysyväksi osaksi suomalais-ta yhteiskuntaa. Huomionarvoista on, ettei kertomus suomalaisen ruoka-avun kehityksestä ole ainutlaatuinen, vaan talouden taantumata ja sosiaalietuuksien leikkaukset ovat toimineet ruoka-avun alkusysäyksiä eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi Hong Kongin ensimmäinen ruokapankki perustettiin vuoden 1997 Aasian talouskriisin seurauksena, ja Uudessa Seelannissa toiminta yleistyi vuoden 1991 sosiaaliturvan leikkauksien myötä. Kanadassa ensimmäiset ruokapankit perustettiin 1980-luvulla taloustaantumata seurauksina väkialikaiseksi avuksi. Tilapäiseksi tarkoitettu toiminta on kuitenkin laajentunut ja vakiintunut, ja nykyään ruoka-apua voidaan pitää maassa pääasiallisena vastauksena ruokaturvan ongelmiin.

Suomalaisen ruoka-aputoiminnan erityispiirteitä ovat kentän alhainen järjestäytymisen aste ja yritysysteistyön suhteellisen vähäinen rooli toiminnan kehittämisessä. Sen sijaan EU:n elintarvikeavulla on ollut keskeinen merkitys ruoka-avun vakiintumisessa. Toisin kuin kirjan muut kohdemaata, Suomi ei ole mukana kansainvälisissä ruokapankkien katto-organisaatioissa, ja ruoka-avun järjestäytyminen on myös kansallisella tasolla ollut useita muita maata vähäisempää. Suomalainen ruoka-avun kenttä poikkeaa monista ulkomaisista vertailukohdistaan myös siinä, että elintarvikejärjestelmään ja markkinoiden ylijäämään liittyvät kysymykset ovat pysyneet viime vuosiin asti suomalaisen ruoka-apukeskustelun reunamilla. Tosin viime aikoina näkyvät hyväntekeväisyys- ja lahjoituskampanjat ovat saaneet myönteistä huomiota myös Suomessa, ja ruoka-avusta on alettu puhua enenevässä määrin osana elintarvikeyli jäämään liittyviä kysymyksiä.

Ruoka-avun vakiintumisen kannalta keskeinen seikka on ollut Suomen EU-jäsenyys ja sen myötä mahdollisuus osallistua unionin elintarvikeohjelmaan. Silvastin ja Karjalaisen mukaan Suomen päätös ottaa vastaan EU:n elintarvikeapua vakiinnutti ruoka-avun Suomessa. Päätöksen osallistumisesta unionin ruoka-apuohjelmaan teki maa- ja metsätalousministeriö, ja sitä voidaan näin ollen pitää poliittisena päätöksenä. Kirjoittajien mukaan ruoka-avun jakaminen ja sen hiljainen hyväksyntä erottavat Suomen pohjoismaisen hyvinvointivaltion ideaalista. Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa on vakiintunutta ja laajalle levinnyttä ruoka-aputoimintaa ja joka on vastaanottanut ruoka-apua EU:n elintarvikeohjelmasta säännöllisesti unioniin liittymisestä alkaen aina ohjelman päättämiseen 2013 asti.

Kirjan tutkimukset paljastavat, että ruoka-avun kysyntä ja sen tarjonta kasvavat ympäri maailmaa, eikä markkinoiden ylijäämän hyödyntäminen ruoka-avun resurssina ole ratkaissut sen enempää ruokaturvan kuin elintarvikejärjestelmän ongelmia. Kirjan keskeisenä huomiona on, etteivät hyväntekeväisyyteen perustuvat aineellisen avun muodot kykene vastaamaan ruokaturvan ja nälän ongelmiin, vaan kyse on tuloköyhyyteen liittyvästä ongelmasta. Ruoka-apu ei perustu asiakkaan ravitsemuksellisille tai kulttuurisille ruokatarpeille, vaan riippuu tarjonnasta, lahjoitusruoan määrästä ja laadusta, minkä vuoksi ruoka-avun tehokkuus on kyseenalaista. Ruoka-apu ei myöskään ole kestävä ratkaisu ruokaylijäämään. Sen sijaan vallitseva elintarvikejärjestelmän kokonaisuus tulisi organisoida uudelleen sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväällä ja reilulla tavalla.

Ruoka-avun olemassaolo ja jatkuva tarve alleviivaavat kotitalouksien ruokaköyhyyden pysyvyyttä. Kuitenkin tutkimusmaista ainoastaan Brasiliassa ruokaturvaan liittyvät kysymykset oli nostettu vahvasti poliittiselle agendalle. Muualla ruokaturvan kysymykset eivät ole saaneet jalansijaa poliittisessa keskustelussa. Suomessakaan ei ole käyty laajaa julkista keskustelua kansallisesta ruokapolitiikasta tai oikeudesta ruokaan. Tutkijat esittävät hyväntekeväisyyteen perustuvan ruoka-avun vaihtoehtona politiikkaa, joka yhdistää laaja-alaisesti ruoan, terveyden ja toimeentulon näkökulmia. Keskeistä on kotitalouksien ruokaturvan ongelmien näkeminen ideologisina ja poliittisina kysymyksinä. Kirjoittajat esittävät, että ongelmana on hyvinvointiyhteiskuntien nälän epäpolitisoituminen ja ruokaköyhyyden konstruoiminen hyväntekeväisyyden alaan kuuluvaksi asiaksi. Tästä kehyksestä ruoka-apu näyttäytyy osana ongelmaa, ei niinkään ratkaisuna ruokaturvan haasteisiin.

Richesin ja Silvastin kirjan ansiona on kattavan kokonaiskuvan luominen ruoka-aputoiminnasta kansainvälisenä, vaikkakin paikallisin sovelluksin vaihtelevana ja kontekstisidonnaisena ilmiönä. Lisäksi kirja tekee tärkeällä tavalla näkyväksi ruoka-apuun nivoutuvia hyväntekeväisyyden, elintarvikejärjestelmän ja hyvinvointiyhteiskunnan välisiä jännitteitä. Kirja muistuttaa, että ruoka-avussa on kyse tulonjaon oikeudenmukaisuudesta ja ihmisoikeuksista, ei ruoan riittävydestä. Sen ilmentämät ongelmat ovat siten perustaltaan poliittisia kysymyksiä. Toisaalta kirjan kansainvälinen näkökulma on myös sen haaste, sillä ylikansallisen tarkastelun perusteella konkreettisten toimintaohjeiden antaminen koko ilmiökenttää koskien on vaikeaa. Ruokaoikeuksien näkökulma voi antaa lähtökohdan uudennlaiselle politiikalle, mutta sen sovellusten on oltava kansallisia ja paikallisia.

Suomea koskevan artikkelinsa johtopäätöksissä Silvasti ja Karjalainen haastavat ruoka-apua käytännössä harjoittavat toimijat. Kirkot ja seurakunnat ovat suurimpia ruoka-avun jakajia Suomessa. Suomessa erityisesti evankelisluterilaisella kirkolla on ollut vahva rooli ruoka-aputoiminnassa sekä köyhyyteen liittyvässä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Ruoka-apu kuvastaa sitä, kuinka vastuuta kaikkein huono-osaisimmista on siirretty kirkon ja kolmannen sektorin toimijoiden kannettavaksi. Vastuun siirron suuntaa voi kuitenkin myös muuttaa. Suomalainen ruoka-apukenttä kohtaa parhaillaan EU:n elintarvikeohjelman loppumisen ja uuden vähävaraisimmille suunnatun eurooppalaisen avun rahaston (FEAD) käynnistämisen myötä muutoksia. Kirjoittajat huomauttavat, että tällaisessa muutoksenalaisessa tilanteessa ruoka-aputoimijoille avautuu mahdollisuus sysätä vastuuta kaikkein huono-osaisimmista takaisin julkiselle hyvinvointijärjestelmälle. Vastuiden uudelleen- tai takaisinjaosta ei tosin ole merkkejä, vaan avuntarpeen jatkuessa ja lahjoitusruoan puitteissa ruoka-aputoiminta näyttää jatkavan kukoistustaan. Kirja ja sen Suomea koskeva katsaus on kuitenkin tärkeä puheenvuoro ja tarjoaa ruoka-aputyössä käytännössä toimiville aineksia tarkastella kriittisesti avustustyötä sekä suomalaisessa kontekstissa että osana kansainvälistä hyvinvoivien yhteiskuntien aineellisen avun kenttää.

Anna Sofia Salonen

## KIRJALLISUUS

Riches, Graham (1997). *First world hunger: Food security and welfare politics*. Basingstoke: Macmillan.

## ”Häiritseviä” tekstejä

### Gestörte Lektüre.

Disability als hermeneutische Leitkategorie biblischer Exegese. Behinderung – Theologie – Kirche Bd. 4. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer. 2012. 267 sivua.

Raamattututkimuksen yksi tuore trendi on tarkastella varhaisen kristillisyyden tekstejä erityisryhmien näkökulmasta. Vuonna 2012 ilmestynyt saksalainen teos *Gestörte Lektüre. Disability als hermeneutische Leitkategorie biblischer Exegese* tarkastelee rajoittuneisuutta ja vammaisuutta (disability) Raamatun, varhaisen kristillisyyden ja pedagogiikan näkökulmasta. Kongressisitelmiin perustuva teos luo artikkeliansa kautta perusteellisen analyysin harvoin käsitellyistä teemoista. Aineistoa käsitellään sekä katolisen että evankelisen perinteen valossa. Koska aineisto on sekä korkeatasoista että suomalaisille lukijoille hankalasti tavoitettavaa, esittelen artikkelien pääsisällöt.

Saksalainen teos yllättää esipuheessaan ja päättävässä artikkelissaan teemalla, jota Suomessa ei juuri ole nostettu esiin. Toisen maailmansodan aikana vammaisia kohdeltiin useassa maassa tavalla, jota on myöhemmin pyydetty anteeksi. Nyt julkaistu kirja onkin omalta osaltaan katsottavissa teokseksi, jolla käydään keskustelua poliittisen menneisyyden kanssa. Diakonian parissa työkenneltäessä on toisinaan hyvä saada muistutus siitä, että aihealueen teemat voivat joskus muodostaa osan poliittista agendaa.

Artikkelissaan ”Rajoittuneisuus paavalilaisen ajattelun teemana” evankelisen teologian professori Michael Tilly selvittää, että Uuden testamentin aikainen maailma oli erilainen kuin nykyinen maailma. Tillyn mukaan hellenistis-roomalaisessa kulttuurissa asetettiin yhtäläisyysmerkki terveen, kyvykkään, esteettisen ulkonäön ja hyvän luonteen välille. Vammaisia ja rajoittuneita saatettiin roomalaisessa kulttuurissa julkisesti pilkata. Hyvä terveys ja hyvä yhteiskunnallinen asema rinnastuivat. Teoksessa ei kuitenkaan jäädä puimaan tuon ajan ongelmia, vaan teemat tietoisesti ajantasastetaan nyky-yhteiskuntaan.

Professori Markus Schiefer Ferrari käsittelee artikkelissaan ”(Ei-)häiritsevät opetukset jakeissa Luuk. 14: 12–14” raamatunkohtaa, jossa vammaiset mainitaan. Kun Luukkaan evankeliumin 14. luvun jakeessa 13 kehoitetaan kutsumaan pitoihin ”köyhiä ja raajarikkoja, rampoja ja sokeita”, Ferrarin mukaan teksti on

tulkittu provokaationa, jolla on pyritty korostamaan kristinuskon toisenlaisuutta. Toisaalta pyörätuolia käyttävän teologin Dorothee Wilhelmin mukaan kyseinen teksti jopa halventaa vammaiset. Kyseisellä esimerkkijakeella Ferrari pyrkii sekä esittelemään tekstin jännitteitä että löytämään keinon, jolla kyseinen teksti ja vastaavat kohdat pystyttäisiin tulkitsemaan tavalla, joka ei häiritisi tai ärsyttäisi ketään. Kirjoittaja luettelee vammaisten ja ei-vammaisten suhteen kuvailemis- malleja: ryhmien eroja on mm. kontrastoitu, mitätöity, paisutettu, anonymisoitu, tehty vertauskuvalliseksi ja stigmatisoitu. 1970-luvulla Englannissa ja USAssa syntynyt ”Disability Studies” -liike on pyrkinyt arvioimaan uudelleen vammaisuutta. Esiin on nostettu erilaisuuden ja vammaisuuden kategorioiden väliset suhteet sekä rajoittuneisuuden erilaiset mallit (lääketieteellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja uskonnollinen malli). Ottamalla kattavasti huomioon se, mitä rajoittuneisuudesta ja vammaisuudesta tiedetään, pystytään Ferrarin mukaan esimerkiksi Luuk. 14:13 tulkitsemaan niin, ettei tulkinta sulje ketään ulkopuoliseksi.

Professori Thomas Hieke analysoi artikkelissaan ”Papin sopivuus tehtäväänsä 3. Moos 21: 16–24 jakeiden mukaan” niitä säädöksiä, jotka tekstissä kieltävät astumasta pappisvirkaan. Kyseisen luvun jakeet toteavat yksiselitteisesti, ettei henkilö ”jolla on jokin ruumiinvamma”, saa milloinkaan toimittaa papin tehtäviä. Kirjoittaja päätyy tulkitsemaan tekstin sisältöä ajankohdan kulttuuritaustasta käsin. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa arvostettiin riuskaan työntekoon kykeneviä. Hieken mukaan pappistehtäviin ei saanut sijoittaa vain sellaisia, jotka eivät pysty maatalousyhteiskunnassa muuhun tuottavaan toimintaan. Toisaalta teksteistä käy kirjoittajan mukaan ilmi myös, ettei terveyden heikentyminen esimerkiksi iän karttuessa kuitenkaan johtanut papin toimeentulon lakkaamiseen. Yhteisö huolehti omistaan eikä papin arvo perustunut hänen tekemäänsä työhön.

Aiemmin mainitussa artikkelissaan Michael Tilly tarkastelee vammaisuutta paavalilaisessa ajattelussa. Taustalla on diasporajuutalainen arvomaailma, jossa vammaisuus nähtiin joko Jumalan synnistä antamana henkilökohtaisena rangaistuksena, kollektiivisen toiminnan seurauksena tai kasvatukseen pyrkivänä kärsimyksenä. Paavali luo tätä taustaa vasten uuden tulkinnan epäkelpoisuutta ilmentäneelle sanalle *ασθένεια*. Ilmaisui ei kirjoittajan mukaan tarkoittanut uskonnollisesti tai sosiaalisesti hylätyksi tulemistä (”diskausta”), vaan Jumalan antamaa statusta Kristuksen seuraajana. Ilmaisui sai siis voimakkaan myönteisen sisällön. Heikkous ei ole heikkoutta, vaan vahvuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että vammaisuus olisi ollut tavoiteltava olotila. Paavalilainen ajattelu merkitsi kirjoittajan mukaan sitä, että Jumala oli läsnä heikkouden keskelläkin.

Normaalius ei ollut ihmiselämässä se mittari, jolla ihmisarvoa tulisi mitata.

Professori Markus Tiwald tarkastelee artikkelissaan ”Sairaista terveistä ja terveistä sairaista ...” sairauden ja terveyden ymmärtämistä Markuksen evankeliumissa. Kyseisen evankeliumin teksteissä Jeesus seurustelee usein sairaiden ja heikkojen kanssa. Tiwaldin mukaan evankelista Markuksella korostui Jeesuksen toiminnan kaiken kattava merkitys: kaikki tarvitsevat pelastusta, sekä syntiset että vanhurskaat, sekä puhtaat että epäpuhtaat, sekä sairaat että terveet. Jumalan valtakunnan sanoma ei korostunut siinä, että Jeesus ei välittänyt ihmisen syntisyydestä, vaan siinä, että Jumalan valtakunta tekee kaikki sekä ruumiillisesti että henkisesti terveiksi. Kirjoittajan mukaan Markuksen evankeliumissa korostuu paradoksi: köyhät, syrjäytetyt ja sairaat ymmärtävät Jeesuksen sanat jopa paremmin kuin rikkaat, arvostetut ja terveet.

Professori Alois Stimpfle tarkastelee artikkelissaan ”Syntymästään asti sokea” Johanneksen evankeliumin vammaiskertomuksia niiden laatimisen historiasta käsin. Tekstin laatimisen aikaan sairaus merkitsi homeostaattista epätasapainoa ja terveys tasapainoa. Loogisesti päätellen parantuminen tarkoitti tuolloin vieraiden vaikutteiden poistumista ja demonisten vaikutteiden häviämistä. Vammaisuus tarkoitti sisäisen elämän vääristymää. Stimpflen mukaan parantumisessa oli kyse siitä, että oikean ymmärryksen avulla otettiin vierailta vaikutteilta pois niiden voima. Parantuminen muodostui tällöin jatkuvaksi tapahtumaksi, ei kertaluontoiseksi ilmiöksi.

Artikkelissaan ”Jumalasuhte ja ihmisen ruumiillisuus” professori Tobias Nicklas tarkastelee ruumiillisuutta varhaisjuutalaisuudessa ja antiikin kristillisyydessä. Nicklas huomauttaa, että terveys ja parantuminen yhdistyvät aineistossa usein onnistumiseen. Toisaalta tämä kytkös ei ole ehdoton, ja on vaarallista todeta, että ruumiillinen terveys ja ihmisen inhimillisuus rinnastuivat. Paavalinkaan heikkous ei ollut Nicklaksen mukaan toiminnan este.

Professori Ilaria L. E. Ramelli tarkastelee varhaisen kristillisyyden näkemyksiä vammaisuudesta artikkelissaan ”Vammaisuus Bardesaneksella ja Origeneella”. Hän löytää gnostilaisen Bardesaneksen ja Origeneen ajattelussa piirteen, joka erottaa heidät tuon aikakauden yleisestä ilmapiiristä: ruumiin vammaisuus on *adiafora* eli asia, joka ei ole lainkaan tärkeä. Sen sijaan henkinen vammaisuus on tärkeä, ja paha, asia. Henkinen vammaisuus oli varhaisen kristillisen näkemyksen mukaan synty, ja sillä ei ollut mitään tekemistä fyysisen sairauden tai vammaisuuden kanssa. Itse asiassa ruumiin vammaisuus voi korostaa sitä, että tärkeimmät ja hyvät lahjat tulivat Jumalalta. Tästä esimerkkinä toimii Paavali.



Wolfgang Grünstäudl tarkastelee artikkelissaan ”Sulhasen silmä” Didymos Sokean käsitystä näkemisestä ja ei-näkemisestä. Grünstäudl huomauttaa, että Didymos Sokea tunnettiin aikoinaan Aleksandrian kaupungin nimikkeellä, ja ”sokea” hänestä tuli ilmeisesti vasta, kun hänet julistettiin harhaoppiseksi. Näkeminen ja sokeus ovat Didymoksella paljon käytettyjä kategorioita, ja usein niihin liittyy nimenomaan henkistä sokeutta. Kyseinen sokeus puolestaan johtuu synnistä, jonka seurauksena se muodostuu. Näin Didymoksen mukaan on mahdollista se, että fyysisesti sokea on se, joka näkee ja joka pystyy näkemisensä kautta opettamaan niitä oppilaitaan, jotka ovat fyysisesti näkeviä, mutta henkisesti sokeita.

Artikkelissaan ”Häiriöitä terveys- ja erityispedagogiikassa?” professori Erik Weber tarkastelee erityispedagogiikan ja mielenterveyshoidon kehitystä. Weber huomauttaa Zygmund Baumanin sanoin, että hoitamisen ja alistamisen välille voidaan vetää ainoastaan hyvin ohut rajaviiva. Tämä raja tulee helposti vastaan, kun työskennellään vaikeasti vammaisten kanssa. Artikkelissaan ”Vaikeimmin vammautuneiden hallinta” professori Lars Mohr huomauttaa, että vaikeasti vammaisten ryhmä muistuttaa siitä, että kaikki ihmiset eivät kykene 1) abstraktiin ajatteluun, 2) seisomaan suorassa, kävelemään tai liikkumaan huomiota herättämättä ja 3) kommunikoidaan sanoilla. Koska kristinuskon sanoma on kohdistettu kaikille ihmisille, kristinuskon viesti tulisi välittää niin, ettei se vaadi abstraktin ymmärtämistä, hyvää motoriikkaa tai kielellisiä valmiuksia. Artikkelissaan ”Ymmärrätkö myös mitä luet” tohtori Anita Müller-Friese painottaakin, että ihmisten moninaisuus tulee ottaa huomioon pedagogissa valinnoissa. Matthias Bahr päättää osuudessaan ”Häiritsevä puhe” koko kirjan ajatukseen siitä, että vammaisuus haastaa teologian ja uskonnonopetuksen ottamaan aivan kaikki ihmiset kohteekseen.

*Gestörte Lektüre* pyrkii nostamaan esiin jännitteitä, joita tavanomaisessa raamattutyöskentelyssä ei aivan helposti huomaisi. Näin tehdessään se esittelee tasokasta eksegeettistä analyysia ja pedagogisia näkökulmia. Vaikka osassa artikkeleista tulkitaan Raamatun tekstien konteksteja kysymyksiä herättävällä tavalla, kirja on onnistunut esimerkki siitä, millä tavalla joitakin ihmisiä häiritsevät tekstit pystytään huolellisella analyysilla ymmärtämään kaikkia ihmisiä koskeviksi. Häiritsevistä teksteistä voi tulla voimavara.

Esko Ryökäs

**Diakonian** tutkimus ottaa vastaan artikkeleita ja erilaisia diakonian tutkimukseen liittyviä kirjoituksia. Toimitukselle voi lähettää myös uutisia ja tiedotteita. Diakonian tutkimus ei ennalta sitoudu julkaisemaan mitään aineistoa, ei edes tilattua. Julkaistuista kirjoituksista ei makseta tekijänpalkkioita. Kirjoittajien tulee liittää kirjoituksen alkuun mukaan toimitukselle seuraavat tiedot: nimi, oppiarvo, ammatti, työpaikka ja yhteystiedot.

**Tutkimusartikkelit** ovat tutkimukseen perustuvia kirjoituksia. Niissä ilmaistaan selkeästi selvittävä tutkimuskysymys, tutkimuksen lähdeaineisto sekä käytetty tutkimuskirjallisuus. Toimitus pyytää niistä referee-käytännön mukaisesti asiantuntija-arviot, joiden perusteella toimitus päättää tarvittavista korjauksista ja kirjoituksen julkaisemisesta. 30 000 merkkiä laajemmista teksteistä on neuvoteltava toimituksen kanssa erikseen.

Käsitteilyyn on liitettävä noin sadan sanan mittaiset suomen- ja englanninkieliset tiivistelmät tekstistä.

**Kirjoitukset** on paikka esseille, katsauksille, hiljaisen tiedon ja uusien näköalojen esittelyyn. Kirjoituksissa voi olla viitteitä tutkimuskirjallisuuteen, mutta se ei ole julkaisemisen edellytys.

**Kirja-arvostelut** arvioivat ja esittelevät uusia kotimaisia ja kansainvälisiä julkaisuja. Mukaan liitetään kirja-arvostelun otsikko sekä kirjan/kirjojen osalta kirjoittajan nimi, kirjan nimi, kustannuspaikka, kustantaja, julkaisuvuosi sekä sivumäärä. Laajuus lyhyissä esittelyissä on enintään 1 500 merkkiä ja laajemmassa kirja-analysissä enintään 8 000 merkkiä.

### Käytännölliset ohjeet

Tekstit lähetetään sähköpostilla tallennettuna mieluiten rtf-muodossa. Kirja-arvostelut lähetetään DT:n toimittaja Tiina Ikoselle, muut tekstit DT:n päätoimittajille Heikki Hiilamolle ja Anne Birgitta Pessille.

Tekstin vasen laita on suora ilman sisennyksiä, teksti on tavuttamatta ja oikea laita tasaamaton. Kappaleet ilmaistaan rivinvaihdolla ja tyhjällä rivivälillä. Otsakkeet ovat omilla riveillään.

Kirjallisuusviitteet esitetään tekstissä siten, että sulkeisiin merkitään tekijän nimi ja julkaisuvuosi sekä viittaus sivunumeroon (Hyväri 2001, 276). Mikäli viitataan useampaan lähteeseen, merkitään ne vanhimmasta uusimpaan. Jos viitteen tekijöitä on kaksi, merkitään molempien sukunimet (Stenman & Toljamo 2002, 5–10) ja jos useampia, vain ensimmäinen sukunimi ja ym. (Oranta ym. 2002, 17–20). Jos viitteen tekijä on yhteisö, merkitään yhteisön nimi ja painovuosi (STAKES 2001, 55). Alaviitteitä tulee käyttää vain erityisestä syystä. Taulukot ja kuvat kirjoitetaan erillisille sivuille kirjallisuuden jälkeen. Tekstiin on kuitenkin merkittävä selvästi taulukon ja kuvion ehdotettu paikka. Dataan pohjautuvat diagrammit lähetetään Excel-muotoisina.

Lähteet merkitään kirjallisuus- ja lähdeluetteloon ensimmäisten tekijöiden sukunimen mukaan aakkosjärjestyksessä sisältäen seuraavat tiedot: tekijän suku- ja etunimi, julkaisuvuosi, teoksen nimi, kustannuspaikka ja kustantaja. Esimerkiksi: Davey Andrew (2001). *Urban Christianity and Global Order*. Theological Resources for an Urban Future. London: SPCK.

Sihvo Jouko (1994). *Kirkon virka ja siihen vihkiminen, asettaminen, siunaaminen*. Teoksessa Ryökäs Esko (toim.) *Yksi virka – monta tehtävää*. Kirkollisen virkakeskustelun taustoja ja rinnastuksia. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Julkaisuja 79. Helsinki, 83–97.

Aikakauslehtiartikkeleista ilmoitetaan tekijän suku- ja etunimi, julkaisuvuosi, artikkelin nimi, aikakauslehden nimi, vuosikerta, ja artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi: Heikkilä Matti (2001). *Lama, nälkä ja sosiaaliturvan väärinkäyttö*. *Yhteiskuntapolitiikka* 66, 545–551.